

ET-TAYYİB SÂLİH
(Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve ‘Ursu’z-
Zeyn Adlı Romanının Teknik ve Tematik Açıdan
İncelenmesi)

Murat SANDIKÇI

Yüksek Lisans Tezi
Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

2020

Her Hakkı Saklıdır

T.C
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

Murat SANDIKÇI

ET-TAYYİB SÂLİH HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ, ESERLERİ
VE ‘URSU’Z- ZEYN ADLI ROMANININ TEKNİK VE TEMATİK
AÇIDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

ERZURUM - 2020

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum " ET-TAYYİB SÂLİH (Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve 'Ursu'z- Zeyn Adlı Romanının Teknik ve Tematik Açıdan İncelenmesi)" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

[24.08.2020]

Murat SANDIKÇI
Aslı Islak İmzalıdır

* LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE

.....

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi MADDE 6– (1) Lisansüstü teze ilgili **patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda**, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz **makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış** ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Sait UYLAŞ danışmanlığında, Murat SANDIKÇI tarafından hazırlanan bu çalışma 12 / 08 / 2020 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Sait UYLAŞ

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi : Doç. Dr. İlknur EMEKLİ

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi : Dr. Öğrt. Üyesi Rumeysa BAKIR DAYI

İmza Aslı Islak İmzalıdır

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü

Aslı Islak İmzalıdır

İÇİNDEKİLER

ÖZET	III
ABSTRACT	IV
KISALTMALAR	V
ÖNSÖZ.....	VI
GİRİŞ	1
I. Sûdan.....	1
II. Sûdan'ın Siyasî Yapısı.....	3
III. Sûdan'ın Toplumsal Yapısı	5
BİRİNCİ BÖLÜM.....	7
SÛDAN EDEBİYATINDA ROMAN	7
1.1 Roman ve Roman Türleri.....	7
1.2 Romanın Tarihçesi ve Gelişimi.....	9
1.3 Arap Edebiyatında Modern Roman.....	10
1.4 Sûdan Romancılığı	13
İKİNCİ BÖLÜM	16
2. TAYYİB SÂLİH	16
2.1. Hayatı	16
2.2. Edebî Kişiliği.....	19
2.4. Eserleri	24
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	30
3. 'URSU'Z- ZEYN (ZEYN'İN DÜĞÜNÜ).....	30
3.1. Romanın Tanıtımı	30
3.2. Olay Örgüsü	32
3.3. Anlatıcı ve Bakış Açısı.....	46
3.4. Zaman.....	49

3.5. Mekân.....	54
3.6. Kişiler.....	58
3.7. Romana Dair Dikkatler, Eleştiriler.....	81
SONUÇ	85
KAYNAKÇA	87
İNTERNET KAYNAKLARI.....	89
ÖZGEÇMİŞ	91

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ET-TAYYİB SÂLİH, HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ, ESERLERİ VE ‘URSU’Z-ZEYN ADLI ROMANININ TEKNİK VE TEMATİK AÇIDAN İNCELENMESİ

Murat SANDIKÇI

Danışman: Prof. Dr. Sait UYLAŞ

2020- Sayfa: VI + 91

Jüri: Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Jüri: Doç. Dr. İlknur EMEKLİ

Jüri: Dr. Öğr.Üyesi Rumeysa BAKIR DAYI

Arap edebiyatında romanın gelişimi, özellikle II. Dünya Savaşı sonrası meydana gelen siyasî, politik ve askerî gelişmelerle hız kazanmıştır. Sûdan edebiyatı, özellikle de Sûdan romancılığının gelişimi daha da yakın tarihlere denk gelmektedir. Çünkü Sûdan bağımsızlığını, 1 Ocak 1956’da kazandıktan sonra özgün eserler vermeye başlamıştır. Daha önceleri daha çok Mısır edebiyatının tesiri altında kalması sebebiyle, Sûdan edebiyatı bu alanda kendine yer bulamamıştır. İlk özgün eserlerini Tayyib Sâlih’le vermeye başlamıştır. Romanlarının içeriğinde İslam’a aykırılık olduğu gerekçesi ile ülkeye girişi bir süre yasaklanmış olması da Sûdan romancılığının gelişmesinde olumsuz bir rol oynamıştır.

Bu çalışmamızın giriş bölümünde, Sûdan’ın kısa bir siyasî tarihçesini verdikten sonra Sûdan’nın günümüz siyasî durumu ile ilgili çok genel bilgiler vermeye gayret ettik. Daha sonra romanın tarihî seyri hakkında bilgi vererek başlamayı uygun gördük. Bir sonraki aşama olarak ta Batı edebiyatında roman hakkında genel bilgiler verdikten sonra, Modern Arap edebiyatı romancılığına kısa bir bakış açısı ile gelişimini bir süreç olarak verdik, ardından tezimizin esas konusunu oluşturan Sûdan edebiyatı ve Sûdan romancılığı hakkında detaylı bilgiler verdik. İkinci bölümde Tayyib Sâlih’in hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında genel bilgileri sunduk. Üçüncü bölümde ise Sâlih’in ‘*Ursu*’z- *Zeyn* adlı romanı zaman, kişi, yer, olay, şekil, dil ve üslup bakımından inceleyerek detaylı bilgileri paylaştık.

Anahtar Kelimeler: Sûdan Romancılığı, ‘*Ursu*’z- *Zeyn*, Tayyib Sâlih

ABSTRACT

MASTER THESIS

TAYEB SALAH, HIS LIFE, LITERARY CAREER, WORKS AND TECHNICAL AND THEMATIC ANALYSIS OF HIS NOVEL URSU ZEİN

Mr. Murat SANDIKÇI

Supervisor: Prof. Dr. Sait UYLAŞ

2020- Page: VI +91

Jury: Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Jury: Assoc. Prof. Dr. İlknur EMEKLİ

Jury: Dr. Rumeysa BAKIR DAYI

The development of the novel in Arabic literature gained momentum especially with the political and military developments that occurred after the Second World War. Sudanese literature, particularly the development of Sudanese novelism, coincides with even more recent histories. Because, after gaining independence of Sudan began to produce original works. Sudan, which was previously influenced by Egyptian literature could not find a place in this field. Sudan produced his first original works with Salah.

In the introduction part of this study, after giving a short political history of Sudan, we tried to give very general information about Sudan's current political situation. Then, we thought it appropriate to start by giving information about the historical course of the novel. As the next step, after giving general information about the novel in Western literature, we gave the development of modern Arabic literature novelism as a process with a brief perspective, and then we gave detailed information about Sudan literature and Sudan novelism, which constitute the main subject of our thesis.

In the second part, we presented general information about Tayyib Sâlih's life, literary personality and works. In the third part, we examined Salih's novel *Ursu Zeyn*, in terms of time, person, place, event, shape, language and style and shared detailed information.

Keywords: Sudan Novelism, *The wedding of Zein*, Tayeb Salah

KISALTMALAR

BBC	: British Broadcasting Corporation (Britanya Yayın Kuruluşu)
bkz	: bakınız
bs	: basım
c.	: cilt
CIA	: Central Intelligence Agency (Merkezi Haber Alma Teşkilatı)
CCF	: Congress for Cultural Freedom (Kültürel Özgürlük Kongresi)
çev	: çeviren
D.T.C.F	: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi
GSMH	: Gayrisafi milli hâsıla
GSYİH	: Gayrisafi yurt içi hâsıla
öl.	: ölüm
s.	: sayfa
sy.	: sayı
TDVİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TİKA	: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
tsz.	: tarihsiz
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
vb.	: ve benzeri
vs.	: vesaire
yy.	: yüzyıl

ÖNSÖZ

II. Dünya Savaşının bitiminden ve Arap Ülkelerinin birer birer bağımsızlıklarına kavuşmalarından sonra Arap edebiyat dünyasında ilk özgün eserlerin verilmeye başlandığını görmek mümkündür. II. Dünya Savaşından önce Araplarda hikâye, çok eski tarihlere dayanan ve *Binbir Gece Masalları* 'yla yüzyıllar boyu ismini unutturmayan, daha çok efsane ve hurafe tarzındaydı. 1950'li yıllar Arap edebiyatında bir dönüm noktası olarak sayılabilir. Bizim romanını incelediğimiz yazarımız da, bu yıllarda ilk denemelerini kısa hikâyeler olarak vermeye başlamıştır. Burada şunu da zikretmeden geçmemek gerekir kanaatindeyim; Sûdan bir süre daha Mısır edebiyatı tesirinde ürünler vermeye devam etmiştir.

Kısaca Tayyib Sâlih'ten bahsetmek gerekirse; yazar, 1929 yılında Sûdan'ın kuzeyinde, Mervî'de doğmuş, öğrenimini Hartum'da Fen Fakültesinde tamamlamıştır. Daha sonra İngiltere'de BBC'de Arapça bölümünden sorumlu olarak çalıştı. 1960'lı yıllarda kısa hikâyelerle yazarlık hayatına atılmıştır. Sûdan edebiyatının ilk modern romanlarını kaleme almıştır. Sûdan edebiyatının kapılarını dünyaya açan ilk kişi Sâlih'tir. Bazı eleştirmenler tarafından yöresel dil kullanımı sebebiyle eleştirilse de, sadece Sûdan edebiyatına değil, Arap edebiyatına da katkısı büyüktür. Sûdan'ın yıllarca İngiliz sömürgesi altında kalması, Sâlih'in yazdığı romanlarda etkisini göstermektedir. Sâlih eserlerinde sadece Sûdan lehçesiyle değil, bazen de İngiliz sömürge döneminden kalma İngilizce meşeli kelimeleri de eserlerinde kullanmıştır.

Sâlih'in eserlerinin neredeyse tamamında Sûdan köy hayatından kesitler bulmak mümkündür. Çalışmamız olan *Zeyn'in Düğünü* eseri Sûdan gelenek ve göreneklerine derinlemesine vakıf olmamızı sağlamaktadır. Ayrıca Sâlih'in bu romanı, sosyal içerikli roman türlerinin güzel bir örneğini teşkil etmesi bakımından da önemlidir.

Konuyla ilgili olarak birçok makale, kitap ve eleştiri tarayarak derlediğimiz bilgi ve yorumlar doğrultusunda çalışmamızı bir giriş ve iki bölüm halinde düzenledik. Giriş bölümünde, Sûdan, Sûdan'ın siyasî yapısı ve Sûdan'ın toplumsal yapısı konularını ele aldık. Çünkü bir romanı daha iyi tahlil edebilmenin en iyi yollarından biri de, yazarın yaşadığı toplumun siyasî, ekonomik, tarihî ve coğrafi olarak incelenmesinden geçmektedir.

Birinci bölümde Sûdan romancılığıyla ilgili bilgiler yer almıştır. Ancak, romancılıkla ilgili bilgilerden bahsetmeden önce romanla ilgili temel bilgilerin verilmesinin faydalı olacağını düşündük. Bu sebeple öncelikle “*Roman nedir? Romanın türleri, tarihçesi, roman akımları ve gelişimi nasıl olmuştur?*” gibi sorular üzerinde kısa ve öz bilgiler verilmeye çalışılmış, ardından “*Arap Edebiyatında Modern Roman*” ile ilgili temel bilgiler verdikten sonra “*Sûdan Romancılığı*” maddesine değinilmiştir. Sûdan romancılığı ile ilgili bilgiler derlenirken şu sorulara cevap aradık. Bunlar: “Sûdan romancılığı kaçlı yıllarda ortaya çıkmıştır? İlk temsilcileri kimlerdir? Sûdan romancılığı nasıl gelişmiştir, gelişiminin önündeki engeller nelerdir. Sûdan romanı neden diğer Arap ülkelerine göre daha geç ortaya çıkmıştır?”

Üçüncü bölümde Sâlih’in ‘*Ursu’z-Zeyn* eserini teknik ve tematik açıdan tahlil etmeye çalıştık. Çalışmamızın hata ve eksikliklerden uzak olması mümkün değildir. Bu nedenle her türlü eleştiri ve tavsiyeye açık olduğumuzu ifade etmek isterim. Çalışmamızda karşılaştığımız en büyük problemlerin başında, çalışmamıza kaynaklık edecek arama tarama faaliyetlerinde elektronik kaynaklara sıkça başvurmak durumunda kalmak oldu. Bunun etkisi kaynakça bölümünde de açıkça gözükmemektedir. Ülkemizde Sûdan romancılığıyla ilgili yeterli düzeyde bilgi ve belge olmadığından dolayı genellikle kaynakların çoğunu yabancı dillerden tercüme ederek bir araya getirilmiştir.

Çalışmanın en başından beri malzemelerin derlenmesinde, tasnifinde ve değerlendirilmesinde bana yol gösteren, ilgisini hiçbir zaman esirgemeyen, idarî işlerinin yoğunluğuna rağmen bana değerli zamanını ayırıp engin tecrübeleriyle doğruya yönelten ve hatalarımı tashih eden tez danışmanım saygı değer hocam Prof. Dr. Sait UYLAŞ ’a, kaynak temininde yardımlarını esirgemeyen, Doç.Dr. İlknur EMEKLİ ’ye, romanda yer alan Sûdan lehçelerinin tercüme edilmesinde bana yardımcı olan, Hartum Yunus Emre Enstitüsü Sekreteri ve Büyükelçilik Mütercimi Maha BAKHÎT’e, enstitü çalışanlarına ve yoğun işleri arasından bana çalışma ortamı hazırlayan değerli eşim, Mine SANDIKÇI ’ya teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

GİRİŞ

I. Sûdan

Edebî eserleri daha iyi ve daha doğru tahlil edebilmek için o ülkenin siyasal tarihini, toplumsal örf ve adetlerinin bilinmesi araştırmamıza büyük oranda katkı sağlayacağı kanaatindeyiz. Bu yüzden araştırmamıza Sûdan ve tarihini de eklemek daha doğru ve objektif bir çalışmaya ön ayak olacağı için Sûdan tarihine de bir başlık açtık. Çünkü romanlar, hikâyeler, farklı edebi eserler ister istemez o ülkede yaşanan tarihî, siyasî ve insanî olayların dışında kalması ve etkilenmemesi mümkün değildir.

Sûdan sözlükte “siyah” anlamına gelen Arapça “sûd” kelimesinin çoğuludur. Müslüman coğrafyacılar, VIII. yüzyıldan itibaren Afrika'nın Atlas Okyanusu kıyısındaki Senegal ve Gambia'dan doğuda Habeşistan'ın batı sınırlarına kadar uzanan ve Büyük Sahrâ'nın güneyinde kalan İslâm'ın nüfuz ettiği geniş bölgeye Bilâdu's-Sûdân adını vermişlerdir.¹

Sûdan ya da resmî adıyla Sûdan Cumhuriyeti, Afrika'nın en geniş 3. ülkesidir. Başkenti Hartum'dur. Bir Doğu Afrika ülkesi olan Sûdan kuzeyden Mısır, kuzeydoğudan Kızıldeniz, doğudan Etiyopya ve Eritre, güneyden Güney Sûdan, batıdan Orta Afrika Cumhuriyeti ve Çad, kuzeybatıdan da Libya'yla çevrilidir. 2017 verilerine göre nüfusu yaklaşık 40 milyondur. Resmi dili Arapça olmakla birlikte, Bedeviye, Hamitçe, İngilizce, Nijer-Kordofan, Nil ve Sûdan lehçeleri başta olmak üzere 100'den fazla mahallî dil konuşulmaktadır. Ülkenin resmî dini İslâm, para birimi Sûdan dinarındır. Halkının çoğu Müslüman olmakla birlikte, Hıristiyanlık ve animistik² dinlere mensup gruplar da vardır.

Kısaca Sûdan tarihine baktığımız zaman, çeşitli ülkelerin işgalleriyle karşı karşıya kalmış bir ülkedir. Sûdan'da yaşayan etnik unsurları da dikkate aldığımız zaman, uzun yıllar iç çatışmalarla bir türlü siyasî istikrara kavuşamayan bir ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Mısır'ın 639'da Amr b. el-As tarafından fethedilmesinden sonra bu ülkeye yerleşen Müslümanlar kısa süre sonra ticaret için Sûdan pazarlarına girmeye başladılar. Sûdanlılar da İslâm'ı ilk olarak bu tüccarlar sayesinde tanıdılar. Sûdanlılardan bazıları

¹ Ahmet Kavas, “Sûdan”, TDVİA, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2009, c. 37, s. 459-461.

² Wikipedia Özgür Ansiklopedi, Animizm: Doğal olaylar, hayvanlar ya da doğada var olan başka nesnelere bir ruh izafe ederek bunlara tapınma temeline dayanan din anlayışı. Doğada insan ruhuna az çok benzer ruhlar bulunduğunu kabul eden, felsefede her nesnenin bir ruhi varlık veya ruh tarafından yönetildiğini kabul eden sistemdir, Erişim tarihi: 23.01.2020, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Animizm> .

İslâm'ı tanıdıktan kısa bir süre sonra bu dine ısındılar ve daha önce Sûdan'a girmiş olan Hıristiyanlığın onların arasındaki etkisi zayıflamaya başladı. Mısır'a yerleşen Müslümanlar VII. yüzyılın ortalarından itibaren Sûdan'ı ele geçirmek için birtakım askerî hareketler gerçekleştirdiler. Bu fetih hareketleri uzun süre devam etti. 1172'de Selahaddin Eyyubi'nin kardeşi Turan Şâh, 1260'ta da Baybars bugünkü Sûdan topraklarına birer sefer düzenlediler. Bu seferlerden sonra buralarda İslâm daha da güçlenmeye başladı. 1517'de Osmanlı Devleti'nin Mısır'ı fethetmesi Sûdan'da etkisini gösterdi. Ancak aynı dönemde Sûdan'da varlığını sürdüren Func³ İmparatorluğu da güneye doğru kayarak varlığını sürdürdü. Mısır valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa 1821'de Func İmparatorluğu'nun üzerine ordu göndererek Sûdan topraklarını ele geçirdi. Ancak Mehmet Ali Paşa, Sûdan'da halkı hiç memnun etmeyen bir siyaset güttü. Mehmet Ali Paşa, Sûdan'ı fetheden İsmail Paşa'yı görevden alarak yerine kendi oğlunu geçirdi. O da birtakım siyasî hesaplarla Fransız ve İngilizlerle işbirliği yaptı ve bazı eyaletlerin valiliklerine onların adamlarını getirdi. Bu durum Sûdan'ın Müslüman halkını rahatsız etti.

Muhammed Ahmed el-Mehdi adlı bir zat bazı kişileri etrafına toplayarak 1881'de bir hareket başlattı. Muhammed Ahmed el-Mehdi, etrafında topladığı kuvvete "Ensar", hareketine de "Ensar Hareketi" adını veriyordu. Mehdi'nin hareketi kısa zamanda geniş bir alana yayıldı. Onun hareketini bastırmak için gönderilen ordular yenilgiye uğratıldılar. Ensar hareketi gösterdiği başarılarla hâkimiyetine aldığı topraklar üzerinde ayrı bir yönetim kurdu. Mehdi, 22 Ocak 1885'te öldü ve yerine geçen oğlu Abdullah b. Muhammed, Umdurman'da Herbert Kitchner adlı İngiliz generalin komutasındaki Mısır kuvvetlerine yenildi. Daha sonra İngiliz güçler, Mısır'daki yönetimin yanlış uygulamalarını düzeltmeyi amaçladıklarını ileri sürerek 1899'da Sûdan'a girdiler. İngilizler ilk iş olarak Muhammed Ahmed Mehdi'nin başlattığı hareketi tümüyle dağıttılar.

1899'dan Sûdan 1 Ocak 1956'da bağımsızlığını elde edinceye kadar İngiliz ve Mısır idaresi altında kaldı. Bu dönemde Mısır'a bağlı olan Sûdan, sömürgeci İngilizler tarafından şekillendirildi. Sûdan ancak 1956'da bağımsızlığına kavuşabilmiştir.⁴ Sûdan,

³ Wikipedia Özgür Ansiklopedi, Func:1504 yılında, bugün Sûdan'ın Nübye bölgesinde yer alan Sennar merkezli olarak kurulan zenci krallığının adıdır, Erişim tarihi: 23.01.2020, https://tr.wikipedia.org/wiki/Func_Devleti.

⁴ İnsamer, Sudan, İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, Erişim tarihi: 20.01.2020, https://insamer.com/tr/Sûdan_901.html.

Güney Sûdan'ın 9 Temmuz 2011'de bağımsızlığını ilan etmesinden sonra, 2011 yılı itibarıyla 15 eyalete ayrılmıştır. Bu eyaletler de kendi içinde ilçelere ayrılır.⁵

Sûdan bayrağı günümüzde kullanılan hali ile 20 Mayıs 1970 tarihinde göndere çekilerek ülkenin resmi bayrağı olmuştur. Bayrak Pan-Arap renkleri olan yeşil, siyah, beyaz ve kırmızıdan oluşmaktadır.⁶

Sûdan denildiğinde, akla gelen en çatışmalı bölge, başkent Hartum'un 1300 kilometre batısındaki Darfûr. Bölgede 1990'lı yıllar boyunca yerel kabileler arasında su kaynakları ve otlak alanların paylaşımıyla ilgili sorunlar yaşandı. 2003 yılında yaşanan yerel isyan, bölge için bir dönüm noktası oldu. Bu tarihten itibaren Sûdan hükümeti tarafından desteklenen milis güçleri Cancevidler⁷ ile bölgedeki kabileler arasında çatışmalar başladı. Yüzbinlerce kişinin hayatını kaybettiği çatışmalarda yaklaşık iki milyon kişi de yerinden oldu. Yaklaşık bir buçuk milyon kişi çatışmaların ardından hala mülteci kamplarında barınıyor. Bölgedeki olayları incelemek üzere araştırma komisyonu kuran BM, konuyu uluslararası ceza mahkemesine taşıdı. 6 Haziran 2005'te başlatılan soruşturma ile mahkeme, Devlet Başkanı el-Beşîr hakkında 2009 yılında savaş suçları ve insanlığa karşı suç işlediği gerekçesiyle tutuklama kararı çıkardı. 2010 yılında bu suçlara soykırım da eklendi.⁸

II. Sûdan'ın Siyasî Yapısı

Ülkede bağımsızlık sonrası uygulamaya başlatılan çok partili siyasî yapı 1958, 1969 ve 1989 yıllarında yapılan üç askeri darbe ile kesintiye uğradı. Devlet başkanı ve 400 üyeli Millet Meclisi (Meclisü'l-Vatan) üyelerinin 275'i seçimle, 125'i ise coğrafi bölgeler göz önünde bulundurularak milli bir mutabakatla belirlenmektedir. 1969 yılında darbe yapan Cafer Muhammed Numeysi'nin (öl.2009) Devrim İdare Konseyi, 1983 yılında uygulamada İslâm hukukunu kabul etmişse de 1986 yılında Ümmet Partisi ile

⁵ Wikipedia Özgür Ansiklopedi, Sudan, Erişim tarihi: 20.01.2020, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Sûdan>.

⁶ Wikipedia Özgür Ansiklopedi, Sudan Bayrağı, Erişim tarihi: 20.01.2020, https://tr.wikipedia.org/wiki/Sudan_bayrağı.

⁷ Cancevit: (Arapça: جنجويد) Darfur'da (batı Sudan) ve doğu Çad'da çoğu silahlı, hükümetin isyanı bastırmak için devreye koyduğu çete askeri. Cancevit'in kelime olarak anlamı silahlı süvaridir. <https://www.turkcebilgi.com/cancevit>, Erişim Tarihi: 20.01.2020.

⁸ Aljazeraturk, Ülke profili, Sudan, Erişim tarihi: 20.01.2020, <http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profil/ulke-profil-sudan>.

Demokratik Birlik Partisi koalisyon hükümeti tarafından bu uygulama kaldırıldı. Fakat 1989 yılındaki darbe sonucunda İslâmî esaslara dayalı uygulama yeniden başlatıldı.⁹

Sûdan, çalışmamızı hazırladığımız bu yıl içerisinde yine darbeler ve iç çatışmalarla dünya gündemine oturmuştur. 11 Nisan 2019'da Sûdan'da ordu yönetime el koydu. Savunma Bakanı Orgeneral Avad Muhammed Ahmed b. Avf, 30 yıldır ülkeyi yöneten Devlet Başkanı Ömer el-Beşir'in görevden alındığını ve tutuklandığını açıkladı. Ahmed b. Avf, iki yıl sürecek bir geçiş döneminin ardından seçimlere gidileceğini ve yeni bir anayasa hazırlanacağını söyledi.¹⁰

Türkiye Sûdan ilişkilerine de kısaca değinecek olursak; Sûdan, Afrika'da en kapsamlı ilişki ve işbirliğine sahip olduğumuz başlıca ülkelerden biridir. Ülkemiz ile Sûdan arasında iyi düzeyde seyreden siyasî ilişkiler, uluslararası örgütler ve platformlardaki işbirliğimize de yansımaktadır.

Türkiye ile Sûdan ikili ilişkileri son yıllarda karşılıklı olarak gerçekleştirilen birçok üst düzey ziyaretle ve bu ziyaretler vesilesiyle imzalanan çeşitli işbirliği anlaşmalarıyla başta tarım, enerji, sağlık, güvenlik ve eğitim olmak üzere birçok alanda ilerlemiştir. 2018 yılında Türkiye'nin Sûdan ihracatı 360,9 milyon Dolar, Türkiye'nin Sûdan'dan ithalatı 73,1 milyon Dolar, toplam ticaret hacmi 434 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılının ilk 10 ayında ithalat 60,1 milyon Dolar, ihracat 229 milyon Dolar, toplam ticaret hacmi 289 milyon Dolar olmuştur.

TİKA tarafından yürütülen projeler arasında, Sevakin¹¹ Adası'nda bulunan Osmanlı İmparatorluğu döneminden kalma tarihi binaların yenileme projesi de yer almaktadır.

Türkiye bursları kapsamında ülkemizce 1992 yılından bugüne kadar 654 Sûdanlı öğrenciye burs sağlanmıştır.¹²

⁹ Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Sudan Cumhuriyeti, Erişim tarihi: 20.01.2020, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/770/Sudan_cumhuriyeti_cumhuriyetus-sudan.

¹⁰ BBC Türkçe, Sudan'da darbe, Erişim tarihi: 23.01.2020 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-47893272>.

¹¹ Diplomatik Strateji, 2017, Sevakin Adası'nın önemi, Erişim tarihi: 25.01.2020, Sevakin Adası: 19. yüzyıla kadar Osmanlı toprağı olan Sevakin Adası, Sûdan tarafından 99 yıllığına Türkiye'ye tahsis edildi. 1517'de Mısır'ın fethiyle Osmanlı yönetimine geçen, 400 yıl doğrudan İstanbul'dan yönetilmiş bir ada, <https://www.diplomatikstrateji.com/sevak-in-adasinin-onemi/>.

¹² Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Türkiye - Sudan Siyasi İlişkileri, Erişim tarihi: 23.01.2020, <http://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa>.

III. Sûdan'ın Toplumsal Yapısı

Sûdan çok geniş etnik bir yapıya sahip olmasından kaynaklı olarak çok farklı kültürleri de içinde barındırmaktadır. Bu kadar siyasî karışıkların sebeplerinden biri de bu geniş ve çok parçalı etnik yapıdır demek doğru olacaktır. Sâlih'in eserlerinde bu parçalı ve etnik yapılardan bir parça bulmak mümkündür. Özellikle romanlarındaki diyalogları yerel lehçelerle vermesi bunun bir kanıtıdır diyebiliriz.

Sûdan'ın önemli kabileleri arasında Beşâre, Hedendev, Kebâbiş, Dinka ve Şîllûk yer almaktadır. Özellikle Kebabiş¹³ Kabilesi, Sâlih'in eserlerinde sık sık adı geçen bir kabiledir. Bu kabileler günümüzde Sûdan'da söz sahibi kabileler arasındadır.

Sûdan'ı ve edebiyatını incelerken Sûdan'daki sosyal bir gerçeklik olan tarikat ve tasavvufî değinmeden geçmenin, tezimizin ana konusunu oluşturan '*Ursu'z-Zeyn* romanının anlaşılması tam olarak mümkün olamayacaktır. Çünkü romanın yazarı Sâlih, babası tasavvufî bir çevrede yetişmiş, hatta Sâlih'e, "Tayyib"¹⁴ isminin verilmesinin sebebinin de bu olduğu söylenmektedir. Ayrıca el- Hanin'in bir şeyh olduğunu da göz önünde bulundurmamız gerekmektedir.

Sûdan'daki tarikatların tamamına yakını ülke dışından gelen etkilerle yayılmıştır. Afrika kıtasında güçlü olan Kadiriyye ve Şazeliyye tarikatları Mısır ve Hicaz'dan gelen müntesipleri sayesinde Sûdan'da çok erken dönemlerde etkili oldu. Şazeliyye tarikatı, tarikatın kurucusu olan Muhammed b. Suleyman el-Cezûlî'nin (öl.869) damadı olan Hâmid Ebû Dunâne vasıtasıyla 1445 yılında Sûdan'da yayılmaya başladı. Bu tarikat XVIII. yüzyıla kadar Sûdan'da yaygın konumdaydı. Func Sultanlığı döneminde başlayan bu süreç Türkiye döneminde ülkenin her tarafına yayılarak devam etti. Kadiriyye ise 1550'de Hicaz'dan gelen Taceddin el-Buharî (öl. 1219) tarafından tesis edildi ve daha sonra en yaygın tarikat haline geldi.¹⁵

Ülkenin güneyi hariç büyük bir kısmında yaşayan nüfusun tamamına yakını Müslümanlar oluşturur. İslâmiyet'in özellikle Mısır tesiriyle yayılması dolayısıyla burada bir taraftan dinî ilimleri öğreten ulemanın, diğer taraftan tasavvufî hayata ağırlık veren şeyhlerin etkisi yaygındır. Sûdanlı Müslümanların çoğu Mâlikî mezhebine mensup

¹³ Timeturk, Güney Sudan'da çatışma, Erişim tarihi: 27.02.2019, <https://www.timeturk.com/guney-Sûdan-da-catisma-10-olu/haber-574231>.

¹⁴ Celal Turgut Koç, *Tayyib Salih Ve Romancılığı*, Palet Yayınları, Konya, 2018, s.33.

¹⁵ Ahmet Kavas, "Sûdan", TDVİA, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2009, c. 37, s. 461-466.

olduğu halde özellikle Osmanlı-Mısır idaresinde resmî makamlarda Hanefî fikhî esas alınmaktaydı. Mâlikî fikhî ise daha ziyade “halve”¹⁶ denilen Kur’an okullarında öğretilmekteydi. İngiliz sömürgeciliğinde bu geleneksel eğitim kurumları toplumu aşırı derecede etkilediği için uzun süre engellendi ve sadece dinî eğitimi verilmesine müsaade edildi. Yedi-on beş yaşları arasındaki çocukların Kur’ân-ı Kerîm’i ezberlemeleri ve bir fakih nezaretinde dinî ilimleri öğrenme süreci sekiz yıl sürmekteydi. Sömürgecilik öncesinde her köyde bir halve varken 1961 yılına gelindiğinde bütün Sûdan’da bunların sayısı 250’ye, 1971’de 181’e kadar düştü. Halvelerde eğitimlerini tamamlayan gençler dört yıllık yüksek eğitime devam edebiliyorlardı.¹⁷ Tayyib Sâlih’te bu eğitim kurumlarında ilk eğitimini almaya başlamıştır.

Ülkenin GSMH’sı 2016 yılında 95,5 milyar ABD Dolarına ulaşmıştır. Kişi başı GSYİH ise 2.140 ABD Dolarıdır. 9 Temmuz 2011 tarihinde Güney Sûdan’ın ayrılması nedeniyle Sûdan, petrolün yüzde 75’inden ve bu bağlamda ihracat gelirlerinin yüzde 90’undan mahrum kalmıştır.¹⁸ Bu verilere baktığımız zaman Sûdan’ın içinde bulunduğu siyâsî çalkantılara bir anlam vermek mümkün olmaktadır.

¹⁶ Halve : Tayyib Sâlih’inde okuduğu, Sûdan’da geleneksel dini eğitim veren ilkokul, bkz., Esat Ayyıldız, “et-Tayyib Sâlih’in “*Mevsimu'l-Hicre ile’ş-Şimâl*” Adlı Romanının Tahlili”, *DTCF Dergisi*, sy.58, s.663, 2018

¹⁷ Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Sudan’da Eğitim, Erişim tarihi: 20.01.2020, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/770/Sudan_cumhuriyeti_cumhuriyetus-sudan.

¹⁸ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Sudan Ekonomisi, Erişim tarihi: 24.09.2019, <http://www.mfa.gov.tr/sudan-ekonomisi.tr.mfa>.

BİRİNCİ BÖLÜM

SÛDAN EDEBİYATINDA ROMAN

1.1 Roman ve Roman Türleri

Roman, hikâyeden daha uzun bir hacimde, kişi, yer ve zamana bağlı kalınarak nesir tarzında kurgulanmış olayların hikâye edilmesidir. Romancının beş duyusu yoluyla doğrudan doğruya veya dolaylı olarak hayatında yankı bulmuş yaşantı, bilinç, zekâ, hayali düşünce, duygu gibi öğeleri sanatsal bir bağlam içinde yeniden kurduğu yapay bir âlem olarak tanımlanır.¹⁹

Roman, dehanın en iyi ifade bulduğu, sempatimizi en çok talep eden edebi bir çeşittir. Roman bütün sanat dalları arasında, gerçeği en dolaylı şekilde ifade eden, kendisine hizmet edenlerin, bağlananların vicdanî endişelerinin etkisiyle anlaşılması çok zorlaşan, her şeyin üstünde sanatçının yüreğine ve zekâsına en çok sorumluluk yükleyen bir sanattır.²⁰ Roman, diğer mensur eserlerden ayırt etmemize yarayan özellik, romanda bulunan, fakat roman öncesi mensur eserlerde bulunmayan bütünlüktür. Romanda bir giriş, bir gelişme ve bir sonuç bölümünden oluşan, kendi içinde tutarlı organik bir bütünlük vardır.²¹

Fransa’da “bilim dili Latincenin karşılığında gelişen halk dili” manasındaki “roman” kelimesi, önceleri bu dille yazılan hikâyelere ve ilkel roman örneklerine ad olmuş, zamanla Batı dillerince benimsenmiştir. Kökeninin destanlara dayandığı ileri sürülen roman türü Avrupa’da doğmuş, hatta bir dönemin hikâyeleri de roman telakki edilmiştir. Roman denilebilecek ilk edebî ürünler üzerinde ihtilâf olmakla beraber bu türün İspanyol yazarı Cervantes’in *Donkişot*’undan itibaren (XVII. yüzyıl başları) geliştiği ve XIX. yüzyılda zirveye ulaştığı kabul edilir. Romantizm, realizm, sembolizm, sezgicilik, egzistansiyalizm, psikanalizim gibi estetik, felsefe ve psikoloji doktrinlerinin etkisiyle günümüze uzanan bu gelişmeyle konu, yapı ve anlatım teknikleri bakımından pek çok roman çeşidi ortaya çıkmıştır.²²

¹⁹ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, Akçağ Yayınları, 15. b.s, Ankara, 2017, s.66.

²⁰ Philip Stevick, *Roman Teorisi*, çev. Sevim Kantarcıoğlu, Akçağ Yayınları, Ankara, 2010, s. 33.

²¹ Stevick, s. 10.

²² M. Orhan Okay, Alim Kahraman, “Roman”, TDVİA, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2008, c. 35, s. 160-164.

Edebi bir tür olan romanlar bir amaca mâtuf yazılırlar. Buna göre bazı romanlar, okuyucuyu bir konuda eğitmek, yaşanmış ya da yaşanması muhtemel bazı olaylardan ibret alıp ders çıkararak okuyucuya faydalı bilgiler sunmak ve değer yüklemeyi amaçlar. Bu durumda romancı, kendini sosyal bir sorumlulukla yükümlü kılarak toplumu eğitmekle görevli bilir. Ayrıca roman bir dilin bütün incelik ve güzelliklerini, akışkan kullanımını standart bir kültür dili hale gelmesini sağlama gibi bir fonksiyonu da icra eder. Dili çok güzel kullanan yazarların romanları, o milletin dil eğitiminde bulunmaz bir kaynak sağlar. Roman yaşamayı, hayatın gizli sırlarını, inceliklerini, kişilikleri, duygu zenginliğini ve derinliklerini öğretir. Hayata dair bilgeliği kazandırır.

Diğer taraftan bazı yazarlar, okuyucularını eğlendirmek, hoşça vakit geçirmek için yazarlar. Okuyucular da romanı bu amaçla okurlar. Özellikle popüler romanlar, okuyucuyu dinlendirmeye, can sıkıntılarını gidermeye yöneliktir. Bu bağlamda roman bir eğlendirme aracıdır.

Romanın yazılış amaçlarından bir diğeri de estetik hâz işlevidir. Buna sanatça hoşlanma da diyebiliriz. İnsanın temel ihtiyaçlarından birisi olan güzellik duygusunu tatmin etmek olarak düşündüğümüzde roman insanın bu doğal duygusunun da gerçekleşmesini sağlayan güzel bir sanattır. Güzel bir sanat eserini içselleştirerek tatmin olmak, insanın doğal olarak var olan ruhsal doyuma ulaşma isteğini yerine getiren güzel ve sanatsal bir eserdir roman.

Romanların yazılışının, günümüz dünyasında en önemli işlevlerinden biri propaganda yapma aracı olarak görülmesidir. Romancının ideolojisini toplum geneline yayma aracı olarak görmesidir. Bu propaganda dinî, siyasî bir faaliyet olabilir. Bu tür metinlerde genellikle romancı slogana yönelik bir dil geliştirdiği gözlenir. Kamplaşmalar sağlanır. Kişiler, bizden olanlar ve bize karşı olanlar diye kamplara ayrılır. Dost ve düşman kesimler üretilir. Hazır düşünce kalıpları yapııştırma usulüyle bolca verilir. Bu durumda roman sanatsal işlevi değerini yitirir, kullanımlık bir metne dönüşür.²³

Roman modern zamanların hafızasıdır. Modern zamanların farklı -daha doğrusu - karmaşık toplum modelini tanımak isteyenlerin yolu romanlardan geçer. Romanları dikkate almadan bir toplumu hakkıyla tanımak ve tanıtmak ne derce mümkün olabilir?²⁴

²³ Çetin, s.102-103.

²⁴ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı 1, Romanın Unsurları*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2001, s.7-8.

Bu açıdan baktığımız zaman roman “niçin okunmalıdır” sorusunun cevabını buluruz. Dolayısı ile bu tezin dolaylı bir konusu olan Sûdan edebiyatı ve romancılığı ile Sûdan toplumu gelenek, görenek tarihî ve sanatsal birikimi hakkında geniş bir bilgi sahibi olmamız mümkün olacaktır.

Bir yüzyılın ruhunu, sanatını ve özellikle romanını dikkate almadan, sadece düşünceleriyle, teolojik kavramlarıyla yargılanamaz. XIX. yüzyıl lokomotifini icat etti. Bilimsel aklın kendinden gurur duyduğu bir yüzyılda en büyük keşif romandır.²⁵

1.2 Romanın Tarihi ve Gelişimi

Roman Avrupa'nın eseridir, keşiflerini farklı dillerde yapmış olsa da, bütün bir Avrupa'ya aittir. Avrupa, roman sanatını oluşturan, keşiflerin birbirini izlemesidir.²⁶ Milan Kundera her ne kadar bu kadar iddialı bir tezi ortaya atsa da, bu söylemin tam aksine, Avrupa'dan önce doğu toplumlarında roman türünü görmek mümkündür.

Romanın Batı'da gelişimi, XV. ve XVI. yüzyılda “pikaresk”²⁷ öyküler ve Cervantes'in *Don Kişot* adlı romanıyla yeni bir form kazanmıştır. Bu pikaresk öykülerde genel olarak başkaldırı ögesine yer verilirken, *Donkişot* romanı da İspanya'daki köhnemiş yapıya bir eleştiri olarak değerlendirilebilir. Romanın tarihsel gelişim süreci içinde destan, tragedya, masal vs. unsurlardan sıyrılarak XVIII. ve XIX. yüzyıldan itibaren kapitalist toplumun gelişimi ve burjuva sınıfının ortaya çıkışıyla bağımsız bir tür haline geldiği görülmektedir. Batı toplumsal gelişiminin bir ürünü olarak roman, toplumsal gelişmelerin bir yansıtıcısı olarak şekillenmiş, toplumu, toplumsal ilişkileri, sınıfsal yapıyı ortaya koymaya çalışan bir felsefeyle birlikte ortaya çıkmıştır. Bu niteliğiyle roman topluma yönelmiş bir perspektifi ifade eder. Ancak belirtmek gerekir ki, romanın herkesçe kabul edilmiş bir tanımını ortaya koymak ve bunu saptamak kolay değildir. Roman gelişimini sürdüren, yani henüz tamamlanmamış olan tek türdür.²⁸

XVIII. yy 'da Batıda edebiyat kavramı “yaratıcı veya hayal ürünü” yazı ile sınırlandırılıyordu. Edebiyat sözcüğü toplumda değerli bulunan tüm yazılar için

²⁵ Kundera, s.151-152.

²⁶ Milan Kundera, *Roman Sanatı*, Çev, Aysel Bora, Can Yayınları, 7. b.s, İstanbul, 2017, s.151-152.

²⁷ Pikaresk Roman: Başlangıçta kır ve şövalye romanlarına tepki olarak, İspanya'da XVI. yüzyılda ortaya çıkmış bir roman türüdür. B.k.z. Şahbender Çoraklı, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c:2, sy: 28-29, Haziran-Aralık,2002, s, 23.

²⁸ Cumhuriyet Aslan, “Türkiye'de Politik Roman: 12 Mart Döneminde İdeoloji ve Edebiyat”, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c:11, sy:47, (Aralık, 2011), s.171-172.

kullanılırdı. Metni edebî kılan kurmaca olup olmadığı değil; edepli yazı standartlarına uyup uymadığıydı. Bununla birlikte edebiyatın belirli toplumsal değerleri ifade etmenin ötesinde işlevleri vardı. Edebiyat bu değerlerin korunması ve yaygınlaşması için hayati önem taşıyan bir araçtı. Sarsılan toplumsal düzeni yeniden kurma dürtüsüyle akıl, doğa, düzen, erdem kavramları sanatta yoğunlaştırılarak kilit kavramlar haline getirildi.²⁹

1.3 Arap Edebiyatında Modern Roman

Arap edebiyatının ilk dönemlerinde doğrudan romandan bahsetmek mümkün değildir. Daha çok hikâye türünden bahsedebiliriz. Hikâye; masal, anlatı, benzetme, tarih, destan, kıssa, latife, fıkra, menkıbe gibi türleri içine alır. Arap edebiyatında hikâye sanatının kökü çok eskilere dayanır. Eyyâmu'l-'Arab denilen önemli tarihî günleri konu alan hikâyeler, atasözlerine konu olan hikâyeler, makamat ve şiirlerde anlatılan efsane, hurafe ve kahramanlık hikâyeleri, Arap edebiyatının ilk ürünleri sayılmaktadır. Hikmetli sözler ve vecizeler de yine bu edebiyatın ilk ürünleridir. Bunlar, yayınlamak için değil de kişisel kullanımlar için kâğıda aktarılırdı. Kişilerin hikmetli sözleri topladıkları bu şeylere “mecelle” denirdi ki, bunlar parşömen yapraklarından oluşurdu. Ahmet b. Kays ve Eksem b. Seyfi, Temim kabilesinin üyeleri, bilhassa hikmetli sözleri ile tanınırlardı.³⁰

Modern anlamda Arap romanı Mısırlı Muhammed Hüseyin Heykel'in *Zeyneb* isimli romanıyla başladı. Heykel, 1914'te eserini yazarken entelektüel çevrenin roman türüne bakışı hâlâ olumsuz olduğundan çalışmasını “Mısırî Fellâh” takma adıyla yayımladı. Ayrıca çalışmasına roman değil “köy ahlâkı ve manzaraları” adını verdi. *Zeyneb*'in o zamana kadarki ürünlerden farklı yapısı, önemli sosyal temaların sağlam kurgusu ve trajik sonucuyla dikkatleri üzerinde toplaması ve olumlu tepkiler almasıyla Heykel ikinci baskısını (1929) gerçek kimliğiyle yaptı.

Arap romanı en olgun ürünlerini çok köklü siyasal ve sosyal değişimlere sebep olan II. Dünya Savaşı sonrası dönemde verdi. Bu dönem siyasî bağımsızlıklar, 1948 Filistin yenilgisi, Süveyş savaşı (1956), radikal milliyetçiliğin yükselişi ve Haziran 1967 Arap yenilgisinin yanı sıra çağdaş kurumların oluşması, eğitim ve öğretimin yaygınlaştırılması, hayat standardının yükselmesi, şehirlere göç ile okuyucu sayısındaki

²⁹ İlknur Emekli, “Abdurrahman Munif Hayatı Edebî Kişiliği ve en-Nihayat Adlı Romanının İncelenmesi”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2006, s.5-6.

³⁰ Emekli, s.8.

artış roman türünün gelişmesinde etkin rol oynadı. Şiire göre daha kolay anlaşılır olması, siyasal, sosyal ve ekonomik problemleri işlemeye daha elverişli bulunması da romana olan ilginin artmasını sağladı. Bu dönemde Arap dünyasında yaşanan çoğu olumsuz gelişmeler realist romana merkezî bir yer kazandırdı. 1988’de Nobel Edebiyat ödülüne lâyık görülen Necîb Mahfûz, konusunu eski Mısır tarihinden alan romanlarla başladığı yazarlığını II. Dünya Savaşı’nın ardından toplumcu-gerçekçi romanlarla sürdürdü; 1960’lı yıllarda ise 1952 devrimiyle iş başına gelen yeni yönetimin başarısızlığı yüzünden uğradığı hayal kırıklığını sembolik-eleştirel bir üslûp ve yaklaşımla kaleme aldığı gerçekçi romanlarla ifade etme yoluna gitti. Özellikle Mısır ve Suriye gibi sosyalizmin geliştiği ülkelerde toplumcu gerçekçilik romanda âdeta moda akım haline geldi.³¹

Modern Arap romanı, toplumda yaşanan bu siyasî çalkantıları yansıtmıştır. Toplumda yaşanan siyasî bunalımların aktarılması ve özgürlüğünün kısıtlandığını düşünen kesimlerin düşüncelerini ifade etme kaygısı ile yazılan birçok gerçekçi Arap romanı, “edebiyat” ürünü olmasının ötesinde “siyasî” çatışma ürünü olarak kaleme alınmıştır.³²

Arap edebiyatını batı kaynaklı akımlar çerçevesinde belli tematik alanlarda sınırlandırabiliriz; Klasisizm, Romantizm, Realizm, Sembolizm, Sürrealizm.

Klasisizm; XVII. yy. ’da Fransa’da ortaya çıkmıştır. “Sanat, sanat içindir” anlayışı benimsenmiştir. Bu akımın taraftarları, eski Yunan ve Latin yazarlarının koydukları dil bilgisi ve şiir sanatı kurallarını örnek alarak, onları takip etmişlerdir. Klasisizm, insan ruhu, tutkuları ve duyguları incelenerek, bu hislerin aklın emrine verilmesine dayalı akılcı bir akımdır. Düş ve duygu değil mantık ve ölçü önemlidir. Arap edebiyatında bu akımın en önemli temsilcisi el-Bârûdî’dir.

Romantizm; XIX. Yüzyılın başlarında Fransa’da klasik edebiyat akımına tepki olarak ortaya çıkan, duyguyu akıldan ve hayal gücünü, eleştirel çözümlenmeden üstün tutan bir edebiyat akımıdır. “En iyi kural kuralsızlıktır” diyen romantikler, insanın duygularını, düş gücünü hayata geçirmesini ve insanı düzeltmenin toplumu düzeltmekle

³¹ Rahmi Er, “Roman”, TDVİA, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2008, c. 35, s. 164-166.

³² Adnan Arslan, “Modern Arap Romanı Ve Siyaset İlişkisi Bağlamında “Şakkatu’l- Hurriye Romanı”, *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c:7, s:13, s.140-162, 2018.

olabileceğini savunurlar. Arapça 'da bu akım “el-Edebu'l- Ğinâ'i” veya “el-Edebu'l-Vicdânî” olarak adlandırılmaktadır.

Arap edebiyatında İmru'l-Kays ve pek çok Cahiliye ve Emevi dönemi şairlerinde görülmüştür. Çağdaş Arap edebiyatında romantizm, ancak XX. yüzyılın başlarında, Mısır'da, Halil Mutran ve Mehcer edebiyatçılarından Halil Cubrân ile başlamıştır. Özellikle romantik şair Cubran'nın şiiri, Arap edebiyatında benzeri olmayan bireysel bir sıçrayış ve o zaman için farklı bir yenilik olarak sayıldı.

Realizm; XIX. yüzyıl ortalarında Fransa'da ortaya çıkmıştır. Nasıl ki romantizm klasisizme bir başkaldırı niteliğinde ise realizm de hem klasisizme hem de romantizme başkaldırı olarak ortaya çıkmıştır. Hayatla bağlantı kurmaya teşvik eden bir edebi akımdır. Edebiyatta realizm, romantizme karşı gösterilen bir tepkidir. Şahısları, çevreyi, zaman ve mekânı olduğu gibi, gerçeğe uygun olarak tasvir eder. Edebiyatta realizmin en yaygın kullanım alanı roman ve tiyatrodur. Arap edebiyatındaki en önemli temsilcileri; Ahmed Refik el-Mehdî, Muhammed Mehdî el-Cevahirî, Bedevi el-Cebel gibi isimlerdir.

Natüralizm; Doğayı olduğu gibi yansıtmayı öngören bir akımdır. Yazarı olayları adeta bulutların üstüne çıkmışçasına yukarıdan izleyerek olduğu gibi aktarmasıdır. Bu akıma en güzel örneklerden biri tanesi Necib Mahfûz'dur.

Sembolizm; XIX. yüzyılda beliren, realizmi reddeden bir akımdır. Sembolistler düşünce ve duygularını, akıldan önce, içinde sırlar bulunan gizli semboller, hayal gücü ve duygularla ifade ederler. Bu akımın çağdaş Arap edebiyatındaki temsilcileri; Ebû Şadi, İliya Ebû Mâdi, Hasan Beşer Fâris gibi şairlerdir.

Sürrealizm; Mutlak özgürlüğü benimseyen, örf ve geleneklere başkaldıran ve onları tanımayan bir akımdır. Aklın denetiminden sıyrılarak onu alaya alan bu tutum, düşler, bilinç dışılık ve mazinin izlenimleriyle ilgilenir. İçgüdüleri ve insanların içlerine bastırdıkları istekleri özgür bırakmaya, bu içgüdü ve arzuların herhangi bir bağa, örf, töreye, estetik kaygıya ve toplumsal durumlara boyun eğmeksizin ve bağlı kalmaksızın özgür bir şekilde tatmin edilmesine dayanan bir akımdır. Bu akım, edebiyatta halen yürürlükte olan düşünce konularından nefret eder. Bu tür yeni akım, Arap edebiyatında bazı genç şairlerin arasında ortaya çıkmıştır. Nizâr Kabbânî, Abdullah el-Faysal gibi.³³

³³ A. Kazım Ürün, *Modern Arap Edebiyatı*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2015, s.107-108-109.

1.4 Sûdan Romancılığı

1956' da bağımsızlığını kazanarak İngiliz sömürgesi olmaktan kurtulan Sûdan politik ve ekonomik ve diğer her bakımdan olduğu gibi basın -yayın, matbaa ve okur-yazarlık oranı bakımlarından da diğer Arap ülkelerinden oldukça gerideydi. O zamana kadar başta Mısır olmak üzere diğer Arap devletlerinde çağdaş edebiyat seviyesine ulaşmışken Sûdan, ancak eserleri pek kabul görmemiş sınırlı sayıda edebiyatçıya sahipti. Sûdanlılar eserlerini bastırabilmiş olsalar bile neşir ve dağıtım imkânı bulamamışlardı. Hatta devlet yönetiminin de eğitim, kültür ve sanat hayatına ilgisiz kalması ve bu alanlara herhangi bir destek sağlayamaması neticesinde kimi eserlerin yazıldıktan yıllar sonra ancak Kahire'de basılabildiği belirtilmektedir. Siyasî çalkantılar ve sosyal hayattaki değişimin ortaya çıkardığı bu tür haricî fiziksel etkenlerin yanı sıra, İslâm, Hıristiyanlık ve animistik karakterli yerel dinler ile Arapça, Sûdan lehçesi ve çok sayıdaki güçlü yerel dillerin bir arada bulunması gibi dâhili veya içerikle ilgili olarak niteleyebileceğimiz, faktörler de Sûdan edebiyatının gelişimini olumsuz yönde etkileyen unsurlardır.

Sûdan'da modern edebiyat şiirle gelişmiş, nesir ancak kırklı yıllardan itibaren en-*Nahda*, *el-Fecr* gibi dergilerde yayınlanan kısa hikâyelerle gelişmeye başlamıştır. Başlangıçta romantizmin etkisinde kalan Sûdanlı yazarlar İkinci Dünya savaşından sonra daha çok realizme kaymışlar, altmışlı yıllarda ise başta Mısır olmak üzere diğer Arap yazarlardan etkilenmişlerdir.

Sûdan'da kısa hikâye ve roman yazımı 1900'lerden günümüze değin, M. Ahmed el-Mahcûb, Arafat M. Abdullah, Muaviye Muhammed Nûr, Halil Abdullah el-Hâc, es-Sırr Hasan Fadl, Hasan Emin, Tayyib Zarrûk, İbrâhim İshâk, Ali el-Mekkî, İsa Hulvu, Abdulaziz Bereke Sakin, Emir Tacu's-Sırr, Buşra el- Fadıl, Muhtar Acûbe, gibi yazarların eserleriyle sürmektedir.

Osman Muhammed Haşim'in *Tâcûc* (1948) adlı eseriyle teknik anlamda bir Sûdan romanı ile tanışan Arap dünyası, altmışlı yıllarda, Tayyib Sâlih'in *Mevsimu'l-Hicre ile Ş-Şimâl* (1966), Ebû Bekr Hâlid'in *en-Nebeu'l-Murr* (1967) ve İbrâhîm İshâk İbrâhîm'in *Hadesun fi'l-Karye* (1969) romanlarıyla bu neslin atağa geçtiğine şahit olmuştur. Ancak yukarıda zikredilen sebeplerle bu atak devam etmemiştir. Sonrasında da Arap okur ve eleştirmenlerinin dikkatini üzerine çekebilecek kadar kayda değer bir eser ortaya çıkmamıştır. Fakat başta Tayyib Sâlih olmak üzere bu eserler Sûdan Romanının rüştünü

kanıtlamaya yetmiş ve onun karakteristik yapısını ortaya koymuştur. Bunlar içerisinde bizim de tez konumuzun ana bölümünü oluşturan ‘*Ursu’z-Zeyn* ile gerek Sûdan, gerekse Arap romanında yeni bir dönem başlatmış olan Tayyib Sâlih bütün dünya okurları ve eleştirmenlerince en çok beğenilen yazarlardan biri olmuştur.³⁴

Tayyib Sâlih’in eserleri dışında, Sûdan nesri ve de şiirinin Arap edebiyatına büyük bir tesiri olmamıştır. Çağdaş Sûdan yazarlarının, Arap kültür merkezlerinden etkilenmelerindeki yetersizlikleri üç temel gerekçe ile açıklanabilir. Birincisi; Sûdan’ın diğer Arap ülkelerine göre politik ve ekonomik alanlarda geri olması. İkincisi; yayın evi, matbaa ve basının az gelişmiş olması. Üçüncüsü; Sûdan lehçesi, Arapça ve diğer yerel dillerdeki kelimelerin birbirine karışması, bu üç konu diğer Arap ülkeleri okuyucuları için problem olmaktadır. Sûdanlı yazarların diğer bir problemi yerel lehçeyi eserlerinde kullanıp kullanmayacaklarıdır. Bu sorunla XX. yy.’ın başlarından bu yana bütün Arap yazarları karşı karşıya gelmektedir.

Modern Sûdan edebiyatı halen başlangıç aşamasında ilerlemekte, bu konuyla ilgili yeterince çalışma ve inceleme bulunmamaktadır. Bazı edebiyat araştırmacıları, bu sahadaki ilk faaliyetleri özellikle kırklı yıllarda başlayan *en-Nahda* (1931-1932) ve *el-Fecr* (1934-1935) gibi dergilerde yayınlanan kısa hikâye ve şiirle ilgili yapılan çalışmalara bağlama eğilimindedirler. Kuşkusuz ilk göze çarpan edebî tür, şiirdi. Aynı zamanda romanla ilgili çalışmalar da vardı. İlk dönem diye değerlendirilebilecek romanlar İkinci Dünya Savaşının bitimine kadar sürdü. Bu tarihten sonraki romanlar, diğer Arap ülkelerini de etkileyen romantizmin etkisiyle gelişti.

Sûdan edebiyatının ikinci dönem, İkinci Dünya Savaşının bitiminden Sûdan’ın bağımsızlığını kazandığı 1 Ocak 1956 yıllarına kadar devam eden süreci kapsar. Dikkate değer önemli değişikliklerin olduğu bu dönem romantizmden realizme geçiştir. Sûdan edebiyatındaki bu değişim diğer Arap edebiyatlarındaki değişimlerin bir benzeridir. Bu aşamada dikkati çeken romantik çalışma Muhammed Ahmet Mahcûb’un *Mevtu’d-Dunya*- 1946 ve ‘Abdul -Halim Muhammed’in realizm etkisiyle kaleme aldığı eserlerdir. Bu dönem romanlarının ana konuları daha önce işlenen konuların bir benzeri, fakat

³⁴ Fetullah Yener, “Arap Romanının Dehası: Tayyib Sâlih Hayatı Eserleri Ve Modern Arap Edebiyatındaki Yeri”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, yıl,5, S.60, s.374-375, Aralık 2017.

değişik teknik ve yollarla anlatılan yoksulluk, köy-kent kadınının durumu ve devlet vatandaş ilişkilerini anlatan konulardır.

Üçüncü dönem; çağdaş Sûdan edebiyatının gelişimi bağımsızlıkla başlayıp günümüze kadar devam eden süreci içine alır. Çağdaş Sûdan nesri ve şiiri son kırk yılda önemli başarı elde etmiştir. Başta Mısır olmak üzere diğer Arap ülkelerinden çokça etkilenmiştir. Sûdanlı yazarların kurguları realist akımın tesirinde kalmıştır. Kısa hikâye yazarlarının en meşhurları Tayyib Sâlih (1929-2009), Tayyib Zerruk(1935-), Ali el-Mekki (1937-1992), ‘İsa el- Hulvu (1940-) dur.³⁵

---

³⁵ Koç, s.13-14-15.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TAYYİB SÂLİH

2.1. Hayatı

Arap dünyasının en önemli yazarlarından³⁶ Tam ismi et-Tayyib Muhammed Sâlih Ahmed'tir. Çiftçilikle geçinen orta halli bir ailenin biri kız, üç çocuğundan biri olan Tayyib Sâlih, 1929 yılında Kuzey Sûdan'ın Mervî bölgesinde Debbetu'l-Fukara köyü yakınlarındaki Kermekûl köyünde doğmuştur. Nil'in doğu-batı istikametinde aktığı bir kesimin kıyı havzasında yer alan bu köy Sâlih'in de müntesibi bulunduğu Rekabiyye kabilesinin yaşadığı köylerden biridir. Babasının adı Muhammed Sâlih Ahmet, annesinin adı Âişe Ahmed Zekeriyya'dır.³⁷ 'Ulviyye ve Beşir isminde iki kardeşi vardır. Tayyib Sâlih'ten önce ailenin iki çocuğu olmuş ancak bu kardeşleri yaşamamıştır. Babası ağır başlı, dini değerlere önem veren ve tasavvufî çevrelerdeki şeyhlerle görüşen bir insandı. Halk tarafından kutsal kabul edilen "Tayyib" mezarını ziyaret ederdi. Bu yüzden oğlunun adını Tayyib verdi. Bu mezarda yatan Tayyib Sâlih'in atalarından biriydi. el-Bederiye kabilesinden olan babası 1973 yılında vefat etmiştir.

Tayyib Sâlih, 1953 yılında Londra'ya yerleşti. BBC Radyosunda Arapça bölümünde çalışma hayatına başlamış. Bu arada Arap dünyasını tanıyan ve sorunlarını bilen İskoç Julia hanımla evlenmiştir. Bu evlilikten, üç kız çocukları oldu. Kızlarından Zeyneb, Londra Üniversitesinde Latince ve Almanca, Sarah Oxford Üniversitesinde İngiliz edebiyatı, Semira ise iktisat ve Fransızca eğitimi görmüştür.³⁸

Tayyib Sâlih, 18 Şubat 2009 Çarşamba gecesi³⁹ seksen yaşında iken, ömrünün son yıllarında ikametgâhı olan Londra'da, sekiz ay gibi uzun bir süre boyunca tedavi gördüğü hastanede böbrek yetmezliğinden⁴⁰ vefat etmiştir. Vefatı, defin töreni ve sonrasındaki gelişmeler Tayyib Sâlih'in zamanla ülkesi için milli bir değer haline geldiğini

³⁶ Esat Ayyıldız, "et-Tayyib Sâlih'in "Mevsimu'l-Hicre ile's-Şimâl" Adlı Romanının Tahlili, *DTCF Dergisi*, sy.58, s.663, 2018.

³⁷ Yener, s.375-376.

³⁸ Koç, s.33.

³⁹ Nubze 'an et-Tayyib Salih,(*Tayyib Salih'in Biyografisi*), Erişim tarihi: 25.02.2019, <https://www.kutub-pdf.net/book/موسم-الهجرة-إلى-الشمال.html>.

⁴⁰ Mevsu'atu'l Cezire,et-Tayyib Salih,(*el- Cezire Ansiklopedisi,Tayyib Salih*), Erişim tarihi: 27.02.2019, <https://www.aljazeera.net/encyclopedia/icons/2014/12/24/الطيب-صالح>

göstermektedir. Sâlih'in cenazesi Umdurman'daki ⁴¹ "Büyük Mezarlıkta" toprağa verildi.⁴² Cenaze törenine devlet Bakanı Ömer el-Beşir, Sûdan'ın önemli düşünürlerinden biri olan eski Başbakan Seyyid Sadik Mehdî gibi önemli siyasi isimlerin yanı sıra çeşitli Arap ülkelerinden önemli edebi ve kültürel kuruluşların temsilcileri de katılmıştır. Vefatını takip eden günlerde gerek Sûdan ve diğer Arap ülkelerinde gerek İngiltere mediasında en çok konuşulan gündem maddelerinden biri Tayyib Sâlih olmuştur. ⁴³ Henüz beş yaşına girmek üzereyken dedelerinden biri ona Kur'an okumayı öğretti.⁴⁴ İlköğrenimine Vâdi Sidnâ'da geleneksel İslâmî eğitim veren ve Kur'an Okulu olarak kabul edilen Halve'de başlamış ve burada geleneksel temel dini ilimlerle Arap dili dersleri almıştır. Gençlik yıllarında Hartum'a giderek orta öğrenimine burada devam etmiştir. Önce İngiliz sömürgeciler tarafından kurulan bir koloni okulunda ortaokulu, sonra da bizdeki karşılığı lise olan ikinci öğrenimini (Secondary School) Umdurman' da bitirmiştir. Zeki bir talebe olan Sâlih, o zamanda sömürge dili olan İngilizceyi, ortaokul ve lise yıllarında, iyi derecede öğrenmiş ve rahatlıkla kullanabilmiştir. Lisansını Hartum Üniversitesi Fen Fakültesi Biyoloji bölümünde tamamlamıştır. Edebiyata olan ilgisinden dolayı bu bölümde çok başarılı olamadı. Bir ortaokulda öğretmenliğe başladı fakat uzun sürmedi.1953 yılında Londra Üniversitesi Uluslararası ilişkiler bölümünde yüksek lisans öğrenimine başladı ve diplomasını aldı.⁴⁵

Renkli bir iş hayatına sahip olan Tayyib Sâlih, iş sebebiyle birçok ülkeye seyahatler yapmak ve farklı bölgelerde ikamet etmek durumunda kalmıştır. İlk olarak üniversite okuduğu yıllarda Kuzey Sûdan'da küçük bir kasabada öğretmen olarak işe başlayan Sâlih, burada kısa süreli bir okul idareciliği deneyiminden sonra 1953'te Londra'ya giderek uzun yıllar İngiltere Radyosu (BBC) Arapça bölümünde çalışmıştır. Sunucu ve spiker olarak başladığı bu işinde BBC tiyatro bölümünün idareciliğine kadar yükselmiştir.

BBC'den emekli olduktan sonra Sûdan'a dönmüş ve bir süre Sûdan Radyosunda çalışmıştır.

⁴¹ Wikipedia Özgür Ansiklopedi, Omdurman, Omdurman ya da Umdurman: Sudan'ın en kalabalık şehridir. Başkent Hartum'un batısında yer alır. Erişim tarihi: 20.01.2020, <https://en.wikipedia.org/wiki/Omdurman>.

⁴² el-Ğad, Teşyi'i Cusmani er- Rivai et-Tayyib Salih (*Romancı Tayyib Salih'in Cenazesi*), Erişim tarihi: 27.02.2019, <https://alghad.com/تشيع-جثمان-الروائي-الطيب-صالح-بجنازة/> .

⁴³ Yener, s.377.

⁴⁴ Koç, s.34.

⁴⁵ Yener, s. 376.

Daha sonra Katar'a giden Sâlih, 1974-1980 yılları arasında Katar Enformasyon Bakanlığının çeşitli kademelerinde üst düzey bürokrat konumunda danışman ve vekil olarak çalışmıştır. Bu görevi sayesinde Hindistan, Tayland, Avustralya, Japonya ve birçok Avrupa ülkesini gezme ve inceleme fırsatı bulan Sâlih, bu görevinden sonra tekrar Avrupa'ya geri dönmüştür. Bu sefer Paris'e gelen Sâlih, UNESCO 'da Körfez ülkelerinden sorumlu bölge müdürlüğü yapmıştır. 1984-89 Aralığında Katar'da bulunan Sâlih, bu dönemde UNESCO'nun Körfez Devletler temsilciliğini yapmıştır.⁴⁶

Sâlih hayatı boyunca herhangi bir makam beklentisine girmemiş, siyasi bir başkanlık veya yöneticilik arzusunda bulunmamış, yalnızca uhdesine tevdi edilen görevleri itina ile yerine getirmeye çalışmıştır. Tayyib Sâlih'i anlatanlar, kişiliğini ismiyle özdeşleştirerek ismiyle müsemma olduğuna işaret etmişlerdir. Şefkat, merhamet, saygı, vefa, iffet vb. güzel hasletlerden oluşan bir kişiliğe sahiptir. Gösterişten uzak, mütevazı, basit, dünyevi beklentisi olmadan, kanaatkâr bir hayat sürmüş, ahlaki değerlere bağlı bir yaşam sergilemiştir. Kendisinden bahsetmeyi sevmez, sözün doğruluğuna önem verirdi. Dost-akraba ilişkilerine önem vermiş yoğun çalışma temposuna rağmen ailesiyle olan bağlarını koparmamış, Sûdan'ı, köyünü ve başka yerlerdeki akrabalarını sık sık ziyaret etmiştir. Eserlerine de konu olan doğup büyüdüğü çevreyi çok sevmiş ve orayla irtibatını hiç kesmemiştir.

Sâlih aynı zamanda bir kültür adamı hatta kültür elçisidir. Doğuda ve batıda kültürel festivallere, toplantılara ve diğer organizasyonlara katılmaya özen göstermiş adeta bunlar arasında mekik dokumuştur. Birisinden edindiği kazanım ve birikimlerini diğerleriyle paylaşmış böylece hem bu ortamları iyi değerlendirmiş hem de bu programlara değer katmıştır. Suudi Arabistan'da 1985'ten günümüze kadar her yıl bahar aylarında gerçekleştirilen ulusal el-Cenâdiriyye⁴⁷ kültür ve miras festivalinin de müdavimi olmuştu. Burada kendisi adına tahsis edilmiş salonlarda büyük katılımlı ilmi, edebî, fikrî ve kültürel sohbetler gerçekleştirilmekteydi. Bu tür toplantılarda edindiği dostlarıyla da irtibatını hiç kesmemişti. En hassas olduğu konulardan birisi Arap milliyetçiliği meselesidir. O, sömürgecilik karşısında Arap milletinin güçlü bir mukavemet gösterebilmesi için Arapların kendi kültürel miraslarına sahip çıkmaları ve

⁴⁶ Yener s. 378.

⁴⁷el-Cenâdiriyye, ayrıca bkz,Şarku'l Avsat, Körfez, Erişim tarihi: 11.02.2020, <https://aawsat.com/turkish/home/article/1513896/kral-selman-33-cenadiriyye-ulusal-miras-ve-kultur-festivalinin-acilisini-yapti> .

sömürgecilere karşı birbirlerini desteklemeleri gerektiği gibi mülahazalarla müspet bir milliyetçilik anlayışı sergilemiştir.⁴⁸

Tayyib Sâlih, doğduğu toprakları hiç unutmayan İngilizceye tamamen hâkim olmasına rağmen, eserlerini Arapça olarak kaleme alarak, direniş kültürünü benimsediğini tüm dünyaya haykırmış, bir nevi dil emperyalizmine direndiğini ispat etmiş bir kişiliktir.⁴⁹

2.2. Edebî Kişiliği

Tayyib Sâlih kimi eleştirmenlerce konu bütünlüğünden uzak bir yazar kabul edilirken, bazıları tarafından da Arap romanının dehası “ ‘Abkariyu’r- Rivayeti’ il- ‘Arabiyye” olarak nitelendirilmiştir.⁵⁰ *Mevsimu’l Hicre ile ’ş-Şimal* eseriyle de dünyanın en iyi 100 romanı listesinde yer almış ve adına ödül organizasyonları düzenlenmiş, Türkiye’de pek tanınmamış bir yazardır.⁵¹ *Mevsimu’l Hicre ile ’ş-Şimal*, 2001 yılında Arap Edebiyat Akademisi tarafından 20. yüzyılın en önemli romanı olarak ilan edilmiştir.⁵² 2005 yılında ise Kahire’de yapılan “Arap Romanı Konferansında” çağdaş Arap edebiyatının en iyi romancısı seçilmiştir. Sâlih Arap edebiyatında olduğu kadar Dünya edebiyatı için de önemli dev bir yazardır.⁵³

Tayyib Sâlih, romanlarında her yaş grubundan kişilere yer verir. Gençler geleceğin simgesidirler, ihtiyarlar ise geçmişin bilgeliğini temsil ederler. Biyolojik gelişme insan duygu ve davranışlarıyla paralel gelişir. Romancı da biyolojik gelişmeden yararlanarak hayatla ilgili düşüncelerini okuyucuya aktarır.⁵⁴

Sâlih’in eserlerini kaleme almasında iki etken önemli rol oynamıştır. Birincisi; çocukluk döneminin büyük bir bölümünü doğduğu köyde geçirmesi ve yaşadığı olayları iyi bir şekilde gözlemlemesidir. Bu nedenle, eserlerinde çocukluğunu geçirdiği köy hayatı

⁴⁸ Yener, s. 377-378.

⁴⁹ Kuzeye Göç Mevsimi, Tayeb Salih, Erişim tarihi: 17. 02. 2019, http://www.dipnotkitap.net/OYKU_ve_NOVELLA/Kuzeye_Goc_Mevsimi2.htm.

⁵⁰ Nubze ‘an et-Tayyib Salih, (*Tayyib Salih’in Biyografisi*), Erişim tarihi: 25.02.2019, <https://www.kutub-pdf.net/book/الموسم-الهجرة-الى-الشمال> <https://www.kutub-pdf.net/book/الموسم-الهجرة-الى-الشمال>.

⁵¹ Yener, , S.60, s. 373, Aralık 2017.

⁵² Celal Turgut Koç, “Tayyib Salih’in Romanlarındaki Kadın Karakterler” *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Şarkiyat Mecmuası*, S.30, s.72-73, 2017.

⁵³ Kuzeye Göç Mevsimi, Tayeb Salih, Erişim tarihi: 17. 02. 2019, http://www.dipnotkitap.net/OYKU_ve_NOVELLA/Kuzeye_Goc_Mevsimi2.htm_

⁵⁴ Koç, s.84, 2017.

ile ilgili anlatımının bulunması doğaldır. İkincisi; uzun süreden beri İngiltere’de yaşıyor olması ve batı kültürünü yakından tanıma fırsatı bulmasıdır.⁵⁵

Sâlih, yalnızca bir edebiyatçı değil aynı zamanda bir yazardır. Roman ve kısa hikâyelerinin yanı sıra makale ve inceleme yazıları da yazmıştır. Yaklaşık on yıl boyunca Londra’da Arapça olarak haftalık yayın yapan “el-Mecelle” dergisinde *Nahve Ufukin Ba’idin* adını verdiği kendine ait köşesinde düzenli bir şekilde makaleleri yayınlanmıştır. Bu makalelerinde sıradan insanların da rahatlıkla okuyabilecekleri akıcı bir dil ve kolay bir üslupla gerçekçi konuları ele almıştır. Doğu-Batı, Kuzey-Güney arasındaki seyahatleri sayesinde hayat ve dünya ile ilgili geniş bir entelektüel birikim edinen yazarın eserlerinde bu birikimin izlerini görmek oldukça kolaydır. Yazılarında genel olarak siyaset, sömürgecilik, Arap toplumu ve batıyla olan ilişkileriyle ilgili konular ve çeşitli edebi meselelere değinmiştir. Özellikle İngiltere’deki son senelerinde doğu ve batı medeniyetleri arasındaki farklılıkları ele almıştır.

Yazıları siyasî otoriteleri ve onların politikalarını desteklemek veya onlara muhalefet etmek için değil, sağduyu ve aklın gerektirdiği vicdanî bakış açısını ortaya koymak için kaleme alınmış yazılardır. Aynı zamanda bir aktivist ve insan hakları savunucusu olan Sâlih yazılarında ülkesinin yerel ve bölgesel sorunlarını dile getirmiş, çözüm önerileri sunmuştur. Dünyaca meşhur İngiliz romancı ve eleştirmen Moris Fahri’ye⁵⁶ göre Tayyib Sâlih, yazılarıyla, meslektaşlarına yazarın aslı görevini yeniden hatırlatmıştır; Kendi toplumundaki yanlış ve çarpıklıkların eleştirisi, daha iyi bir toplum oluşması için çalışma ve hatta toplumunun hayat standartlarını yükseltmek için gerekirse siyaset yapma. Sâlih’in bütün yaptığı da aslında bundan ibarettir.

Sûdanlı romancıları diğer Arap romancılardan ayıran en belirgin özellikleri bütün çıplaklığıyla ve doğru bir şekilde sırf Sûdandaki hayatı işleyerek eserlerini Sûdan’ın bütün renkleriyle donatmış olmalarıdır. Realist akımın etkisinde kalan ve bilinç akışı tekniğini sıkça kullanan Sûdanlı yazarların eserleri Sûdandaki yaşam biçiminin genel bir anlatımındırlar. Ülke dışındaki yoğun iş mesaisine rağmen kendi toplumundan kopmayan ve doğup büyüdüğü çevre ile ilişkisini kesmeyen Tayyib Sâlih eserlerinde kendi

⁵⁵ Koç, s.53.

⁵⁶ Kitapyurdu, Moris Fahri, Moris Fahri: 1935 yılında Ankara’da doğdu. 1954’te Amerikan Kolejinden mezun oldu. Londra’da Royal Academi’de okudu ve İngiltere’ye yerleşti. Yazmaya 1960’larda başladı. Pek çok sayıda televizyon oyunun yansira kısa hikâyeler ve şiirler de yazdı. Erişim tarihi: 27.02.2019, <https://www.kitapyurdu.com/yazar/moris-farhi/4847.html>.

toplumunu ele almıştır. Konuları, kahramanları, eserlerindeki motifler ve anlatılarını üzerine oturttuğu dekorların hepsi doğup büyüdüğü çevreye, yani Kuzey Sûdan'a ait unsurlardır. Duyguları, düşünceleri, emelleri, sevinçleri, hüznüleri, sorunları, sorumlulukları, ahlakı ve ahlaksızlığı ile bir bütün olarak insanı kendi toplumu üzerinden örneklendirerek anlatmıştır.

Romanlarındaki olaylar 'Ved Hâmid' köyü ve civarında cereyan etmektedir. 'Ved Hâmid' köyü eserlerinde bir prototip gibi Sûdan'daki hayatın simgesi ve Sûdan Arap toplumunun bir sembolü olarak kullanılmıştır. Eserlerinde mekânın aynı denilecek kadar yakın olması, zamanın aynı ve şahısların benzer ya da birbirlerini andırır olması eserlerinin adeta bir silsile gibi birbirlerinin devamı olduğu hissi uyandırmaktadır.

Sâlih, eserlerinde gerçek hayatı ele aldığı için anlatımı da bu doğrultuda basit ve sadedir. Eserlerindeki olaylar herhangi bir toplulukta veya herhangi bir köyde, mahallede görülebilecek sıradan vakialardır. Karakterleri yapmacık, hayal dünyalarında maceralar yaşayan veya felsefelerinin peşinden sürüklenen şahsiyetler değildir. Bu yüzden karmaşık ve anlaşılmaz bir anlatım tarzına başvurmak durumunda kalmamıştır.

Kısa hikâyeleri de modern Arap edebiyatının en iyileri arasında sayılan Tayyib Sâlih'in 'Ursu'z-Zeyn romanından uyarlanan Arapça film, Kuveytli yönetmen Halid Sâdık tarafından Beyaz Perdeye aktarıldı⁵⁷ ve 1976 yılında Cannes Film Festivali'nde ödüllendirildi. 1966 yılında Beyrut'ta yayımlanan *Kuzeye Göç Mevsimi*, 2001 yılında Arap Edebiyatı Akademisi tarafından XX. yüzyılın en önemli romanı olarak ilan edilmiştir.⁵⁸

Sûdanlı gençlerin edebiyata olan ilgilerini artırmak için Câizetu't-Tayyib Sâlih li'l-İbadi'l-Kitabî adında bir ödül programı düzenlenmiştir. Bu ödül ilk kez 2003 senesinde verilmiştir. Bunun yanı sıra Merkez, 'Abdu'l-Kerim Mirganî es-Sekâfî onun adına bir edebiyat ödülü daha vermeye başlamıştır.⁵⁹

Roman karakterleri, birbirleriyle eşsiz bir ahenk içerisindedir. Aynı zamanda çevreyle uyumludur. Olayların neredeyse tamamı Sûdan'ın kuzeyinde küçük bir kasaba olan "Ved Hâmid" de geçmektedir. Konuları ise genelde köy-şehir, gelenekle-

⁵⁷ Yener, s. 379-380-381.

⁵⁸ Ayrıntı Yayınları, Tayeb Salih, Erişim tarihi: 27.02.2019, <https://www.ayrintiyayinlari.com.tr/kisi/tayeb-salih/286>

⁵⁹ Ayyıldız, s.663-664.

modernlik, doğu-batı çatışması ve derinlemesine iyi ile kötünün mücadelesidir. Bu olaylar sunulurken, tasavvufî öğelerle, gelenekçi İslâm iç içe verilir. Tayyib Sâlih'in romanlarında Kullandığı mekân olan Ved Hâmid, Sûdan'da gerçek bir yer ismidir. Sûdan'ın kuzeyinde yer alan Mervî sınırları içerisindeydir.⁶⁰

Tayyib Sâlih, eserleri basıldığından beri hem edebi çevrelerin hem de halkın beğenisini kazanmış, okuyucu ve eleştirmenler tarafından hep zirvede tutulmuştur. Sâlih çok beğenilen ve Arap romanında bir dönüm noktası kabul edilen eserleri sebebiyle iki önemli ödüle de layık görülmüştür.

1. Mağrib Muhammed Zafzâf Roman Ödülü (2002) Arap dünyasında seçkin ve sayılı organizasyonlardan biri olan ve ilk döneminde Tayyib Sâlih'e verilen bu ödül ondan sonra Libyalı İbrahim Kevnî (2005), Mağribli Mübarek Rebi (2008 ve Suriyeli Hannâ Mine (2010) gibi seçkin romancılara verilmiştir.

2. Yaratıcı Roman Sanatçılığı Kahire Forumu Ödülü (2005): İlk olarak 1998'de Suudi Arabistanlı romancı Abdurrahman Munîf'e verilen bu ödüle üçüncü döneminde Sâlih layık görülmüştür. Ödül, Arap dünyasında bugün hala güncelliğini koruyan seçkin bir organizasyondur.

Bu iki önemli ödül dışında Tayyib Sâlih, Arap edebiyatındaki yerini 2001 yılında Şam Arap Akademisi tarafından *Mevsimu'l-Hicre ile 'ş-Şimâl* adlı romanına verilen XX. Yüzyılın en önemli romanı payesi ve kendisine verilen "Arap Romanının Dehası" unvanıyla taçlandırmıştır. Yazarın adı geçen eseri, dünyanın en iyi 100 romanı listesinde de yer almaktadır. Eserleri yirmiden fazla dile çevrilmiştir.

Tayyib Sâlih'in çağdaş Arap edebiyatındaki yerinin diğer göstergeleri de adına düzenlenmiş ve hala düzenlenmeye devam eden çeşitli ödül organizasyonları, edebi ve ilmi toplantılar ve adını taşıyan kültür merkezleridir. Ödüllere örnek olarak; Mağrib Asîle Festivali Sâlih'in vefatı günlerinde bir toplantı yaparak 2009 Ağustos'undaki festivalin temasını Tayyib Sâlih olarak belirlemiş ve 18-19-20 Şubat 2010 tarihlerinde yıllık anma toplantısı düzenlenmesini ve Asîle kentinin en büyük caddelerinden biri ile en büyük parklarından birisinde adının yaşatılmasını kararlaştırmıştır. Yine 2010 Doha Arap

---

⁶⁰ Koç, s. 73.

Devletleri Kùltür Başkenti' etkinlikleri çerçevesinde Katar Devleti Sâlih'in bütün eserlerini bir külliyyat olarak basmıştır.⁶¹

Tez konumuzun esasını oluşturan '*Ursu*'z-*Zeyn* romanı The Guardian ve Herald Tribune gazetelerinde geniş yankı bulmuştur.⁶²

Bir yazarın kendine özgü tutumu, deyişi, söyleyiş biçimi yazarın üslubunu bize verir. Üslup, bir kişinin duygu, düşünce ve hayallerini sözle ya da yazıyla kendine has bir tarzda dile getiriş biçimidir. Dilin kişiye göre özel bir kullanım tarzı, bu yolla yepyeni bir dünya kurulmasıdır. Her yazarın üslubu, onun dünya görüşünün, hayata bakış açısının, yaşama biçiminin dildeki yansımasıdır. Üslup, yazarın, sanatçının içten gelen samimi duygularının tercümanıdır. Üslup, romancı, romanını nasıl anlatıyor? Sorusunun cevabıdır.⁶³

Sâlih, anlatımda fasih Arapça kullanımına dikkat etmesine rağmen, zaman zaman Sûdan hayatının bir gerçekliği olan Sûdan lehçesini de kullanmaktan geri durmamıştır. Özellikle romandaki diyalog şeklindeki anlatımında, kişileri Sûdan lehçesiyle konuşturmuştur. Bu bir bakıma avantaj gibi görünse de tezimizin giriş bölümünde bahsettiğimiz Sûdan edebiyatı kısmında, Sûdan edebiyatının çok gelişmemesi veya Dünya edebiyatına geç girmesine bu dil üslubunu gerekçe gösterenler de yok değildir. Hatta tamimiyle buna bağlayan edebiyatçılar da olmuştur.

Sâlih'in, bu romanındaki karakterlerden eğitimli olarak bahsetmesi, mesela İmam eğitimini Mısır'da tamamlamış olması, Mısır edebiyatının, Sûdan edebiyatına bir etkisi olarak ta görülebilir. Romanın dilinde Mısır ve Lübnan lehçelerinin ağırlığı görülse de, Sâlih'in vefatına kadar İngiltere'de yaşamış olmasından, bazı diyaloglarda nadir de olsa, İngilizce kaynaklı kelimeleri de görmekteyiz.

---

⁶¹ Yener, s.386.

⁶² Koç, s.61.

⁶³ Çetin, s.273.

2.4. Eserleri

Tayyib Sâlih'in ilk edebi yazısı 1953'te yayınladığı *Nahle ale'l-Cedvel* adlı hikâyesidir. Bundan sonra, daha sonra bir kitap içerisinde toplayacağı diğer kısa hikâyelerle edebi yazılarını devam ettirmiştir.⁶⁴ Eserleri otuzdan daha fazla dile tercüme edilmiştir.⁶⁵

Hikâyeleri

- Nahle ale'l-Cedvel
- Hafnetu't-Temr
- Risale ilâ İylîn
- Dûmetu Ved Hâmid
- ... İzâ Câ'et
- Hakezâ Yâ Sâdetî
- Mukaddimât
- Uğniyetu Hubb
- Huṭve li'l-Emâm
- Leke Hattâ'l-Memât
- el-İhtibâr
- Sûzan ve 'Alî
- er-Raculu'l-Kubruşî
- Yevmun Mubârekun 'alâ Şâṭî'i Ummi Bâb

Röportajları

Sâlih'le, edebî alandaki başarıları sebebiyle, değişik zamanlarda edebiyatla ilgili pek çok röportaj yapılmıştır. 26.08.1980 tarihinde Fas'a bir kültür festivaline katılmak için gittiği Tanca'da, Mâcid es-Semarrâ ile *Mukâbeletun Edebiyyatun ma'a Tayyib Sâlih* isimli röpotajı gerçekleştirmiş, bu röportaj 1981 yılında Beyrut'ta *el-Edeb* dergisinde yayınlanmıştır. Yine Mâcid es-Semarrâ ile 1982 yılında *Humûmu Rivâiyyin fi 'Asrin Müteğayyirîn* adlı röportajını gerçekleştirmiş, bu röportajı da *el- Eklâm* dergisinde 1982 yılında Bağdat'ta yayınlanmıştır. *Mevsimu'l-Hicre ile'ş-Şimal* romanını psikolojik

⁶⁴ Yener, S.60, s.380.

⁶⁵ Sudan Online, Erişim tarihi: 19.09.2019, <https://Sûdaneseonline.com/board /359/msg/-الطبيب-الذاتية-للاديب-السيرة-1240339404-صالح.html>.

yönden inceleyen ve bununla ilgili doktora tezi hazırlayan Racâu Nî‘me ile uzun bir röportajı olmuştur.⁶⁶

Romanları

Mevsimu'l-Hicre ile's-Şimâl (Kuzeye Göç Mevsimi)

Bu eseri kırsal Sûdan ile Batı kültürüyle mücadele eden diğer Sûdan'ın hikâyesidir.⁶⁷ Tayyib Sâlih'in en meşhur romanı olan *Mevsimu'l-Hicre ile's-Şimâl* ilk kez 1966 senesinde yayımlanmıştır. Eser, 2001 senesinde Arap Edebiyatı Akademisi tarafından XX. yüzyılın en değerli romanı ilan edilmiştir. Ayrıca 20. yüzyılın en mühim yüz post-kolonyal⁶⁸ eseri arasında anılmaktadır.⁶⁹ Eserin oluşumunu hazırlayan dönem, 1956'da Birleşik Krallık'tan bağımsızlıklarını alan Sûdanlıların, 1958'de askeri darbe ile Abdullah Halil(ö.1970)'in hükümetini devirip başa geçen General İbrahim Abbûd (ö.1983)'u kuvvetli bir ayaklanmayla istifaya zorladığı yıllara tekabül etmektedir. Abbûd halkın yoğun talebini kabul ederek barışçıl yollarla istifa etmiş, böylelikle ülkede çok partili seçimin önü açılmıştır. Sûdan'ın geçirdiği değişimin ardından, yeni şartların uygun zemini hazırlamasıyla Komünistler ve İslâmî kesim yükselişe geçer. Sûdan'daki bu iki kesim de *Mevsimu'l-Hicre ile's-Şimâl*'i hoş karşılamaz. Bahsi geçen kesimlerin hoşnutsuzluğu, eserin edebi yönden zayıf olması gerekçesiyle değildir. Komünistlerin romanı hoş karşılamamalarının sebebi, eserin Tefkik Sâyiğ (ö.1971)'in Beyrut'ta yayımladığı, 1967'de yayın hayatı son bulan *Hivâr* dergisinde neşredilmiş olmasıdır. Nitekim bu yayının, 1950'de kurulan ve pek çok ülkede aktif olarak çalışan CCF (Congress for Cultural Freedom) adlı, anti-komünist grup tarafından desteklendiği ortaya çıkmıştır. Bu grubun CIA (Central Intelligence Agency) tarafından finanse edildiği bilinmektedir. Ayrıca Sâlih'in İngiliz Yayın Kuruluşu (BBC)'nun Arapça servisinde çalışması, Komünistlerin onun Batı destekli bir yazar olduğu konusundaki ön yargılarını güçlendirmiştir. Eserin, İslâmî kesimin tepkisini almasının başlıca sebebi ise, içinde ahlâka aykırı temaların konu edilmiş olması ve ana karakterin sapkın kişiliği ile dikkat çekmesidir. Roman, ilk yayımlandığı zaman serbestçe basılmasına rağmen bu tarihten

⁶⁶ Koç, s.50.

⁶⁷ Koç, s.61-62.

⁶⁸ Fikriyat, Postkolonyal Teori Postkolonyalizm, "Kolonileşme sonrası", bir başka deyişle "sömürgecilik sonrası" demektir, Erişim tarihi: 23.09.2019, <https://www.fikriyat.com/mefhum/2018/04/18/postkolonyal-teori>.

⁶⁹ Yusuf Köşeli, "Tayyib Salih'in Mevsimu'l-Hicre ile's-Şimal Adlı Romanında Post-Kolonyal İzlekler", *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, sy.8, s. 777, 2013.

yirmi beş yıl sonra yasaklanmıştır. Mısır'da takriben otuz yıl yasaklı kalan eser, tekrar basıldığında olukça talep görür. Kitap yoğun ilgi görmesiyle yirmiden fazla dile çevrilir. Denys Johnson-Davies tarafından *Season of Migration to the North* adı altında İngilizceye tercüme edilir. 1983 senesinde Abdulvahab Meddeb tarafından *Saison de la Migration vers le Nord* adıyla Fransızcaya, Regina Karachouli tarafından *Zeit der Nordwanderung: Roman aus dem Sûdan* adı altında Almancaya çevrilir. Eser son olarak Adnan Cihangir'in çevirisiyle, *Kuzeye Göç Mevsimi* adıyla da yayımlanmıştır.⁷⁰

Eserin ana temasını doğu-batı arasındaki medeniyet ve kültür çatışması oluşturmaktadır. Başkahraman ve anlatıcı her ikisi de bir süre İngiltere'ye gitmiş sonra anavatanları olan Sûdan'a dönmüş kişilerdir.

Birbirleriyle karmaşık ilişkilere sahip olaylar üzerine örülü romanda önce köy hayatının betimlendiği pasajlarda ve köy içerisinde geçen diyaloglarda sonra da Mustafa Saîd'in yaşantısında ve ölümünden sonra karısının başına gelen olaylarda Sûdan toplumunun cinsel yaşantısı ve cinsellik algısı ile bu anlamdaki ahlaki yozlaşma gözler önüne serilmektedir. Eserde yine ana olaylara iliştirilmiş çeşitli pasaj, diyalog ve monologlarda doğu-batı kültürleri arasındaki farklılıklar, çatışmalar ve üstünlük mücadeleleri, sömürgecilik, kültürel ve teknik değişim, geleneksel değerler ile modern değerler arasındaki çatışma, üçüncü dünya insanının kimlik arayışı vb. konular işlenmektedir.

Yazarının belirttiğine göre roman, yayımlandıktan uzun bir süre sonra ülkesinde iktidara gelen yeni rejim tarafından doksanlı yıllarda yasaklanmış iki binli yıllarda tekrar serbest kalarak okunmaya devam etmiştir.⁷¹ Ancak Beyrut'ta 1967'te başlayan baskısı kesintisiz bir şekilde devam etmiş ve tüm dünya eseri bu basımdan okumuştur.⁷²

Bendersâh

Davvu'l-beyt (Ev Işığı)

Tayyib Sâlih bu romanı babası Muhammed Sâlih Ahmed'e, annesi; Âişe ve kardeşleri, 'Ulviyye'ye ve Beşir'e ithafen yazmıştır.⁷³

⁷⁰ Ayyıldız, s.665.

⁷¹ Celal Turgut Koç, "Tayyib Salih'in Romanlarındaki Kadın Karakterler" *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Şarkiyat Mecmuası*, sy.30, s. 84, 2017.

⁷² Yener, s.382-383.

⁷³ Tayyib Sâlih, *Bendersâh, Davvu'l- Beyt, Daru'l-Ceyl*, Beyrut(tsz.) s.5.

Tayyib Sâlih'in *Davvu'l-Beyt* (Ev Işığı) romanı, *Mevsimu'l-Hicre ile'ş-Şimâl* romanından sonra yazdığı ilk romandır. *Davvu'l-Beyt* romanı başlangıçta üçlü ve beşli olarak tasarlanmış, fakat bugüne kadar ancak ikisi yayınlanmıştır. *Davvu'l-Beyt* romanı bu serinin ilk romanıdır. Bu romanında tek bir olay örgüsü yoktur, aynı zamanda Ved Hâmîd köyünde meydana gelen olaylar ve farklı olay örgüleri vardır.

Bu romanındaki anlatıcı Muhaymid rastgele seçilmiş bir isim değildir. Tayyib Sâlih'in babasının adı, Muhammed'dir. Muhaymid, Muhammed isminden türetilmiş isimdir. Muhaymid, uzun bir ayrılıktan sonra köyüne dönüp köyde olanları bütün çıplaklığıyla anlatmıştır. O, çocukluk arkadaşlarına tekrar dönerek, köyündeki birçok değişiklikleri bize tasvir ederek kendisini tanıtır. Tüm bu olayların içinde en önemli değişiklik, genç kuşağın eski kuşaklarla yer değiştirmesidir. Köy muhtarı Mahcûb ve ekibinin tasfiyesidir. Bu kişi yani Mahcûb, daha önceki romanlarda da güç sembolü olarak tanıtılan aynı yaşlı kuşaktır.

Mahcûb'un çocukları ve yeğenlerinin de içinde yer aldığı yeni kuşak, demokratik yolları deneyerek, uzun süredir köyün yönetimini elinde bulunduran Mahcûb ve ekibine karşı çıkmaktadırlar.

Bu romanda bizleri, *Zeyn'in Düğünü* 'nü romanına götüren bir yığın olay vardır. Bu olaylar *Zeyn'in Düğünü* 'nden yirmi yıl sonra gerçekleşir. *Zeyn'in Düğünü* romanında okula geç gelen, zekâsıyla ve kurnazlığıyla dikkat çeken öğrenci Tureyfi, bu romanda büyümüş ve romanın önemli bir karakteri olmuştur. Genç kuşak köyün modernleşmesini sağlamak ve sorunları çözmek için yaşlı kuşaktan görevi teslim alırlar. Bu roman, efsane ve realizm karışımı, "geriye dönüş tekniğinin"⁷⁴ kullanıldığı bir romandır. Bu tekniğe diğer romanlarında da sıkça rastlanır. Tayyib Sâlih *Davvu'l-Beyt* romanında evrendeki küçük bir bölgeyi ele alarak, gelişmeleri bir sahne şeklinde bize aktarır. Diğer dikkat çeken bir özelliği de mistisizmin ön planda oluşudur.⁷⁵

Eleştirmenler *Davvu'l-Beyt*'in bir şaheser olduğu görüşündedir. Eserde Ved Hamid köyünün yakınlarındaki bir nehrin yanında aç ve yaralı halde ortaya çıkan, renkli gözlü bir yabancıнын hikâyesi anlatılmaktadır. Roman, ismini, ırkını ve dinini hatırlayamayan ve kimsenin bilmediği bir dilde konuşan bu adamın yaşadıklarını ele alır.

⁷⁴ Geriye dönüş tekniği: Dış zamana, takvime bağlı olarak devam etmekte olan olayların durdurularak, zamansal ilerleyiş sırası bozularak geçmiş zamandaki olaylara dönüp onları aktarma yöntemidir. Bkz. Çetin, s.193.

⁷⁵ Koç, s.63.

Köylüler bu kişiyi içlerine kabul ederek ona *Davvu'l-Beyt* adını vermiş ve Kur'an okumayı öğretmişlerdir. *Davvu'l-Beyt* daha sonra kendisine yardımcı olan köylülerin yaşamlarını değiştirmiş, onlara yeni fikirler sunarak destek vermiş, yaptığı ticaret ve çiftçilik vasıtasıyla arka çıkmıştır. Köylü bir kızla evlenerek orada beş yıl kalmış, ardından da geldiği ırmakta ortadan kaybolmuştur. Daha sonra karakterin oğluna Bendersâh adı verilmiştir. Eserdeki bu karakter oluşumu ve nehir tasviri pek çok yönden *Mevsimu'l-Hicre ile'ş-Şimâl'i* anımsatmaktadır.⁷⁶

Maryûd

Tayyib Sâlih bu romanı babası Muhammed Sâlih Ahmed'e şu sözlerle ithaf etmiştir.

“Fakirliğinde zengin, zayıflığında güçlü idi. Severek, sevilerek yaşadı, razıydı ve razı olunmuş vefat etti.” (s.5)

Bendersâh serisinin *Davvu'l-Beyt* romanından sonra, ikincisi *Maryûd* romanıdır. Yine çok değer verdiği Ebu Nuvas'ın⁷⁷ bir şiir alıntısıyla romana başlar. Romana başlamadan önce doğu edebiyatının klasiklerinden kabul edilen Beydaba'nın ünlü eseri *Kelile ve Dimne*'den insan hayatını anlatan bir bölüm sunar.

Roman dört bölümden oluşur; İlk bölümde, Muhaymid'in yaşlılığını tasvir ederek, yaşlı kuşakla ilgili hatırlarını anlatır. Bendersâh serisinin ilk romanında olduğu gibi bu romanda da geçek bir olay örgüsü yoktur. Okuyucu için köydeki olayların hangisi gerçek, hangisinin efsane olduğunu ayırt etmek güçtür. İkinci bölümün başlığı ise “Güçlü Said Aşa'l-Beytat'tır”. Bu bölümde onunla ilgili hatıralara yer verir. Üçüncü bölüm, “Tahir Vad er-Revâsi” ile ilgilidir. Bu bölümde daha önceki *Davvu'l-Beyt* romanında adı geçen birçok kahramanla ilgili ayrıntılara girer. Bu romanın ana kahramanı “Bilal'e” geniş yer vererek onun soy kütüğünü çıkarır. Bu bölümde şeyh-mürit ilişkisini de ele alarak Şeyh Nasrullah Ved Habib ile Bilal arasındaki tasavvufi ilişkiyi bize sunar. Dördüncü bölüm ise başlıksız olarak okuyucuya aktarılır. Bu bölümün temel konusu, Maryûd'un;

⁷⁶ Ayyıldız, s.664.

⁷⁷ Ebû Nûvâs el-Hasen b. Hâni' b. Abdilevvel el-Hakemî (ö. 198/813 [?]) Abbâsîler'in ilk döneminde Arap şiirine yeni bir üslûp getiren şair. bkz, Nasuhi Ünal Karaaslan, “Ebu Nûvas”, TDVİA, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1994, c. 5, s. 2005-2007.

Muhaymid'in sevgilisi, Mahcûb'un kız kardeşi Meryem ile olan ilişkisi ve dedelerinin karşı çıkmasından dolayı evlenemeyişleridir.⁷⁸

İsimler, tutum ve davranışlardaki belirgin özelliklerini yansıtır. Roman şahısların isimleri onların bireysel ve ahlaki durumlarıyla çok yakından ilgilidir. *Ev Işığ* romanında Meryem ismini tercih etmesi de bu amaçla bire bir örtüşmektedir. Aynı zamanda Kur'an'ı Kerimde bir surenin ismidir. Meryem; Mahcûb'un kız kardeşi ve Muhaymid'in çocukluk aşkıdır. Muhaymid'in tahsil için köyden ayrılması ve dedesinin bu evliliğe rıza göstermemesiyle bu evlilik gerçekleşmemiştir. O, Muhaymid'e "Meryûd" lakabını takmış, Muhaymid de ona aynı vezinde "Meryûm" diye seslenmiştir. Muhaymid ile Meryem arasındaki aşk dramatik bir şekilde anlatılır.⁷⁹

---

⁷⁸ Koç, s.65-66.

⁷⁹ Koç, s. 85.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. 'URSU'Z- ZEYN (ZEYN'İN DÜĞÜNÜ)

3.1. Romanın Tanıtımı

'Ursu'z- Zeyn (Zeyn'in Düğünü) romanı⁸⁰, Tayyib Sâlih'in kaleme aldığı ilk romanıdır. Daha önceleri yayımlanmış eserleri olsa da, bunlar daha çok hikâye tarzındadır. Romanın tanıtımını bizzat yazarın kendisi yapmıştır.

Tayyib Sâlih bir televizyon programındaki röportajında 'Ursu'z- Zeyn romanı ile ilgili şunları söyler:

- 'Ursu'z- Zeyn romanını ne zaman ve hangi şartlar altında yazdınız?

*Tayyib Sâlih: 'Ursu'z- Zeyn 'i zannedersem ellili yılların sonunda Londra'da yazmaya başladım. Ailemden uzaktaydım, aslında hayatımın tamamını geçirmek istediğim çevremden bedenen uzaktım. Bu yüzden yazdığım her şey hislerimi anlatmak açısından çok önemliydi. Güneşli ve sıcak bir Londra yazıydı. Romanın yazımı çok fazla zamanımı almadı. Filistinli arkadaşım, şair Tevfik Sâîğ -Allah ona rahmet eylesin- , el Hivâr dergisinde ilk iki bölümünü yayınladı.'*⁸¹

Roman 112 sayfadan oluşmaktadır.

Roman, 1980 yılında İngilizce 'ye *The wedding of Zein* şeklinde çevrilmiştir.

Yazar, Zeyn ve diğer karakterlerle, bu romanında Sûdan köy hayatını bütün çıplaklığıyla önümüze koymuştur. Sûdan gelenek görenekleri, köydeki günlük yaşam, insanların geçinebilmek için verdiği mücadeleleri, kız isteme ve sonrasında yaşananlar, düğünlerdeki âdetleri, her köyde yaşanabilecek fikir ayrılıkları köylülerin dindarlık anlayışları ve en önemlisi Sûdan toplumundaki yaşanan sosyal değişimleri anlatmaktadır. Yazarın kendisinin de bahsettiği gibi romanı yazarken kendi hissiyat ve özlemlerini de dile getirmiştir. Özellikle Nil tasviri yaparken duyduğu özleme şahit olmaktayız. Aslında yazar sıradan bir Sûdan köyünü anlatmakla kalmamış, kendi özlemini de bir bakıma

⁸⁰ Tayyib Sâlih, 'Ursu'z- Zeyn, Daru'l-Ceyl, Beyrut, 1997, 112 s.(Çalışmamızda eserin bu baskısı esas alınmıştır ve çalışmamızda romana yapılan göndermeler metinde parantez içi sayfa numaralarıyla gösterilecektir.).

⁸¹ Youtube, et- Tayyib Salih ve Rivayetu 'Ursu'z-Zeyn(Tayyib Salih'in Zeyn'in Düğünü Romanı),Erişim tarihi: 23.09.2019,

<https://www.youtube.com/watch?v=hcMrq9gi3qk>.

romanla gidermeye çalışmıştır. Roman, hacim olarak küçük olmasına rağmen şahıs kadrosu çok geniş olduğu için bütün bunlara değinebilmeyi başarmıştır. Roman tam olarak aşklarına karşılık bulamayan, aşkı yüzünden istismar edilmiş olan Zeyn'in, sonunda köyün en güzel kızıyla evlenmesini konu almaktadır.

Bizim incelediğimiz *Zeyn'in Düğünü* romanını, konu bakımından “Sosyal Roman” olarak nitelendirmek mümkündür. Sosyal roman; Toplum yaşamını veya toplumdaki olayları konu edinen romanlardır. İhtilaller, sınıf kavgaları, ırkçılık, köyden şehre göç, yoksulluk vb. toplumda yer bulan olgu ve olaylar, gelenek ve görenekler bu roman türlerinde ele alınır. Bizim incelediğimiz *Zeyn'in Düğünü* romanı, “Sosyal Roman” türlerinden, “Köy Romanı”dır. Roman karakterlerinin köyde yaşadığı, köylünün dünya görüşü doğrultusunda oluşturulan romanlardır.⁸² Bu bakımdan da bizim incelediğimiz roman sosyal roman olma özelliğini yansıtmaktadır.

Roman on bölümden oluşmakta olup romandaki bölümler yazar tarafından isimlendirilmemiştir. Bölümlerin en ayırt edici özelliği, zamansal olduğu görülmektedir. Bölümler arasında direk bir bağlantı olmamakla beraber, Zeyn'in düğün gününden iki gün öncesi, temel alınarak bölümlendirilmiştir diyebiliriz. Geriye dönerek, Zeyn'in doğumu ve düğün günü gelip çatana kadar ki zaman diliminde, Sûdan'daki günlük köy yaşamını, gelenek ve göreneklerini çok net bir şekilde yansıtmıştır.

Birinci bölüm olarak adlandırabileceğimiz romanın başlangıcında, ana karakter Zeyn'in düğününden iki gün önce köyde yaşananlar yazar tarafından anlatılmaktadır. Özellikle “Zeyn evleniyor” ve bu sözün köydeki yansımalarını anlatarak romana başlamıştır. Herkesin bu haberle yapmakta olduğu işi bırakıp afallamış olması çok dikkat çekicidir. Okuyucunun zihninde büyük bir merak uyandırmış, roman daha da çekici bir hale gelmiştir. İkinci bölümde ana karakter Zeyn'in detaylı bir tanıtımı yapılmıştır. Doğumunda meydana gelen olağanüstü durumları, Zeyn'in sıradan bir çocuk olmadığını yanı sıra, fiziksel özellikleri, kendine has gülme biçimi, yaşayış tarzı ve köylülerin ona bakış açısı ele alınmıştır. Ayrıca Zeyn'in düğünlerin vazgeçilmez eğlencesi olması işlenmiştir. Yine bu bölümde yazar, romanın temel zamanından uzaklaşarak geriye dönmüş, zamanı tersine işletmiştir. Üçüncü bölüm olarak değerlendirdiğimiz kısımda

⁸² Roman Türleri ve Özellikleri, Sosyal Roman, Erişim tarihi: 03.02.2020, <https://www.turkedebiyati.org/roman-turleri-ve-ozellikleri/>.

ana karakterin zevkleri göze çarpmaktadır. Zeyn'in âşık olması ve bunu anlatma biçimi çok çarpıcı bir şekilde anlatılmıştır. Dördüncü bölümde Zeyn'in iyilikleri, mübarek bir insan olması, yardım severliği, köyde yaşayan engelli kişilere olan merhameti ve şefkatini anlatmakta olup Allah gücünü ve kudretini en zayıf kuluyla ortaya koyar ana fikri işlenmiştir. Beşinci bölüm, romanı okuyucuyu yine düğün gününün iki gün öncesine götürmekte ve o gün olanları anlatmaktadır. Romanın başlangıcındaki diyalog burada sürdürülerek Âmine ile Sütçü Halime'nin yaşadıkları şaşkınlığı bir nebze olsun üzerlerinden atmasından sonra olanlar anlatılmaktadır. Altıncı bölüm tam anlamıyla Nil Nehri tasvirinden oluşmaktadır. Nil Nehri'nin Sûdan ve Afrika halkları için yaşam kaynağı olarak görülmesi, böyle bir bölümün açılması için ayrıca önem arz etmektedir. Yedinci bölümü Zeyn'in gerçek aşkı ve evlendiği kız olan Ni'me'yi tasvir eden bir bölüm olarak görebiliriz. Bu bölümün önemi şudur; Ni'me'nin yetişme tarzı, hayata bakış açısı ve Şeyh'e duyduğu güven konusu işlenmiştir. Sekizinci bölüm "el-Hanîn Yılı" olarak isimlendirilebilen bölümdür. En uzun bölümlerden bir tanesidir. Bu yılda yaşanan kerametler ve Şeyh Hanîn'in tanıtıldığı onun nasıl olağan üstü bir insan olduğu, Zeyn'le olan arkadaşlığından söz edilen bir bölümdür. Sonraki bölüm, Hanin yılından yıllar sonra hala o olayın etkisinde olan köylülerin ve Seyfeddin'in hayatında yaşadığı köklü değişikliklerin, aslında Zeyn'in sıradan biri olmadığı algısının verildiği dokuzuncu bölümde işlenmiştir. Son bölüm yine romanda Zeyn'in düğününe birkaç gün kala köyde yaşananlar ve Zeyn'in düğün günü yaşananları ele aldığı bir bölüm olarak göze çarpmaktadır. Bu bölüm ayrıca köyde yaşanan fikrî ayrılıkları ve kamplaşmalardan bahsetmesi bakımından önemlidir.

3.2. Olay Örgüsü

Olay örgüsü, romanda anlatılan öykü ve bu öykünün temelindeki anlamıdır. Dolayısıyla bir okuyucu romanın olay örgüsünü anlattığında hem karakterlerin başına ne geldiğini, hem de bu olayların anlamının ortaya koyması gerekir. Yazarın düşündüğü, düşlediği, dinlediği ya da tanık olduğu her şey bir olay örgüsü içinde anlatılabilir.⁸³

---

⁸³ Koç, s.85.

Klasik romanlarda olayların nereden ve nasıl başladığı, nasıl gelişip sonuçlandığı bellidir ve bir sisteme bağlıdır. Modern romanda ise zaman ve olaylar dizisi altüst olmuştur. Bazen olayın nerde başlayıp nerde bittiği bilinmez.⁸⁴

Bizim incelediğimiz bu romanda ise, tam bir modern roman tekniği kullanılarak olay örgüsü, “Sondan Başlatma Tekniği”⁸⁵ ile başlatılmıştır. Romanda kronolojik bir ilerleme olmaması, romandaki olay örgüsünü karışık kılmaktadır. Tezimizin “Zaman Bölümünde” de belirttiğimiz gibi yazarın zamansal sıçramalar yapması, romanın olay örgüsünü incelerken romanı sırayla takip etmeyi güçleştirmiştir. Romanda olay örgüsü, ana karakter Zeyn’in etrafında şekillense de Sûdan köy hayatının incelikleri yazar tarafından detaylarıyla anlatılmıştır.

Roman şu diyalogla başlar:

“ Her zamanki gibi, güneş henüz yükselmeden, sütçü Halime, elinde süt kabı olduğu halde, Âmine ’ye;

- Haberi duydun mu? Zeyn evleniyor. Süt kabı neredeyse Âmine’nin elinden düşüyordu. Halime onun bu şaşkınlığından faydalanarak sütün ölçөгünü biraz daha azalttı.
” (s.3)

Bu cümle aslında sıradan bir haber olarak karşımıza çıksa da, insanların bu haber karşısında şaşkınlıkları, aslında hiçte sıradan, doğal bir haber olmadığını daha sonra çok net anlamaktayız. Roman baştan sona kadar okunduğu zaman yukardaki konuşmaların aslında düğünden bir gün önce olduğunu anlıyoruz. Bu durum bize romanın yazıldığı tarihe bakıldığı zaman(1962), modern roman kategorisine girdiğini söyleyebiliriz.

Roman, romanın ana karakteri, Zeyn’in Ni‘me ile evleneceği haberinin, köylüler üzerindeki şok etkisiyle ve köy halkının bu haber karşısındaki şaşkınlığı ile başlar. Herkeste bir şaşkınlık gözlemlenmektedir. Çünkü evlenecek gençler arasında, hem zihinsel hem de fiziksel, eğitim ve kültür bakımından çok büyük farklar vardır. Zeyn hem çok çirkin, hem de işi gücü olmayan, nerede yatıp kalktığı belli olmayan, çocukların ve köylülerin dalga geçtiği bir şahsiyettir. Düğünlerin vazgeçilmez eğlencesidir. Kendine has gülüşü yerlerde yatıp yuvarlanarak ve eşek anırması gibi gülüşü ile çok farklı bir

⁸⁴ Nurullah Çetin, s.192.

⁸⁵ Sondan başlatma: olay örgüsü sondan başlar, başa doğru gelir ve başlamış olduğu yerde biter. Çetin, s.194.

kişiliktir. Evleneceği kız ise tam aksine, köyün en güzeli, en bilge, en dindar ve babası çok zengin bir kızdır. Kızın da bu evliliğe razı gelmesi büsbütün köylülerin şaşkınlığını artırmaktadır. Çünkü kızı köyden çok soylu, eğitilmiş aynı zamanda zengin gençler istemesine rağmen kız hepsini bir bahane ile reddetmiştir. Zeyn'in dış görünüşü şöyle tasvir edilmiştir:

“Zeyn'in uzun bir yüzü vardı. Elmacık, çene ve yanak kemikleri belirgindi. Yuvarlak açık bir alını vardı. Gözleri kısık ve daima kızarıktı. Çökük göz çukurları adeta yüzünde iki mağara gibiydi. Yüzünde kesinlikle tüy yoktu. Kaşları ve kirpikleri de yoktu. Buluğ çağına ermiş fakat bıyık ve sakalı yoktu. Bu yüzünün altında uzun bir boynu vardı. Köydeki çocuklar arasındaki lakabı “zürafa” idi. Boynu vücudunun geri kalan kısmına üçgen şeklinde sarkan güçlü omuzlarına oturuyordu. Kolları maymun kolları gibi uzundu. Kalın parmaklı, kaba elleri, uzun keskin tırnakları ile son buluyordu. Zeyn asla tırnaklarını kesmezdi. Göğsü çıkık, sırtı hafif kambur ve bacakları bir turnanın kileri gibi uzun ve inceydi. Bacakları eğri ve ayakları yara iziyle doluydu ve ayakkabı giymeyi sevmezdi. Ayaklarındaki her yaranın bir hikâyesi vardı.” (s.8-9)

Zeyn'le ilgili bilgilerin bir kısmını karakterler bölümünde ele aldık. Zeyn'in doğumu bile diğer insanlardan farklı olmuştu. Yazar bu zıtlıkları çok defa dile getirmiştir. Romanın kurgusuna baktığımız zaman bu zıtlıkları baştan sona görmemiz mümkündür.

“Herkesin bildiği gibi, çocuklar doğduklarında hayatı feryatlarla karşılarlar. Ama bu durum Zeyn için aynı olmadı. Annesi ve doğumunda hazır bulunan kadınların söylediğine göre, dünyaya geldikten hemen sonra, Zeyn gülmeye başladı. Ve bütün hayatı boyunca bu durum sürdü.” (s.79)

Diğer taraftan Ni'me, köyün en güzeli, en vakur ve en kültürlü kızıdır. Aynı zamanda köydeki bütün erkeklerin gözdesi konumundadır. Ni'me'nin yanından kadın, erkek kim geçerse gözlerini ondan ayırmazdı:

“Ni'me ise omuzlarına dökülen gür saçları vardı. Yoldan geçerken bütün erkek ve kadınların başları ona dönerdi. Fakat güzelliği kendisi için bir şey ifade etmiyordu. Kendisini Kur'an öğrenmek üzere, erkeklerin arasında tek kız olmasına rağmen, ilkokula göndermesi konusunda babasını nasıl zorladığını hatırlıyordu... Kendisini Kur'an'a adayarak şevkle ezberledi ve O'nu ezberden okumak çok hoşuna gidiyordu.”(s.32-33)

Bu tanımlamalara baktığımız zaman Zeyn ile Ni‘me arasındaki, fiziksel bu farklar bile köydeki şaşkınlığın nedenini açıklamaya yeter.

Süt satıcısı Halime’nin “Zeyn yarın evleniyor” sözünü duyunca yaşadığı şaşkınlık ve nerdeyse süt kabını elinden düşürecek olmasının sebebi, Âmine, Ni‘me’yi oğlu Ahmet’e istemek için gider fakat Ni‘me bu evliliği çeşitli bahanelerle kabul etmez. Çünkü onun aklında Zeyn vardır. Zeyn ile Ni‘me’nin evlenmesini imkânsız görmektedir. İmkânsızdan öte onurunun kırıldığını fikrine kapılır. Öğrenci Tureyfi, okula geç kalmıştır ama getirdiği haberin okul müdürünü çok şaşırtacağını bildiği için aslında müdürden korkmamaktadır. Müdür geç kalan Tureyfi’ye birkaç hakaret sarf ettikten sonra, haberi duyunca, öğrenciyi cezalandırmaktan vazgeçmiştir. Okul müdürü, Ni‘me’yi kendinden başkasına layık görmemektedir. Okulun müdürü de Zeyn ile Ni‘me’nin evlenmesini çok garipsiyor, aslında Ni‘me’yi aralarında büyük bir yaş farkı olmasına rağmen, kendisinden başkasına layık görmemektedir. Müdür Hacı İbrahim’den kızı Ni‘me’yi ister, fakat Ni‘me müdürle evliliği kabul etmez. Çünkü Şeyh Hanîn:

-“Zeyn’le evlenen pişman olmaz” (s.97) demesi, Ni‘me’nin Müdürle olan evliliği reddetmesi için yeterli olmuştur. Çünkü el- Hanîn köydeki birçok insanın şahit olduğu bir takım kerametleri vardır. Okulun müdürü bu duruma çok içerler. Kendini aşağılanmış, hatta onuru kırılmış hissetmektedir. Bir yanda okumuş, kültürlü, okul müdürü olan biri, diğer yanda ise alabildiğine çirkin, işsiz güçsüz hatta köyün delisi olarak nitelenen birine karşı kaybetmenin onulmaz acısı. Okul müdürüne göre ise en büyük mucize, Zeyn’in Ni‘me ile evlenecek olmasıydı. Çünkü Ni‘me köyün en güzeli ve en kültürlü kızlarından biridir. Ayrıca köyün imamı da aynı düşüncededir. O da Zeyn’in Ni‘me ile evlenmesini istememektedir. Çünkü Ni‘me’yi kendine layık görmektedir. Bu evliliğe açıkça karşı çıkanlardandır.

Bakkal Şeyh Ali’den bir aydan beri alacağı olan Abdussamed, bu kez alacağını mutlaka tahsil etme niyetiyle bakkala gittiyse de yine, Zeyn ile Ni‘me’nin evlilik haberi hikâyesi ile Şeyh Ali, alacağını tahsile gelen Abdussamed’i yine eli boş çevirebilmiştir:

“ Abdussamed, çarşıdaki Şeyh Ali’nin dükkânına asık yüz ve şüphe götürmeyen bir öfkeyle ilerledi. Tütün tüccarı Şeyh Ali’nin kendisine tam bir aydır ödemediği borcu vardı. İyilik veya kötülükle bugün parasını ondan almakta kararlıydı.

- Ali, sen gerçekten benim paramı ödemekten kurtulacağını mı sanıyorsun, kafanda ne var, ne düşünüyorsun?

- Hacı Abdussamed, şöyle bir besmele çek ve otur, bir fincan kahve iç.

- Kahvenin canı cehenneme, kalk ve kasadan benim paramı öde! Eğer ödemeyeceksen bunu bana söyle. Şeyh Ali âdeti üzere yere tükürdü.

- Hadi gel otur sana bir haberim var.

- Bana bak adam! Ne sana ne de senin haberlerine harcayacak boş vaktim var.

- Beni aldatmaya çalışacağını ve param dışında konuşacağını biliyorum.

- Yemin ederim ki paran hazır. Haydi, otur da sana Zeyn'in düğün hikâyesini anlatayım. Dedi. Abdussamed oturdu, ellerini başına koydu bir süre sustu. Şeyh Ali onun üzerinde oluşturduğu etkiden memnun bir şekilde ona baktı. Sonunda Abdussamed konuşabildi.

-Allahtan başka ilah yoktur, Muhammed (s.a.v) O'nun elçisidir. Peygamber aşkına, Şeyh Ali, bu nasıl bir olay? Abdussamed o gün de alacağını alamadı. (s.4-5)

Bu durumlar, bize Zeyn ile Ni'me'nin evliliklerinin ne kadar garipsendiğini, okula geç kalan öğrenciyi cezalandırmayan okul müdüründen ve alacağını tahsil edemeyen Abdussamed'ten ve yine okul müdürünün aldığı bu haber üzerine öğrencilerin;

“Bu gece coğrafya dersinden kurtulacağız.

Tureyfi'nin tahmin ettiği gibi, müdür kayıtsız rastgele bir sesle önemli bir konu üzerinden geçti.” (s.65)

Zeyn, düğünlerin nasıl vazgeçilmez eğlencesi hatta düğünlerin olmazsa olamazdır. Kendine has gülüşü, doymak bilmez oburluğu, düğün günü yardım etme bahanesiyle, misafirlere taşıdığı yemekleri sofraya getirene kadar bir kısmını yolda yiyip bitirmesiyle ün salmıştır. Düğün sofrasında Zeyn ile aynı sofrada kimse yemek istemezdi. Çünkü bilirlerdi ki sofradaki her şeyi kimseye bir şey bırakmadan silip süpürürdü.

Zeyn'in bir düğüne davet edilmesine gerek yoktu. Davul seslerini duyunca mutlaka o düğünün kimin olduğuna bakmaksızın uğradı.

Zeyn'in en belirgin özelliği ise köyün en güzel, en kültürlü ve en ahlaklı kızlarına âşık olması ve bunu yüksek sesle haykırmasıdır. Zeyn kendi dış görünüşüne aldırış

etmeden, aşkını ilan etmesidir. Zeyn aşkını ilan ederken pervasızdır. Sürpriz bir şekilde ansızın aşkını ilan etmesi, onu daha da ilginç kılmaktadır.

“ Dinleyin ey köy halkı! Dinleyin ey köyün insanları! Zeyn, Muhtarın kızı ‘İzze’ye esir oldu, Muhtarın avlusunda aşka yenik düştüm.” (s.16)

Bu cümle aşkını ilan etmesinin sanki bir sloganıdır. Bu sloganı ilk kullandığı kişi de muhtarın kızı ‘İzze’dir.

“‘İzze on beş yaşındaydı. Güzelliği aniden, susadıktan sonra su verilmiş genç bir palmye ağacı gibi ortaya çıkmıştı. Teni hasattan hemen önceki bir buğday tarlası gibi altın sarısı idi. Gözleri geniş ve siyahtı, zarif bir yüzü uzun kirpikleri ki, onları kaldırıp birine bakınca karşısındakinin kalp atışları hızlanırdı. Zeyn köydeki delikanlıların dikkatini ‘İzze’nin güzelliğine çeken ilk kişiydi.” (s.15)

Ama köy halkı Zeyn’in görünüşü ile muhtarın kızı, ‘İzze arasındaki farkı bildikleri için kahkahalara boğulmuşlardı. Hatta muhtar bile bu duruma dayanamayıp gülenler arasındaydı. Zeyn’e kızını vereceğini söz verip, Zeyn’i köle gibi kendi zor işlerinde gece gündüz insafsızca çalıştırmıştı. ‘İzze’nin haftada bir Zeyn’e gülümsediği zamanlar, Zeyn’in sevinci dünyalara sığmıyordu. Ama muhtar Zeyn’in saflığından yararlanarak ona bütün ağır işlerini yaptırmaktan geri durmuyordu. Kavurucu sığağın altında muhtarın tarlalarını suluyor, ya da balta ile odunlarını büyük bir zevkle kırıyor. ‘İzze de bu olayın üstünden bir ay geçmeden tıp asistanı olan kuzeniyle nişanlandığı köyde duyulmuştu.

Köy, yeni bir günün sabahına, yine Zeyn’in naralarıyla uyandı. Bu seferki “Leyla’sı” Sûdan’ın kuzeyinde, Kurdufân’da, Nil boyunca, mevsime göre aşağı yukarı göç eden, el-Kebâbîş⁸⁶topraklarında, el-Kûz bedevilerinden genç bir kız olan Halime idi. Bu kabilenin en önemli özelliklerinden bir tanesi, kendilerini has Arap kabul ettiklerinden yerli halktan kimselerle evlenmemeleri idi. Fakat Zeyn bu durumu da bir şekilde aşarak el-Kûz kabilesinin içine girmeyi başardı. Oradan oraya anlamsız bir şekilde kabilenin yaşadığı çadırlar arasında dolanırken gözüne Halime’ye takıldı. Onun güzelliğiyle çarpılan Zeyn, o kabilenin etrafından ayrılmaz oldu. Kız onun hakkında söylenenleri

⁸⁶ el- Kebâbîş: Kuzey Sûdan’da Göçebe ve yarı göçebe bir hayat süren Arap kabilelerinden biri. Bkz. Davut Dursun “Kordofan”, TDVİA, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2002, c. 26, s. 197-198.

duymuştı. Zeyn'in şöhreti Kûz bedevilerine kadar ulaşmıştı. Bu seferki teklif şaşırtıcı bir şekilde kız tarafından gelmişti. Gülerek ve alaylı bir şekilde;

“Zeyn benimle evlenir misin?” kızın güzelliği karşısında bir an Zeyn'in nutku tutuldu.”(s.18)

O meşhur sloganı savurdu “Ey insanlar ben aşka esir düştüm” diye bağırınca Halime'nin erkek kardeşleri Zeyn'i kovalayarak köyden çıkardılar. Kızın annesi de, kızını Zeyn ile görünce o dervişle ne yapıyorsun diye kızmıştı. Artık herkes, Zeyn'in zevkine güveniyordu. Kûz'un dilberi Halime evlenene kadar, Zeyn, için delicesine bir aşkın kaynağı olmuştu. Ne var ki aradan çok geçmeden Kadı'nın oğluyla evlendi.

Zeyn'in, Mahcûb'un kızı 'Ulviyye'ye olan aşkı onun son aşk macerasıdır. Bu aşk macerasından sonra Ni'me ile evlenmiştir. 'Ulviyye aynı zamanda Sâlih'in kız kardeşinin de adıdır. Yazar burada kız kardeşine bir ithafta bulunmaktadır. Diğer eserlerinde de kardeşlerine olan ithafını görmekteyiz. Bir ya da iki aya kalmaz, bu aşk macerası da âşık olduğu kızın bir başkasıyla evlenmesiyle son buldu. Ona âşık olduğu zaman daha erkeklığe adım atmamıştı. O zamanlar henüz on üç ya da ön dört yaşlarında, bitki sapı gibi bir deri bir kemik kalmıştı. Zeyn hakkında kim ne derse desin, herkes onun kusursuz zevkini bilirdi. Âşık olduğu kızların hepsi köyün en güzeli, en ahlaklısı ve en tatlı sözlüsüydü. Mahcûb, romanın ilerleyen bölümlerinde daha da detaylandırılacak olan, Zeyn'in de dâhil olduğu bir gurubun lideridir. Mahcûb aynı zamanda Zeyn'i, hikâyelerini anlatmasına teşvik eden, hatta kışkırtan kişidir.

Zeyn, güzel bir kıza bakıyor, onun aşkı yüreğine düşüyor ve ona âşık oluyordu. Bu aşka yenik düşen sevgi dolu yüreği ve ince, eğri bacakları, sevgisini oradan oraya taşıyıp bir nevi aşk elçiliği yaptırıyordu. Bu durumu fark eden genç kız anneleri, Zeyn'i evlerine davet ederek, Zeyn'in sevdiği yemekleri ve içecekleri ikram ederek onun gönlünü kazanmaya çalışırlardı. Çünkü Zeyn, kimin adını o mübarek ağzıyla, hangi kızın adını söylese, birkaç aya kalmadan o kız, iyi bir kocayı garantilemiş demektir. Bu durum, köylüler için Zeyn'in bir kerameti olarak kabul edilmişti. Durumun farkına varan Zeyn, artık her davete gitmiyor, kendini naza çekiyordu.

“Bütün bu olanların yanında Zeyn, köydeki bir kız hakkında hiç konuşmamış, onun hakkında asla şaka yapmamıştı. Bu kız tatlı gözleriyle Zeyn'i uzaktan süzerdi. Kız ne zaman Zeyn'e baksa, Zeyn susar, maskaralıklarını terk eder ve şaka yapmazdı. Eğer,

Zeyn onu uzaktan görse, hemen kaçar ve kızı yolda yalnız bırakırdı.” (s.21) Bu kız amcası Hacı İbrahim’in kızı Ni‘me’dir. Zeyn’in diğer âşık olduğu kızlar evlenince, Zeyn’de üzerinde hiçbir hayal kırıklığı ya da üzüntüye sebep olmadı. Onların evliliğini normal karşıladı ve içerlemedi. Çünkü Zeyn’in gönlünde köyün en güzel ve en değerli kızı olan Ni‘me vardır. Ni‘me, köyün en güzeli en tatlı sözlüsü ve aynı zamanda inat inat bir kızdır. Dini eğitim hariç, diğerlerine sıcak bakmamaktadır. Kendini Kur’an okumaya adanmış, Kur’an okumaktan hoşlanan bir kızdır. Hatta anne babasının adını Rahime koymuş olmalarını dilerdi. Aynı zamanda Ni‘me, kendi kararlarını alabilecek kadar yetişmiş bir kızdı. Evliliğin Allah’ın bir kaderi olduğuna inanıyordu.

Köyde sözünden çıkılmayan ve mübarekliği köydeki herkes tarafından kabul edilen, saygı duyulan ve sözünden çıkılmayan, altı ay köyde namaz kılarak ve oruç tutarak, yılın kalan vaktini seccadesini ve testisini alıp çölde vakit geçiren, dini görevlerine sıkı bağlı olan el- Hanîn’in, Zeyn’in Ni‘me ile evlenmesinde büyük tesiri vardır. Çünkü el- Hanîn’in;

“Zeyn’le evlenen pişman olmaz.” (s.97)

Sözü Ni‘me için Zeyn’le evlenme kararının tescillenmesi anlamına gelmişti. “Allah’ın mübarek kulu” olarak nitelemesi göze çarpmaktadır. Zeyn Hanîn’in yaklaştığını gördüğü zaman eşek şakalarını bırakır, onu kucaklamaya koşardı. Hanin’de Zeyn’den başkasının evinde yemek yemez, orada konuşup, gülerek uzun vakit geçirirdi. Köy halkı ise bu durumu garipsiyor muhabbetlerinin içeriğini merak ediyordu. Ama Zeyn, Hanîn için “O, Allah’ın mübarek bir kuludur.” (s.23) sözlerinden başka bir söz söylemiyordu. Zeyn’in annesi oğlunun gecelerini nerelerde geçirdiğini merak etmeyen rahat bir kadındı. Zeyn mutlaka sabah namazı vakti eve döner annesini namaz için uyandırırdı. Belli ki de annesi bu yüzden merak etmezdi, nasıl olsa gelir diye düşünürdü. Belirli takıldığı bir yer yoktu. Duyduğu bir davul sesine koşar, orada yemek yer, eğlenirdi. Keskin kulaklarıyla kadınların uğultusunu çok uzaklardan duyabilirdi. Gittiği düğünlerde etrafına renk katan danslarıyla düğünlerin neşesiydi. Fakat bir gün Zeyn çok kötü dövülmüş ağzı burnu kan içinde eve dönmüş, evin avlusunda bayılıp düşmüştü. Tedavi için Mervî’de bir hastanede iki hafta kalmıştı. Hastanede kaldığı sırada da rahat durmamış oradaki hemşirelerden birine âşık olmuştu. Her zaman ki gibi Zeyn’in hikâyelerini anlatmaya teşvik eden Mahcûb’tur.

Zeyn aynı zamanda çok şefkatli ve merhametli olduğunu görmekteyiz. Köyde çeşitli engelleri olan kişilere özel bir düşkünlüğü vardı. Yüzüne bakmaya bile korkulan kötürüm, felçli insanlara yardımı ile göze çarpmaktadır. Köylülerin bu durum karşısında Zeyn'e olan sevgileri daha da artıyordu. Şu söz köylülerin dilindeydi.

“Allah, Zeyn gibi gülünç tavrılı birinde bile büyük bir yüreğin var olabileceğini göstermek üzere, yeryüzüne indirilmiş bir melekti. Allah kudretini yaratıklarının en zayıfında gösterir” (s.25)

Zeyn'in çok çelimsiz olmasına rağmen çok güçlü bir insandır. Zeyn, babası zengin, hayırsever biri olan kuyumcu Bedevi'nin serseri olan oğlu Seyfeddin'i, Sai'd'in dükkânın önünde öldüresiye dövdüğünü, beş altı kişinin zorla Zey'nin elinden kurtaramadığı, sadece Hanîn'in sözünü dinleyerek, Seyfeddin ölümünden son anda kurtulmuştur. Seyfeddin'e saldırma sebebi yeni bir aşk macerası idi. Seyfeddin'in kız kardeşinin düğününde, Zeyn kendini tutamayıp geline saldırmıştı. Seyfeddin babasının vefatından sonra, babasının servetini har vurup harman savurmuş, ayyaş, berduş biridir. Zeyn'den yediği dayaktan sonra hayatında müthiş değişiklikler olmuş, içkiyi ve kadın düşkünlüğünü bırakmış, caminin müdavimi olmuştur. Zeyn'in sevdiği insanları geçtik, dövdüğü insanlar bile hayatlarında önemli dönüm noktaları yaşamaktadır.

“Bütün kızlar senin olsun ey Allah'ın mübareği! Yarın köyün en güzel kızıyla evleneceksin.” (s.47). Sözü, el- Hanîn'in bir kerameti olarak gerçekleşecekti. Zeyn'in bu olayı, Hanîn'in bu sözleri köydeki birtakım kötü giden şeylerin değişmesine sebep oldu.

Seyfeddin yediği dayaktan sonra bütün günahlarına tövbe etmiş, hacca gitmiş, bütün insanlardan helallik istemiş ve caminin müdavimi olmuştu. Mazbut bir evlilik yapmıştı.

Köy şimdiye kadar böyle bereketli ve verimli bir yıl yaşamamıştı. İnsanlar bu yılı “Hanîn Yılı” diye adlandırmışlardı. O yıl pamuk fiyatları görülmemiş bir şekilde artmış, hükümet ilk defa pamuğu hasat etmelerine izin vermişti. Ne olduğunu anlayamadıkları, bir ordu kampı, köylerinin yakınına yerleşti. Bütün yiyecek ve içecek ihtiyaçlarını köylülerden karşılamışlardı. Hurma fiyatları inanılmaz bir şekilde artış gösterdi. Hükümet, köylerine büyük bir hastane ve okul yapmasına karar vermişti. Ayrıca tarımsal büyük bir projeyi hayata geçirmişti. Hamile kalması mümkün olmayan kadınlar hamile

kalmıştı. Koyunlar üçer beşer yavruladı. Çöle kar bile yağmıştı. Tüm bu olaylar Hanîn'in kerametinden başka bir şey değildi.

Sâlih'in bu romanını "Sosyal roman" olarak nitelememizi sağlayan, köydeki birtakım gruplaşmalar ve bu guruplar arasındaki çatışmaları da görmekteyiz. Her köy toplumunda görülebilecek olan bu durumu da yazarımız dikkate alarak, sıradan bir Sûdan köyündeki sosyal katmanları da göz önüne sermektedir. Yeniliğe karşı direnen muhafazakâr ve dindar diyebileceğimiz bir gurup, diğer yanda batıda okumuş günü birlik yaşayan bir gurup ve üçüncü gurup ise köydeki bütün işleri çekip çeviren, sosyal yardımlaşma derneği gibi çalışan gurup.

İmamın grubu, imam onlara göre bir kişi değil de sanki bir devlet kurumu gibiydi. Adını bile söylemezlerdi. Ni'me'nin babası Hacı İbrahim tarafından yetiştirilmiş kıvrak zekâlı gençlerden oluşmakta idiler. Seyfeddin yaşadığı büyük dönüşümden sonra bu grubun bir üyesi oldu. İmamın grubu, Seyfeddin'in bu gruba dâhil olmasıyla gücüne güç kattı. Bu grubun lideri olan Köyün imamı Zeyn'in belki de tek sevmediği kişiydi. Çünkü en başından bu evliliğe açıkça karşı çıkıyordu. Bu grubun tek istisnası yetmiş yaşlarında İbrahim Ved Tâhâ adında, namaz kılmayan oruç tutmayan, zekât vermeyen birisiydi. Bu grup köydeki muhafazakâr grup olarak değerlendirilebilir.

Büyük çoğunluğu gençlerden oluşan ve İmama açıkça karşı olan ikinci grup, bunlardan bir kısmı yurt dışında gitmiş, kanları kaynayan gençlerdi. Bu grup, aralarında çölün kenarındaki vahalarda gizlice bir araya gelerek şarap içenler, materyalizmi bilen veya duymuş olan eğitimli kişilerdi. Bunlar kış ortası abdest alıp namaz kılmayı zor bulan kişilerdi. Bu grubunda en ilginç üyesi, şair İbrahim Ved Tâhâ idi. Bu grubu ise başıboş, ayyaş, her toplumda görülebilecek olan boş gençler olarak tanımlayabiliriz.

Zeyn'in de içinde bulunduğu Mahcûb'un başını çektiği üçüncü grup; bunlar otuz, kırk beş yaşlarındaki her çağdan kişilerdi. Bu grubun en önemli işi Zeyn'i belalardan uzak tutmaktı. Bunlar köyde gerçek kuvvet sahibi kişilerdi. Her düğün, her cenaze onlar tarafından organize edilirdi. Nil taşığında kanallar açanlar onlardı. Hükümet yetkilileri bile onlardan bağımsız, onların onayını almadan köyde iş yapamazlardı. Eğer birisi, bir kadın veya kızın tahrik edici bir şekilde erkeğe baktığını söylerse onu azarlayan bu gruptu. Kısacası köydeki kontrolü elinde tutan bu gruptu. Namaz kılmamakla beraber imamın aylığını ödemek için ayda bir öğle namazına uğrarlardı. Bu grubu kısaca

tanımlarsak; otoritenin temsilcisi, bir nevi devlet gibi hareket eden nüfuzlu kişilerden oluşuyordu.

Diğer bir grup ise, Zeyn'in başını çektiği ama daha çok Mahcûb'la birlikte hareket eden bir grup. Yazarımız bu grubun özellikleri hakkında detaylı bir bilgi vermiyor. Zannımızca bu grup köydeki engellilerden oluşan bir gruptu. Bununla birlikte Mahcub'un koruması altında olduklarını düşündürecek bir sürü ipucuna sahibiz. Mahcub'un otoritesini görünce, bu grubun aslında Zeyn gibi korunmaya muhtaç kişilerden oluştuğunu söyleyebiliriz. Zeyn'in köyde birleştiricilik gibi bir rolü de vardır. Çünkü Zeyn'in düğününde, birbirinden düşünce, yaşam tarzı ve dünya görüşü bakımından tamamıyla ayrı grupları bir araya getirmeyi başarmıştır.

Roman kurgusunun sonuç kısmı genellikle iki biçimde ortaya çıkar. Ya tamamlanmış, bitmiş bir son, ya da ucu açık bırakılmış bir son.⁸⁷ Bizim incelediğimiz bu roman, tamamlanmış bir roman olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümde Zeyn'in amcası, Hacı İbrahim'in kızı Ni'me, Zeyn'e gelerek;

“- Perşembe günü beni sana verecekler, sen ve ben karı koca olacağız birlikte yaşayacak, birlikte olacağız.” Dedi.

“ - İştin ey köy halkı Zeyn esir oldu. Hacı İbrahim'in kızı Ni'me'ye esir olmuştur.” (s.93)

Bu, Zeyn'in son sloganıydı bundan sonra sustu ve daha bir şey demedi. Zeyn'in annesi de artık hayatının sonuna yaklaştığını hissediyor, her anne gibi oğlunun mürüvvetini görmek istiyordu. Çünkü Zeyn onun tek çocuğu ve oğluydu. O diğer hiçbir çocuğa benzemiyordu. Böylelikle bu evlilik annesini huzura kavuşturacaktı. Bu aynı zamanda şimdiye kadar gittiği düğünlerde taktığı hediyelerin geri dönmesi anlamına da geliyordu. Köylüler annesinin düğünlere giderken hediye telaşına düşmesine hayret ediyorlardı çünkü Zeyn, evlenecek durumda değildi ki hediyeler bir şekilde geri dönsün. Zeyn'in evlenmesi bu alaycı ağızların da susması açısından çok önemliydi. Zeyn halk arasında sıradan biriyle evlenmiyordu. Amcasının kızı Ni'me soyluluğun, faziletin ve sosyal üstünlüğün bir simgesiydi.

---

⁸⁷Çetin, s.207.

Komşuları, akrabaları ailesi ve arkadaşları onunla birlikte mutluluklarını dile getirdiler. Fakat bu mucize nasıl gerçekleşmişti. Aslında herkesin aklındaki soru buydu. Burada romanın en başında Hanîn'in kerametinin gerçekleştiğini de görmekteyiz. Çünkü Hanîn romanın daha başlangıcında bu bilgiyi Sa'id'in dükkânının önünde herkesin duyabileceği bir şekilde söylemişti.

Ni'me, Zeyn'e olan acıma duygusu sebebiyle evlenme kararı almasında etkili olmuştu. Ni'me'nin ağabeyleri evden uzakta oldukları için onlara bu evlilik haberi mektupla ulaştırılmıştı. İki büyük ağabeyi rıza göstermedikleri halde küçük ağabey bu evliliğe rıza gösterdi. Çünkü kız kardeşinin ne kadar inatçı ve dediği dedik bir insan olduğunu biliyordu.

Zeyn'in Seyfeddin'le Sa'id'in dükkânının önünde yaptıkları kavga günü el-Hanîn'in söyledikleri herkesin hatırında oldukları için hiç kimse gülmedi ve alay etmedi. Zeyn'e baktıkça artan hayranlıklarıyla başlarını sallamakla yetiniyorlardı. İmam camide nikâhlarını kıydı. Hacı İbrahim düğün hediyesi olarak yüz altın tepsiye koydu. İmamın şaşkınlığı ve pişmanlığı iki katına çıkmıştı. Çünkü o da Ni'me'ye talip olmuştu. Fakat Ni'me onu da bir şekilde geri çevirmeyi başarmıştı. Kendinin aslında böyle bir evliliğe karşı olduğunu açıkça söyledi ama bunu Allah'ın böyle istediğini söylemek zorunda kaldı.

Davullar çalmaya başladı. el-Kûz Bedevileri akın akın düğüne geliyordu. Talha halkı da en son ferdine kadar düğüne iştirak etmişlerdi. Nehrin yukarisından, aşağısından grup grup insanlar geldi. Nil'in karşı kıyısından insanla kayıklarla, kenar köylerden eşekler ve atlarla geldiler. Şehrin tüccarları, memurları, ileri gelenleri ve yöneticileri de oradaydı. Evlere yerleşip ağırlandılar. Hacı İbrahim'in evi olanca genişliğine rağmen insanlarla doldu taşı. En küçük ayrıntıya varıncaya kadar her şey ayarlanmıştı. Develer, öküzler kurban edildi. Sürülerle koyunlar kesildi. Gelenlerin hepsi tıka basa doydu.

Zeyn çok güzel giyinmişti. Beyaz ipekten kaftan giyiyordu. Beline yeşil bir kuşak bağlanmış, üzerinde mavi kadifeden bir aba vardı. Başında hafifçe öne eğilmiş büyük bir sarık takıyordu. Gülümseyerek davetlilerin arasında dolaşıyor, yemeleri konusunda ısrar ediyor, eğer yemek yemezlerse karsını boşayacağına yemin ediyordu. Daha önceden bu yemini yatığı zaman, "eşek herif boşayacak karın mı var?" Diye dalga geçilen Zeyn, artık

bu yemini rahatlıkla yapmanın tadına varıyordu. Çünkü onun da artık boşayabileceği bir karısı vardı. Artık Zeyn yeminlerini tutabilecekti:

“ Etrafındakilerin yaptığı gürültü ve patırtı içmeden Zeyn’i sarhoş etmişti. Tebessüm edip gülüyor, insanların arasına girip çıkıyor, elindeki kamçıyı sallıyor, havaya sıçırıyor, birinin omuzunu sıvazlıyor, bir başkasının elini çekiştiriyor ve onları yemek yemeleri için teşvik ediyordu. Mahcûb ona:

- Artık adam oldun, karını boşama yeminin bir anlam kazandı. Şehrin tüccarları, memurları, ileri gelenleri hep gelmişti. Hatta ormanda kamp kuran çingeneler bile gelmişti.” (s.104)

En iyi şarkıcılar, dansçılar, dümbelekçiler ve tamburiler getirilmişti. Nil’in batı kıyısının en iyi şarkıcıları, coşkulu sesleriyle şarkılarını söylüyordu. Düğün günü bir sürü tezatta vardı. Bir tarafta dans eden kadınlar dümbelek sesleri çalgı çengi, diğer taraftan evlerde okunan Kur’anlar. Hatta Zeyn’in köyde çok değer verdiği fiziksel engelli arkadaşları bile çalgıların ritmine iştirak ediyorlardı. Bir anda akıllarına Zeyn geldi. Damat düğün yerinde yoktu. Zeyn nerede? Bütün bu olup bitenler arasında Zeyn’in ortadan kaybolduğunun farkına kimse varmamıştı. Kimseye bir şey fark ettirmeden Zeyn’i aramaya başladılar. Ne imamın etrafındaki grupta, ne dans edenlerin arasında, ne de mutfakta onu bulamadılar. Düğünlerde mutfakta yemek aşırmasıyla meşhurdu. Düğünü unutup nereye gitmişti? Gruplara bölünerek, kimisi çöle kimisi, Nil kıyılarında bazıları da tek tek evleri, ağaçların altlarını aradılar, yoktu. Bakmadıkları tek yer cami kalmıştı. Ama Zeyn, hayatı boyunca camiye uğramamıştı. Cami de boştu. Bütün umutları tükenmişken Mahcûb’un aklına mezarlık gelmişti:

“Mahcûb birden durdu.

- Dinleyin, dedi. Önce hiçbir şey duymadılar ama biraz yaklaşınca kulaklarına kısık bir ağlama sesi geldi. Mahcûb ilerledi, diğerleri de onun arkasından ve yere çökmüş hayalet gibi Hanin’in kabri başında duran Zeyn’in yanında durdu. Ve Mahcûb:

- Zeyn, buraya niçin geldin? Zeyn cevap vermedi. Ağlaması giderek yükseldi ve hıçkırır bir tonda ağlamaya devam etti. Bir süre şaşkınlıkla Zeyn’e bakmaya devam ettiler. Zeyn kesik kesik, hıçkırıkla:

- Eğer babamız Hanin ölmeseydi düğünümüze gelebilirdi. Mahcûb, elini şefkatle Zeyn'in omuzuna koydu ve:

- Allah rahmet eylesin. Mübarek bir adamdı. Bu gece senin düğün gecen ve hiçbir erkek düğün gecesini ağlamaz. Haydi, kalk, gidelim!

Zeyn kalktı ve onlarla beraber gitti.”(s.111)

Zeyn'in evliliğini bir nevi müjdeleyen, Zeyn'in tek sığınağı, Hanîn, Zeyn için çok şey ifade ediyordu. Zeyn onu en mutlu gününde unutmamıştı. Zeyn vefalı bir dost yapılan iyiliği unutmayan koca yürekli bir insandı. Zeyn'i kaldırıp tekrar düğüne getirdiler. Zeyn tekrar dans halkasının ortasına geldiği zaman, hala gözlerinde gözyaşlarının ıslaklığı duruyordu. Her yer tekrar kaynayan bir kazana döndü. Zeyn'in etrafındaki halka bir genişledi bir daraldı, sesler bir yükselip bir alçaldı.

Zeyn'in düğün gecesindeki birbiriyle çatışma içinde bulunan grupların sorunsuz bir şekilde bir araya gelmesi, bütün köyler ve kabilelerden katılım olması, aslında Zeyn'in diğer bir kerameti olarak karşımıza çıkmaktadır. Düğünün olanca kalabalığına rağmen herkesin tıka basa doyması, yemeklerin herkese yetmesi de bu açıdan önemlidir. Hem Kur'an okunması hem de geleneksel dansların yapılması, herhangi bir çatışma ve kavgaya da sebep olmamıştır.

Zeyn'in evliliğinin tamamlanmasıyla roman bitirilmiştir. Bu açıdan baktığımız zaman roman tamamlanmış mıdır? Zeyn ve Ni'me mutlu olmuşlar mı? Denk olmayan bu evlilik uzun sürmüş mü? Yoksa kısa bir süre içinde evlilik bitmiş mi? Zeyn iyi bir koca olmuş mu? Düğünlerin vazgeçilmez eğlencesi olmaya devam etmiş mi? En ilginç soru şu olabilir; Zeyn acaba başkasına âşık olmuş mu? Bu açılardan baktığımız zaman “ucu açık son”⁸⁸ romanıyla karşı karşıyayız.

Sonuç olarak yazar, '*Ursu*'z- Zeyn romanında sadece Zeyn ve onun evliliğini konu almamış, Sûdan günlük hayatını, gelenek ve göreneklerini bize yansıtmış, Sûdan'ı küçük bir köyle minyatüre ederek, Sûdan'ın geleneksel toplumsal yapısı hakkında derin fikirler sunarak olay örgüsünü geliştirmiştir. Her köyde olan gruplaşma ve bu gruplar arasındaki gelenek- modern görüş çatışmalarından söz etmiştir.

---

⁸⁸ Çetin, s.209.

Sâlih olay örgüsü boyunca Zeyn'i ön planda tutmuştur. Romanın başlarında karakterin özelliklerini verirken, nerde yatıp kalktığı belli olmayan, düşünlerin bayramların vazgeçilme eğlencesi, insanların dalga geçtiği eğlendiği bir kişilikken, romanın sonuna baktığımız zaman Zeyn, saygı duyulan keramet sahibi ve gıpta edilen bir insan karakterine dönüşmüştür.

3.3. Anlatıcı ve Bakış Açısı

Anlatıcı, romancının hikâyeyi anlattırdığı, romancı ile okuyucu arasında bir ara kişidir. Anlatıcı, romanda geçen tüm olan biteni, kişileri, davranışlarını, düşünce, duygu ve hayallerini, çevreyi, mekânı, zamanı; kısaca romanda bulunan her şeyi okuyucuya aktaran kişidir. Anlatıcı, romanın kurmaca dünyasında geçen olayları kendi isteğine, özel tercihlerine, beğenisine ve imkânlarına göre aktaran kişidir. Olayları aktarırken belirli bir düzenleme yapar. Romanın içindeki her şeyin okuyucuya aktarılmasında görev alır.

Roman yazarı ile roman anlatıcısını aynı kişi kabul edemeyiz. Anlatıcı, roman dünyasına, kurgusal dünyaya ait bir kişidir. Yazar ise yaşadığımız dünyanın insanıdır. Görevini yaparken belirli bir bakış açısına sahiptir ve romanı, olayları belli bir yerden, belli bir anlayış ve yaklaşımla anlatır. Bakış açısı, anlatıcı tipleriyle düşünülen bir kavramdır. Bizim bu tezimizde, incelediğimiz romanı baştan sona okuduğumuz zaman, iki farklı anlatıcı tipini görmekteyiz.

Gözlemci anlatıcı; bu anlatıcı görgü tanığı konumundadır ve adeta bir haber sunucusu gibi gözlemlediği olayları belirli bir mesafeden aktarır.

“Caminin İmamı da o yıl köyde yaşanan garip olaylardan etkilenmişti. O, köylülere göre ısrarcı, çok konuşan ve yakınan bir adamdı. Onu köylüler küçük görürlerdi. Çünkü içlerinde ne belirli bir işi, ne ekecek bir tarlası, ne de yapacağı bir ticareti olmayan ve her aileden bir miktar gönülsüzce verilen ücretle çocukları eğiterek geçinen tek kişiydi. Köylülerin kimi zaman kafalarından çıkarmak istedikleri ölüm, ahiret ve namaz kılmak gibi konuları çağırıyordu. Onun kişiliği bir örümcek ağı gibi eski ve can sıkıcı şeylerle ilgiliydi.” (s.75)

Hâkim konumlu gözlemci anlatıcı; her şeye vakıf olan, her şeyi bilen anlatıcı tipidir. Aynı zaman diliminde, farklı mekânlarda, farklı kişilerce yaşanmış olayların hepsini görmüş, izlemiş, gibi aktaran, roman kişilerinin iç dünyalarında olup bitenleri, onların neler düşündüklerini bilen kişi konumundadır. Bu anlatıcı, romanın bütününe,

kişilerin ruh dünyalarına, zaman öncesi, şimdisi ve sonrasına, uzayın her mekânına nüfuz eden soyut bir bilinçtir. Her şeyi bilir, her şeyin farkındadır ve her şeyi görmektedir.⁸⁹

“Çelişkiler o gün bir araya toplandı. Vahanın kızları o gün imamın gözü önünde dans ettiler. Evin birinde yaşlılar Kur’an okuyor, başka bir evde, kızlar şarkı söyleyip dans ediyor, diğer bir evde dümbelekler çalıyor, bir diğerinde ise, gençler içki içiyorlardı. Zeyn’in annesi dansözlere ve şarkıcılara katıldı. Bir an Kur’an dinlemek için durduktan sonra yemeklerin pişirildiği mutfağa koşarak kadınları çalışmalarını için teşvik ederek bir o tarafa, bir bu tarafa koşuşup bağırma başladı. Bu güzel haberi müjdeleyin! bu güzel haberi müjdeleyin!” (s.104)

Romandan alıntıladığımız yukardaki anlatım, tam olarak, hâkim bakış açısını göz önüne sermektedir. Anlatıcı neredeyse bütün köyde aynı anda, farklı yerlerde olanları anlatabiliyor. Bu romanda anlatıcı, olay örgüsü bölümünde de kısmen değindiğimiz, okuyucuyu olay gününden geriye, Zeyn’in çocukluğuna ya da Ni‘me ’nin çocukluğuna döndürerek onların yetişme tarzlarını anlatıp yetiştikleri çevre kültürünü de bize aktarmada yardımcı olan bir anlatıcı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum ayrıca okuyucunun zihninde roman kahramanlarının canlılığını korumasına yardımcı olmaktadır.

“Ni‘me kendisi daha küçükken annesini ziyarete geldikleri zaman onu kucaklarına oturttarak omuzlarına dökülen gür saçlarını okşayan, yanağından, dudaklarından öpen, gıdıklayan ve bağrına basan kadınları hatırlıyordu. Bundan nefret eder ve kollarında çırpınıp dururdu. Bir keresinde üstüne abanarak kalın kolları ile kendisini vahşi bir hayvanın çeneleri gibi saran, kalın kalçaları ve keskin parfümü ile sanki onu boğacakmış gibi sıkkan bir kadına çok öfkelenmişti. Kadının kollarından kurtulmak için çok çabaladı. Fakat kadın, onu göğsüne sıkı sıkıya bastırılmış yüzüne kapanıp kalın dudaklarıyla boynundan yanaklarına kadar öpmüştü. “Ni‘me kadının yüzüne okkalı bir tokat atmıştı.” (s.32)

Roman sanatı, anlatıma dayalı bir sanattır. Romancı, anlatımı gerçekleştirmek için çeşitli yollara başvurur. Başvurduğu en önemli yol ise “anlatma” ve “gösterme”

---

⁸⁹ Çetin, s.105-106-109-110.

yöntemleri ilk sırada yer alır. Bu yöntemlerin marifetiyle yazar, kendini saklama fırsatını yakalar ve okuyucunun anlatılanlarla baş başa kalmasını sağlar.⁹⁰

“ Zeyn aşkla dopdolu bereketli yıllar geçirdi. Genç kız anneleri onu evlerine alıp, yemek, çay ve kahve ikram ederek sevgisini kazanmaya çalışıyorlardı. Zeyn evlerden birine girdiğinde, hemen onun için bir divan düzülür, en iyi tabaklarda kahvaltı veya öğle yemeği servisi yapılırdı. Daha sonra eğer sabahsa nane çayı, ikindi vakti ise sütlü, koyu bir çay ikram edilir, çaydan sonra da hangi vakitte olursa olsun tarçın ve zencefil katılmış kahve sunulurdu. Çok geçmeden Zeyn’in yakındaki bir evde olduğunu duyan kadınlar onun şakacılığıyla eğlenmek için oraya üşüşürlerdi”. (s.20)

Tasvir, anlatıcının önemli bir yardımcıdır. Anlatıcı romanını tasvirle resmeder, romanı okuyan kişiyi içine çeker, görürmüşçesine, romanda olan biteni zihninde canlandırır. Tasvir sayesinde romanın kurmaca dünyasında yer alan kişi, zaman, olay, mekân gibi unsurları, sanatın sağladığı imkânlardan yararlanarak görünür kılmaktır.⁹¹ Yani tasvir varlıkların resmini çizer gibi anlatmaktır.

Sâlih’in incelediğimiz bu eserinde, anlatıcı hem mekân, hem de kişi tasvirlerini çokça kullandığını görmekteyiz. Bu tasvirler, detaylı ve oldukça uzundur. Özellikle merkez karakter olan Zeyn ile ilgili tasviri dikkate değer bulmaktayız.

Sâlih’in karakter tasvirine örnek olarak, Zeyn tasvirine baktığımız zaman; Zeyn, sanki karşımızdaymış hissi veriyor ve oldukça detaylı bir tasvir yapmıştır. Diğer karakterlere baktığımız zaman yüzeysel bir tasvirleme kullanmaktadır.

“ Zeyn’nin uzun yüzü vardı. Elmacık, çene ve yanak kemikleri belirgindi. Yuvarlak, açık bir alını vardı. Gözleri kısık ve daima kızarıktı. Çökük göz çukurları adeta yüzünde iki mağara gibiydi. Yüzünde kesinlikle tüy yoktu. Kaşları ve kirpikleri yoktu. Buluş çağına ermiş ama bıyık ve sakalı da yoktu.

Bu yüzünün altında uzun bir boynu vardı. Boynu, vücudunun geri kalan kısmına üçgen şeklinde sarkan güçlü omuzlarına oturuyordu. Kolları maymun kolları gibi uzundu. Elleri kaba, parmakları kıvrık olup ve keskin tırnaklarıyla sona eriyordu. Zeyn tırnaklarını

---

⁹⁰ Tekin, s.197.

⁹¹ Tekin, s.200.

hiç kesmezdi. Göğsü çukur, sırtı azıcık kambur, bacakları turna kuşunun bacakları gibi ince ve uzundu. Ayakları yayvandı ve üzerlerinde eski yara izleri bulunuyordu.” (s.8)

Buradaki tasvirde dikkat çeken bir diğer şey ise, Sâlih, tasvirini karakterin başından başlayıp, ayağa doğru bir sıralama ile gitmiştir

Sâlih’in mekân tasvirine örnek olarak Nil Nehri’ni tasvirine bakalım.

“ Yıllar gelip geçti; Nil’in göğsü öfkeli bir adamın göğsü gibi kabarak, sular taşıp çölün kenarındaki evlerin dibine erişinceye kadar ekili alanları silip süpürdü. Geceleri kurbağalar vıraklıyordu... Mehtaplı gecelerde, ay yuvarlak olduğu zaman, sular kocaman aydınlatılmış bir aynaya dönerek, üzerinde hurma ağaçlarının ve diğer ağaç dallarının gölgesini yansıtır.

Nil derin nefes alır ve bir gün uykusundan uyanır, göğsü inmiştir ve sular, doğuya ve batıya uzanarak gölcükler bırakarak kıyıdan çekilirler. Güneş sabahları oradan doğar ve akşamları oradan batar. Baktığınız zaman alabildiğine uzanan, düz, doymuş topraklar görürsünüz. Sular doğal haline dönerken şekilli, parlak yollar bırakmışlardır. Şimdi toprağın kokusu burnunuza dolar.” (s.30-31)

Sâlih, romanında anlatım unsurlardan pek çoğuna yer vererek, romanı daha anlaşılır ve birçok açıdan değerlendirme şansını bize sunmuştur.

3.4. Zaman

Roman, bir zaman sanatıdır. Geniş bir zamana yayılan olay, durum, olgu, yaşantı, duygu, hayal ve düşünce öğelerinin ortaya konulmasıdır. Romanda kendisine yer verilen olayların geçtiği, olup bittiği, olay ve anlatma zaman dilimlerini karşılayan bir kavramdır.⁹²

Sâlih’in bu romanını baştan sona incelediğimiz zaman, net bir zaman dilimiyle karşılaşmamaktayız. Net anlaşılan zaman dilimi ise yazar, bütün olan biteni düğün öncesi iki güne sığdırmasıdır. Sık sık zaman sıçramaları yaparak zamanı genişletmiş, romanı daha anlaşılır kılmıştır. Yazarımız incelediğimiz bu eserinde, geriye dönüş tekniğine sık sık başvurduğu için kronolojik bir zamanlama görememekteyiz.

---

⁹² Çetin, s.128.

Roman sanatında geçerli olan zaman ‘şimdi’dir: Her şey bu ‘şimdi’nin içinde kurgulanır. Ancak romanı roman yapan, bu değildir. Yazar, gerçek olan şimdi’den geçmişe hatta geleceğe uzanır. Dolayısı ile anlatıma bir ‘sahihlik’ kazandırır.⁹³

Sâlih, bu tekniği incelediğimiz eserinde birkaç kez kullanmıştır. Roman Zeyn’in evlilik haberiyle başlasa da, Sâlih, romanında bizi birkaç kez, Zeyn’in ve Ni‘me’nin küçüklüğüne geri döndürmektedir. Bu da, romanda anlatılan ‘şimdi’ki dönemi daha iyi anlamamızı sağlamaktadır. Ayrıca roman karakterlerini hayatının bütününe öğrendiğimiz zaman, hem karakterleri tanıma, hem de romanın bütününe anlaşılması daha da bir kolaylaşmaktadır. Romanda bu teknik sadece merkez karakterler için kullanılmış olması bizim bu görüşümüzü sağlamlaştırmaktadır. Çünkü romanda diğer hiçbir karakter için geriye dönüş tekniği kullanılmamıştır.

“Büyürken biri alt biri alt çenesinde olmak üzere ağzında yalnızca iki diş vardı. Bununla birlikte annesi onun ağzının bir zamanlar inci gibi beyaz dişlerle dolu olduğunu söylerdi. Altı yaşındayken annesi onu bir akraba ziyaretine götürmüştü. Eve dönerken cinli olduğu söylenen bir harabenin içinden, güneş batarken geçerken Zeyn, aniden yere çakılmış gibi kaldı ve ateşler içinde titremeye başladı.” (s.7)

“Ni‘me kendisi küçükken annesini ziyarete geldikleri zaman onu kucaklarına oturtturarak omuzlarına dökülen gür saçlarını okşayan, yanağından, dudaklarından öpen gıdıklayan ve bağına basan kadınları hatırlıyordu...

Kendisini Kur’an öğrenmek üzere erkeklerin arasında tek kız çocuğu olacağı ilkokula göndermesi hususunda babasını nasıl zorladığını hatırlıyordu...

Ni‘me, vakur bir çocuk olarak büyüdü. Kişiliğinin özünü sorumluluk duygusu oluşturuyordu.” (s. 32)

Sâlih, romanında daha çok, gün içinde kullanılan zaman dilimlerinden söz eder. Gün doğarken, gün batarken, kuşluk vakti, öğle vakti, gece yarısı, namaz vakitlerini de dikkate alırsak neredeyse bir gün içindeki zaman dilimini romanda bulmak mümkündür. “Her zaman ki âdeti üzere, güneş doğmadan önce gelen Âmine’ye, süt ölçüğünü azaltan Sütçü Halime dedi ki...”(s.3). “Kuşluk vakti, ortaokulun bahçesi sakin ve boştu. Öğrenciler sınıflarındaydılar”(s.3) “Yarın Zeyn evleniyor.”(s.4) “Günün ortasında

⁹³ Tekin, s. 233.

herkesin ağzında haberler çalkalanıyordu.” (s.6) Yine Seyfeddin’in babası el-Bedevi’nin ölümünden bahsederken “İyi bir adamdı, her iyi adam gibi Ramazan ayının en mübarek zamanı kabul edilen, son üçte birlik zaman diliminin, son üç gününün birinde teravih namazını kıldıktan sonra seccadesi üzerinde vefat etti. Köy halkı başlarını sallayarak şöyle dediler;

“- Allah Bedevi’ye rahmet eylesin iyi bir insandı. İyi bir adamdı. O ahlaksız çocuğundan daha hayırlı bir çocuğu hak etmişti.” (s.55) Buradaki Ramazan ayının son on gününden bahsedilmektedir. Romandaki net ve nadir zaman dilimlerinden birini görmekteyiz.

Bu tip zaman ayırımı çokça karşımıza çıkmaktadır. Zeyn’in doğum zamanı ile ilgili net bir bilgiye ulaşmak mümkün değildir.

“Herkesin bildiği gibi, çocuklar doğduklarında hayatı çılgınlarla karşılarlar, fakat bu durum, Zeyn doğduğu zaman olmadı.” (s.7)

Sâlih, romandaki engelli karakterleri anlatırken ve Zeyn’in onlara olan düşkünlüğünü bize aktarırken:

“Sabahları nasıl olduklarını sormak için uğrar, gün batımında da ise hurma ve çeşitli yiyeceklerle onlara giderdi.” (s.23)

“Bu olaylardan uzun yıllar sonra Mahcub birçok torunun dedesi oldu.” (s.49) “Karanlık çöktüğünde gecenin sessizliği onlara kadın kahkahaları ve sarhoş erkeklerin bağırışlarını ulaştırdığı zaman hangi genç erkeğin kalbi titremezdi?”(s.53) gibi zamansal olarak yuvarlak ifadeler kullanmıştır.

“ Yıllar birbirini izledi, yıllar gelip geçti. Nil’in göğsü öfkeli bir adamın göğsü gibi kabarak, Nil suları taşarak çölün kenarındaki evlerin altlarına ulaştı.” (s.30) Bu cümleden Nil’in yılın hangi zamanında taşıdığını dikkate alırsak belirli bir zamana ulaşılabilir. Nehrin suyunun az yükselmesi de çok yükselmesi de sorun yaratabiliyordu. Nil’in suları Haziran ayında yükselmeye başlar ve bu yüz gün kadar, yani Eylül'e kadar sürerdi. Nil'in taşmaması toprağın kurak olarak kalması ve ürün yetişmemesi demektir.⁹⁴ Bu bilgi ışığında üç aylık bir zamandan bahsedebiliriz.

⁹⁴ Wikipedia Özgür Ansiklopedi, Nil Taşkınları, Erişim tarihi: 03.02.2020, https://tr.wikipedia.org/wiki/Nil#Nil_taşkınları.

Biz bu romandaki zamanı incelerken özellikle “ Hanîn Yılı” olarak adlandırılan zaman dilimi üzerinde duracağız. Çünkü “Hanîn Yılı”, zaman bakımından belki de romandaki en önemli zaman dilimidir. “Hanin Yılı” diye ifade edilen yılın bir yıl süreli olduğunu bilmekle birlikte kesin net tarih yok. Bizim Anadolu’da belli-belirsiz zamanları anlatmak kullanılan deyimlere benzemektedir.

Sadece o yıllla ilgili dikkat çeken olağanüstü durumlardan bahsedilmektedir. Hanin’in;

“Allah sizi bereketlendirsın, nimetlerini sizden esirgemesin.” (s. 60) sözlerine bağladıkları bereketle geçen bir yıldır. Köyün nimetlere gark olduğu yıl olması, bu zaman diliminin önemini iyice artırmaktadır. Bahsedilen bu yıl Sa‘id’in dükkânının önünde Seyfeddin ile Zeyn’in kavgasını ayıran Hanîn, tam olarak bu sözleri, hangi yıl, hangi mevsim ve hangi ay ve gün söylediğini anlayamadığımız bir zaman olmasına rağmen, romanın bütünü etkileyen bir zaman olması hasebiyle, romandaki en önemli zaman dilimi olarak kabul edebiliriz:

“Müdür kahvesinden büyük bir yudum içine çekti, önündeki küçük masaya koydu ve kendine bir sigara yakarak derin bir nefes çekti.

-Bu sene çok acayip bir yıl oldu, haksız mıyım?

Okul Müdürü diğer köylüler gibi, kişiler için adam kelimesini kullanmaz, cümlelerine “bayım” diyerek başlardı.

-Söylediğin doğru. Dedi, Abdussamed.

-Gerçekten de alışılmışın dışında bir yıl. Hamile kalmasından umut kesilmiş kadınlar doğurdular. İnekler ve koyunlar ikişer üçer yavruladılar. Hacı Ali, o yıl olan mucizeleri anlatmayı sürdürerek;

- Hurmalar o kadar çok oldu ki koyacak çuval bulamadık. Hem de kar yağdı. Böyle bir şeyi hayal edebiliyor musun? Böyle bir çöl şehrine gökten kar yağıyor.

Müdür başını salladı ve Abdussamed te bir şeyler homurdandı. Çünkü o yıl karın yağması hepsini şaşkırtan olay olmuştu ve Müdür derin bir coğrafya bilgisine sahip olmasına rağmen bu olayı bir tahlil edememişti. Okul Müdürü:

“- En büyük mucize konusu, Zeyn’in evlenmesi oldu. Dedi.

Abdussamed;

- Hanin'in sözleri boş sözler değil. Ona yarın köyün en güzel kızıyla evleneceksin demişti." (s.67)

Bütün bunlara baktığımız zaman "Hanin Yılı" olarak adlandırılan yıl belki de romandaki en önemli zaman dilimini içermektedir. Aslında romanda olan biteni, en başında Şeyh Hanin söyleyip bitirmiştir:

"Yıllar gelip geçti, yılı yılı izledi. (s. 30) Bu olaydan sonra, Mahcûb, 'Abdulhafiz, et-Tahir er-Revasi ve diğerleri gibi birkaç defa büyük baba olduğu ve Ahmed İsmail baba olup kızları evlenecek yaşa geldiği zaman köy halkı Zeyn, Hanin ve Seyfeddin arasında Sa'id'in dükkânı önünde meydana gelen olayı anlatıp duruyordu". (s. 49)

Yukarıda aktardığımız pasajlardaki yıllar geçti, birkaç defa dede oldular ve aralarında baba olanlar oldu, cümlelerinden aslında roman kısa olmasına rağmen uzun bir zaman dilimine yayıldığını söylemek mümkündür. Ama ne kadar bir süre olduğunu tahmin etmek zordur. Zeyn, ilk âşık olduğu zaman on üç, on dört yaşındadır ama evlendiği zaman ile ilgili bir yaş yoktur:

"Zeyn yarın evleniyor", yarın kelimesinin perşembe günü olduğu romanın ilerleyen bölümlerinde şöyle verilmiştir;

" Ved Reys:

- İmam seni kıskanıyor, kadını kendine istiyor.

Zeyn:

- Amcamın kızı! Hayır, hayır. Gitsin kendi amcasının kızıyla evlensin.

Mahcub kararlı bir şekilde:

- Nikâh gelecek Perşembe günü. Bundan sonra maskaralıklar sona erecek, dans ve boş söz edilmeyecek! Duydun mu?" (s.92) Belki de romanda en net verilen zaman dilimi, Zeyn'in düğün günü olması, yazarın bilinçli bir seçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu da Romanın isminin, "*Zeyn'in Düğünü*" olarak verilmesini hak eden bir başka durumdur.

3.5. Mekân

Romanlarda mekânlar genellikle iki kısımda incelenir. Somut mekânlar ve soyut mekânlar. Bizim incelediğimiz bu roman tam anlamıyla somut bir mekânı kapsadığı için biz bu açıdan bir inceleme yapacağız. Somut mekân, roman kişilerinin içinde buldukları, yaşayıp hareket ettikleri, gündelik yaşantılarını ve her çeşit faaliyetlerini sürdürdükleri bu evrene ait somut, bildiğimiz mekânlardır.

Tayyib Sâlih, mekân seçimine özel bir itina göstermiş, şu üç mekâna bütün romanlarında yer vermiştir. Bütün romanlarındaki sabit mekân olarak Ved Hamîd köyü, Nil Nehri ve çöl ortamıdır. Bu mekânları seçmesi tesadüfi değildir. Ved Hamîd köyü adeta değişimin başladığı yerdir. Nil Nehri medeniyetler arasında geçişin, çöl ortamı ise insanların doğallıklarını ortaya koymada bir köprü vazifesi görür. Yazar roman kahramanını köy sınırlarında hapsedmez. Onu bir şekilde şehir hayatıyla tanıştırır.⁹⁵ Bir başka açıdan baktığımızda yazar, doğduğu ve büyüdüğü köyü bütün romanlarında mekân olarak seçmesi, onun her ne kadar gurbette de olsa hala doğduğu ve büyüdüğü topraklardan kopmadığının bir belirtisi olarak görülebilir.

'*Ursu*'z- *Zeyn* romanında, kişiler kadrosunun aksine, çok geniş bir mekândan söz etmememiz mümkün değildir. Daha çok bir köy etrafında ve köydeki bir dükkân, ana mekân olarak kaşımıza çıkmaktadır. Diğer taraftan yazar Sûdan'a ait kendi doğum yeri ya da eğitimini tamamladığı büyük şehirlere de yüzeysel olarak değinmektedir. Ummdurman, Mervî⁹⁶ gibi. Buradan şu anlamı da çıkarmak yanlış olmasa gerek; Sâlih, romanındaki bütün ana mekânlar, kurgusal değil, gerçek mekânlardır.

Sa'id'in Dükkânı

Romandaki belki de en önemli mekân Sa'id'in dükkânıdır. Bütün değişimlerin ve anıların merkezi konumundadır. Sa'id'in Dükkânı, romanda en önemli mekânlardan bir tanesidir. Sa'id'in Dükkânını önemli kılan şey, Hanîn'in sonradan gerçekleşecek olan sözlerini sarf ettiği bir yerdir. Yaşanacak olayları önceden haber verdiği mekân olması hasebiyle romandaki en önemli yerdir. Hatta bize romanın nasıl sonlanacağı ipucunun verildiği bir mekân olması bakımından da çok önemli bir yerdir. Seyfeddin gibi bir ayyaşın, işe yaramaz birinin, hayatının bütünüyle değişiminin başlangıcı olan bir yerdir.

⁹⁵ Koç, s.156.

⁹⁶ Wikipedia Özgür Ansiklopedi, Merowe veya Mervi, Erişim tarihi: 03.02.2020, Sûdan'da, Kerme kasabası yakınlarında, Hartum'un yaklaşık 330 kilometre kuzeyinde bir kasabadır, https://en.wikipedia.org/wiki/Merowe_Dam.

Zeyn'in daha önce bir düğünde kız kardeşine sarkıntılık ettiğini düşünen Seyfeddin'nin, Zeyn'i öldüresiye dövüp hastanelik etmesinin ardından Zeyn'in intikamını, aynı şekilde alması, eğer Hanîn yetişmeseydi, belki de Seyfeddin ölümle yüz yüze gelmişti. Hanîn'in, Sa'id'in Dükkânının önünde söylediklerinin birer birer gerçekleşmesi o yıla "Hanîn yılı" denmesine sebep olacaktı. Çünkü Hanîn, Zeyn'in köyün en güzel kızıyla evleneceğini, ayrıca Seyfeddin'in hayatındaki köklü değişiklikler, köydeki bolluk, bereket, aynı zamanda hükümetin yatırımlarının sebebi olduğu düşünülen kutsal bir yer olarak görülmüştür. Dükkân değişimin ve gelişimin yaşandığı, roman kahramanlarının bir türlü unutamadığı yerdir. Roman kahramanlarının her geçen yıl özlemine duydukları bir yer olarak ta önemini, romanın başından sonuna kadar yitirmeyen bir yerdir:

“ Zeyn'in tebessümü büyüdü. Sonra konuşmak üzere ağzını açtı Sa'id'in dükkânında asılı olan büyük lambanın ışığı dişlerine yansıdı. Aniden sanki bir akrep tarafından ısırılmış gibi yerinden sıçradı. Ahmet İsmail de sıçradı, ardından Tahir Revâsi ve Hamid Ved Rayis de yerlerinden fırladılar. Abdulhafız:

- Onu tutun diye. Bağırdı. Buna rağmen Zeyn onlardan daha çevikti, bir anda kendisini saran adamlardan kurtularak Seyfeddin'i havaya kaldırdı ve yere fırlattı. Sonra boğazını sıkmaya başladı. Hepsi birden Zeyn'in üstüne kapaklandılar... Dükkânda bir şeyler tartan Sa'id de Zeyn'in bacaklarına yapıştı. Böyle olduğu halde başa çıkamadılar. (s.43)

Cin Vadisi

Romadaki diğer önemli bir yer ise "Cin Vadisi" diye adlandırılan yerdir. Buranın önemi ise Zeyn'in belki de hayatının tamamını değiştiren yer olmasıdır. Zeyn, bu yerden geçtikten sonra büyük değişikliklere uğramış, belki aklını da bu mekânda yaşadıklarından dolayı çok korktuğu için yitirmiştir.

“ Büyürken bir üst biri de alt çenesinde olmak üzere ağzında sadece iki dişi vardı. Bununla birlikte annesi onun ağzının bir zamanlar inci beyazlığında dişlerle dolu olduğunu fakat altı yaşlarındayken bir akraba ziyaretine gittikleri sırada güneş batarken cinli olduğu söylenen bir harabeden geçtiklerini, Zeyn'in aniden yere çakılarak ateşler içinde titremeye başladı. Sonra bir çılgık atmış, bundan sonra günlerce yatağından çıkmamış ve iyileşirken üst ve alt çenesinde birer tanesi hariç bütün dişleri dökülmüştü.” (s.7)

Ummdurman

Ummdurman, Afrika'nın can damarı olan ve geçtiği ülkelere hayat veren Nil Nehri, Mavi Nil ve Beyaz Nil'in birleşmesiyle Sûdan'ın başkenti Hartum'da tek bir Nil halini aldığı yerdir.⁹⁷ Bu mekânın önemi şuradan geldiği kanaatindeyiz; Zeyn'in âşık olduğu kızların, Zeyn'in âşık olması ve meşhur sloganı attıktan hemen sonra, bir şekilde evlendikleri ya da nişanlandıkları gençlerin okuduğu bir ilim şehri olduğunu söyleyebiliriz.

Mervî

Mervî, aynı zamanda Sâlih'in doğduğu şehrin adıdır. Mervî ya da Marowî olarak adlandırılan bu yer, Sûdan'ın kuzeyinde, uzun zaman önce kurumuş bir nehrin etrafını çevrelemesi nedeniyle, Marowî Adası olarak nitelendirilen bölgedir. Bölgenin en önemli özelliklerinden bir tanesi bir zamanlar Siyahi Firavunlar olarak bilinen Kuş Krallığı hükümdarlarının yaşadığı bir başkentti.⁹⁸ Yazarımız açısından Mervî şehrinin, mekânının özel bir önemi olduğunu sanıyoruz. Zeyn'in Seyfeddin tarafından feci bir şekilde dövülmesinin ardından Mervî'de bulunan bir hastaneye gitmesi ve orada tedavi sürecinde başından geçen olayları anlatması bakımından önemli bir şehir olduğunu anlatmaktadır. Mervî, Zeyn'in fiziksel olarak değişime uğradığı bir mekândır.

“Zeyn, Mervî'deki hastanede iki hafta kaldıktan sonra, Zeyn'in yüzü temizlikten parlıyor, elbiseleri bembeyaz olmuştu. Güldüğü zaman insanlar artık ağzında iki tane sararmış diş yerine, üst çenesinde birer sıra parlayan diş, alt çenesinde ise sanki deniz sedefi olan bir sıra diş dizisi görüyorlardı. Sanki Zeyn başka birine dönüşmüştü.” (s.40 - 41)

Aynı zamanda köye yakın, köylülerin her türlü ihtiyaçlarını giderebileceği bir mekân olarak ta karşımıza çıkmaktadır. Yine Zeyn'in bir nevi şehir hayatıyla tanışması açısından da önemlidir. Ayrıca Zeyn bu şehirdeki hastanede yatarken huyundan vazgeçmeyip orada çalışan hemşirelerle de gönül eğlendirdiğini görmek bakımından da

⁹⁷ Anadolu Ajansı, Mavi Nil ile Beyaz Nil'in birleştiği yer: Hartum, Erişim tarihi: 23/ 04 /2019, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/mavi-nil-ile-beyaz-nilin-birlestigi-yer-hartum/179282>.

⁹⁸ Arkeofili, Sudan'ın Terkedilmiş Piramitleri, Erişim tarihi: 23/ 04/2019, <http://arkeofili.com/Südanin-terkedilmis-piramitleri/>.

önemlidir. Bu hastanenin diğere bir önemi de Ni‘me’nin annesi, Sa‘diye’nin de bir miktar yattığı hastanedir. Sâlih’in diğere eserlerine de baktığımız zaman, roman karakterlerini sabit bir mekâna hapsetmez, mutlaka bir bahane bularak köyden çıkarır. Hatta Zeyn’i bir vesile ile köy ortamından çıkarır hastane de olsa bir yolculuk yaptırır.

Nil Nehri

Nil Nehrinin en uzun kısmının Sûdan’dan geçtiğini ve günlük Sûdan yaşamını doğrudan etkilediğini düşünürsek Nil, en önemli mekânların başında gelmektedir. Sâlih’in romanlarında Nil, en önemli yerlerden bir tanesidir. Nil tasviri okuyucuyu gerçekten Nil kıyılarına götürece kadar betimlemelerle doludur. Nil, Sûdan’ın hayat kaynağıdır. Doğal olarak Nil, Sâlih’in de romanlarındaki mekânların en önemli olanını teşkil etmektedir.

Sâlih, Nil’i şöyle tanımlamaktadır:

“Mehtaplı geçlerde ay yuvarlak olduğu zaman sular kocaman, aydınlatılmış bir aynaya dönerek üzerinde hurma ağaçlarının ve diğere ağaçların gölgesini yansıtır. Su uzak yerlerden sesler taşır. Bu yüzden eğer iki mil ötede bir düğün töreni varsa bile zılgıtlar, davulların sesleri, tambur ve mızmarların sesleri sanki yanımızdaki bir evdeymiş gibi duyulur. Nil derin bir nefes alır ve bir gün uykusundan uyanmış ve Nil’in göğsü inmiştir. Baktığımız zaman alabildiğine uzanan düz, doymuş topraklar görürsünüz. Sular doğal haline dönerken şekilli, parlak yollar bırakmışlardır. (s.30 -31)

Nil Nehri köye hayat verir. Mümbit topraklar onun sayesinde vardır. Nil, taşkın olduğu zamanlar taşıdığı bereketli alüvyonlu toprakları ovalara hayat verir. Nil, bolluk ve bereket timsalidir. Nil, gündelik bir Sûdanlının aldığı nefes gibi olmazsa olmazdır. Karnı onun sayesinde doyar. Geçimini Nil’den sağlar. Nil, ayrıca ulaşımı kolaylaştırıcı bir faktördür. Zeyn’nin düğününe gelen misafirlerin intikali, nehrin aşağı veya yukarı fark etmez, hep Nil sayesinde. Roman kahramanlarımızdan Kuyumcu Bedevi de, mallarının naklini Nil ile sağlamaktadır. Nil, sadece ulaşımı değil, aynı zamanda hayatın kendisini kolaylaştırıcı bir mekândır. Nil sayesinde topraklar sulanır, pamuk ve hurma tarımı yapılabilirdi. Daha sonra hükümet desteğiyle hiç sulanmayan topraklar, Nil

sayesinde sulanmış ve buğday tarımı da yapılabilmıştır. Ayrıca Sâlih, Nil'i anlatırken Sûdan'da meydana gelen teknolojik değişimlere de temas eder:

“ Bir anda köy tarım uzmanları, mühendis ve müfettişlerle doldu. Hükümet bir şeye karar verdi mi, bunu yapacak güce sahiptir. Gün be gün, ay geçmeden Nil'in kıyısında, köyün yakınında, gölgesini nehre düşen azametli bir tapınağa benzeyen kırmızı tuğladan bir bina yaptı. Çok geçmeden işçilerin gürültüleri ve demir gıcırtiları arasında dev çarklar dönmeye ve pompalar on su değirmeninin, on gün boyunca çekemeyeceği kadar suyu tıpkı çayını iştahla yudumlayan adam gibi Nil'den su çekmeye başladı. Böylece Nil kıyısından çöl sınırına kadar büyük bir arazi bol suyla kaplanmış oldu. Bu toprakların bir kısmı uzun zamandır su görmemişti, bir süre sonra araziye hayat kattı.”
(s.64)

3.6. Kişiler

Sâlih'in *'Ursu'*- *Zeyn* esrine bir bütün olarak baktığımız zaman çok geniş bir şahıs kadrosuna sahip olduğunu görmekteyiz. Geniş şahıs kadrosuna sahip olan romanlarda bakış açısı daha geniş olagelmıştır. Çünkü karakterin fazlalığı bir toplumun bütün katmanlarını yansıtmak hususunda belirleyici bir faktördür. Bir köyde olabilecek bütün karakterleri görüyoruz.

Zeyn

Zeyn, romanın başından sonuna kadar merkez kişidir. Merkez kişi genellikle özne durumunda olup, diğer kişiler de ona nesne konumunda olan kişilerdir.⁹⁹ Bizim incelediğimiz bu romanda hiç şüphesiz merkez karakter Zeyn'dir. O babası olmayan, annesinin baktığı ailenin tek çocuğudur. Zihinsel ve fiziksel bir takım farklılıkları vardır. Zeyn ismini yazarın kullanma sebeplerinden biri, romanın içindeki zıtlıklar olabilir. Zeyn kelimesi (ز ي ن)¹⁰⁰ kökünden “güzellik” anlamına gelmektedir. Ama romanda bütün zıtlıkları bir arada görmekteyiz. Zeyn çirkin biri olmasına rağmen köyün en güzel kızıyla evlenmesi ve isminin anlamıyla fiziksel bir çelişki görmekteyiz. Yazarın böyle bir yöntem seçmesi romanı daha da ilginç kılmıştır.

Zeyn daha doğumunda farklı bir kişilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

⁹⁹ Merkez kişi, bkz. Çetin, , s.162.

¹⁰⁰ ز ي ن : için bkz: Serdar Mutçalı, *Arapça- Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları, İstanbul, 1995, s.370.

“Herkes bilir ki çocuklar doğduklarında hayatı feryatlarla karşılarlar. Bu durum Zeyn için aynı olmadı. Annesinin ve doğumunda bulunan kadınların tanıklığına göre dünyaya geldikten hemen sonra Zeyn gülmeye başladı. Bu bütün hayatı boyunca sürdü.” (s.7)

Sâlih, Zeyn’in dış görünüşü ile çok detaylı bilgi verir. Okuyucu, Zeyn’i sanki karşıdaymış gibi hisseder. O kadar ki Zeyn’in robot resmini çizmek bile mümkündür.

Büyürken ağzında sadece iki diş vardı. Aslında zamanında ağzı inci beyazlığında dişlerle doluydu. Kimsenin olmadığı bir harabeden annesiyle birlikte geçerken Zeyn, aniden korkmuş, çığlık atarak ateşler içinde kalmış, bu olaydan sonra günlerce yatağından çıkamamış ve iyileşirken alt ve üst çenesinde bir diş dışında hepsi dökülmüştü. Bu durum, Seyfeddin’in Zeyn’i dövüp hastanelik ettikten, Mervî’deki hastanede iki hafta yattıktan sonra değişmiş, Zeyn’in artık inci gibi parlayan dişlere sahip olduğunu görüyoruz. Aslına bakarsak, Zeyn de değişimini yediği dayaktan sonra yaşadığını söylemek mümkündür.

“ Zeyn, iki haftalık kalıştan Mervî’deki hastaneden döndükten sonra yüzü temizlikten parlıyordu. Ayakkabıları bembeyazdı. Güldüğü zaman artık insanlar iki tane sarı diş yerine, alt ve üst çenesinde birer sıra, deniz incisi gibi parlak diş dizisi görüyorlardı. Sanki Zeyn başka birine dönüşmüştü. Onu karşılamaya gelen insanların arasında duran Ni‘me, Zeyn’in hiç te yakışıklılıktan yoksun biri olmadığını düşündü.” (s.41)

Zeyn, çok çelimsiz ve zayıf bir insandır. Olay Örgüsü bölümünde değindiğimiz için burada detaylıca değinmeyeceğiz:

“Göğsü çıkık, sırtı hafif kambur ve bacakları bir turnaninkiler gibi uzun ve inceydi. Bacakları eğri ve ayakları yara iziyle doluydu” (s.9) Zeyn, bu dış görünüş ve çelimsizliğine rağmen çok güçlüydü:

“ Zeyn’in çelimsiz vücudunda kimsenin dayanamayacağı korkunç bir güç dolmuştu. Köyün bütün halkı bu korkutucu gücü biliyor ve ona hayran kalıyorlardı. Zeyn’in etrafındakiler bu gücünü başkalarına karşı kullanmaması için bütün güçlerini sarf ediyorlardı... Bir keresinde Zeyn, bir akasya ağacını mısır sapıymış gibi kökleriyle söküp çıkardıklarını hatırlıyorlardı. Hepsi bilirlerdi ki bu çelimsiz vücutta alışılmamış insanüstü bir kuvvet vardı. (s.44)

Bu fiziksel görünümünün dışında, Zeyn'in kendine has bir sevinme şekli vardı. Sırt üstü yere yatar, elleriyle yere vurur, ayaklarını havaya kaldırarak kahkaha atardı. Eşeğin anırmasına benzer bir gülüşü vardı. Kahkahasından dolayı gözlerinden yaşlar akardı. Zeyn'siz bir düğün düşünülemezdi. Çünkü Zeyn düğünlerin rengi ve canıydı. Bir sıçrayışta halayın ortasına atlar, aniden orası hayat ve renk bulurdu. Zeyn düğün ziyafetlerinde yemek dağıtımında da yardım ederken yemekleri araklamasıyla meşhurdu. Yemeklerin en güzel kısmını, misafirlere sunmadan önce silip süpürürdü. Yemek yerken yanına kimse oturmazdı. Çünkü Zeyn, sofradaki bütün yemekleri, kimseye bir şey bırakmadan oburca yedi:

“Sa‘id’in düğününde yiyecekleri taşıması için Zeyn’e güvenilmiş o da erkeklerin toplandığı yerden kadınların yemekleri pişirdikleri evin arkasındaki mutfağa gidip geliyordu. Mutfaktan divana giden yol üzerinde oyalanarak taşıdığı kaplarda iyi olan ne varsa yemiş, insanların yanına gittiği zaman neredeyse kaplar boşalmıştı. Bu durum Ahmed İsmail durumu fark edene kadar üç kere olmuştu.” (s.11)

Diğer taraftan Zeyn düğünlerde dayanamayıp gelinlere saldırdığı da olmuştur. Yazar açıkça bahsetmese de aslında Zeyn köyün delisi ve eğlencesidir. Su kuyusunun başında çocuklar Zeyn'in etrafında halka olmuş, Zeyn çocuklara taş atıyor, bir kızın elbisesini çekiştiriyor, bir kadını dürtüyor ya da bir diğerinin baldırını çimdikleyerek kahkahalara boğulan deli bir kişiliktir ya da köylülerin tanımıyla “mübarek” biridir.

Tezimizin giriş bölümünde Sûdan'daki tasavvufî duruma göz atmamızın sebeplerinden en önemlisi, tasavvufî düşüncenin Sûdan toplumundaki etkisi ve yazarımız Sâlih'in romanlarındaki yansımalarıdır. Zeyn karakteri tam bir derviş ve sufi karakterini karşımıza çıkarmaktadır. Daha doğarken farklı biri olduğunu keramete sahip mübarek biri ve sözlerinin çok geçmeden gerçekleşmesi bunun kanıtıdır. Zeyn'in mübarek biri olduğunu yine Seyfeddin'i öldüresiye dövmesinden sonra Seyfeddin'in hayatında yaşadığı köklü değişikliklerdir. Kısaca değinirsek; Seyfeddin, Kuyumcu Bedevi'nin oğludur. Babası çok zengin hatırı sayılır biridir. Ama Seyfeddin babasının parasını hâr vurup harman savurmuş biridir. Babasının bütün çabasına rağmen hiçbir iş yapmayan aylak birisidir. Babasının ölümünden sonra bütün mirasını tüketmiş, köyde istenmeyen birisi olarak ilan edilmiştir. Tâ ki, Zeyn'den ölesiyeye dayak yiyene kadar. Bu dayaktan

sonra Seyfeddin bütün serserilikleri bırakıp yardım sever, beş vakit namazında niyazında, hatta hac vazifesini bile yerine getirmiş dindar bir kişiliğe dönüşür.

Zeyn karakterinin en önemli, belki de en belirgin özelliği, bütün çirkinliğine rağmen köyün en güzel, en kültürlü en bilgili kızına âşık olması ve bunu ilan etme biçimidir. Bu aşkı ilan ederken sloganik bir dil kullanmasıdır. Aşkı ilan ederken bir çekincesi veya kınanmaktan korkusu yoktur. Aşkı ilan ettikten sonra insanların gülüşme ve dalga geçmelerine de aldırılmaz. Onun için bir aşk biter, diğeri başlar.

“ Duyun ey köy halkı, hısımlar, Muhtar’ın kızı bir erkeği kendine esir etti.” (s.13)

Bu sloganik söz, Zeyn’in ilk âşık olduğu Muhtarın kızı ‘İzze için sarf ettiği sözlerdir. Zeyn ilk âşık olduğu zaman henüz erkeklığe adım atmamıştı. Kurumuş bir bitki sapı gibi bir deri bir kemikti. Zeyn kendi dış görünüşüne aldırmadan sevgisini ortaya apaçık koyabilen biridir. Onun için önemli olan kendi seçimleridir. Köyden kim ne derse desin, Zeyn’in kusursuz zevkini herkes bilirdi. Çünkü âşık olduğu kızların hepsi en güzel, en iyi yetişmiş ve güzel konuşmasını bilen kızlardı.

‘İzze için kullandığı bu sözü sonraları göçebe olarak yaşayan, kendilerini gerçek Arap olarak adlandıran ve kabile dışına kesinlikle kız vermeyen, bir kabilenin genç ve güzel kızı Halime için kullandı. Zeyn aslında gerçekleşmesi mümkün olmayan. Hayali aşkların peşinden koşmaktadır. Bu yüzden de devamlı alay konusu olmaktadır. Saflığı ve çok çirkin olması sebebiyle insanlar gülüp geçmiş, fakat olağanüstü bir durumla karşılaşmışlar. Çünkü bu sloganik aşk sözünü kim için sarf ettiyse çok geçmeden kendine iyi bir koca bularak evlenmişlerdir.

Zeyn’in bu sloganı son kullandığı kız, Mahcûb’un kızı ‘Ulviyye’dir. Daha sonra bu sözü hangi kız için kullanmışsa, çok geçmeden o kız da Bu sözler aslında köydeki genç kızların iyi bir eş bulmalarının anahtarıdır. Çünkü Zeyn kimin için bu sözü sarf etmişse, aradan birkaç hafta geçmeden iyi bir kısmeti çıkmıştır. Bu yüzden köydeki bütün genç kız anneleri Zeyn’nin ağzından çıkacak o mübarek sloganı, kendi kızları için söylemesi için gayret sarf etmektedirler. Zeyn için en güzel sofralar, en nadide içecekler hazırlanıp Zeyn davet ediliyor, Zeyn de artık durumun farkına varmış kendini naza çekmiştir. Zeyn bu meşhur sözünü son kez Amcasının kızı için kullanır:

“ Duyun ey insanlar, ey köy halkı! Zeyn esir oldu. Hacı İbrahim’in kızı Ni‘me’ye âşık oldu. Bundan sonra sustu ve bir tek söz bile etmedi.” (s.93)

Zeyn, romanda köyde yaşayanların toplumsal katmanlarını oluşturan bir grupta da kendine yer bulmuştur. Modernistler; yurt dışında okumuş diyalektik materyalizme inan gençler, bu grup keyfine düşkün, namaz kılmak kendilerine zor gelen orada burada eğlenen gençlerdi. Tutucular; bu grup ise imamın yanında yer alan beş vakit namaza giden dini bütün kişilerdi. Güç sahipleri; Her ne kadar Zeyn kendine ait bir grubu da olsa, aslında köyde otorite güç sahibi diyebileceğimiz, Mahcûb'un grubunda yer almaktadır. Bu grup köydeki bütün resmi işleri üstlenmiş, köydeki düğünden tutunda, cenaze işlerine kadar bütün işleri organize eden bir gruptu. Bu grup Zeyn'i grubunda koruma altına alınmıştır. Zeyn'in tek arkadaşı konuştuğu evine davet ettiği, Hanîn'dir. Hanîn'de, Zeyn'in evinden başkasının evinde yemek yemeyen sadece Zeyn'in davetine icabet eden mübarek bir kişiliktir. Daha sonra bu kişilik detaylı olarak ele alınacaktır.

Zeyn karakteri, çok çirkin ve akli yerinde olmamasına rağmen köyün en güzel kızı, amcası Hacı İbrahim'in kızı olan Ni'me ile evlenmiştir. Bu evlilik her ne kadar Zeyn'in kerameti olarak kabul edilse de aslında inat ve dediği dedik olan, amcasının kızına borçludur.

Sonuç olarak Zeyn karakteri, mutlu sona erişerek amcasının kızıyla muhteşem bir düğünle evlenmiştir. Düğündeki davetlilerin çokluğu, yediden yetmişe herkesin eğlendiği, bütün kalabalığına rağmen herkesin tıka basa doyması, diğer taraftan bütün yerel çalgıların coştığı bir düğün. Zeyn düğün gecesi herkesten uzaklaşarak, gizlice Hanîn'in mezarına gitmesi ve ona olan vefasını göstermesi bakımından da önemli bir karakterdir. Zeyn evlendiği zaman yöresel bir söylem olan "karım boş olsun ki" yeminini yerine getirebilme şansı doğmuştur. Çünkü evlenmeden önce bu yemin sözünü sarf ettiği zaman etrafındakiler Zeyn'e yönelik olarak "boşayacak karım mı var ki" aşağılanma sözünün muhatabı olmaktan da kurtulmuştur. Zeyn vefalı, dost canlısı, yardım sever, köydeki bütün engelli ve yaşlı insanlara karşı merhametli, keramet ehli mübarek bir insan hatta öldüresiye dayak attığı kimsenin bile hayatında keskin değişikliğe neden olacak kadar mübarek bir kişiliktir.

Ni'me

Zeyn'den sonra romanın en önemli karakteridir. Onu önemli kılan şey ise, çirkin, deli, ya da engelli birisi platonik olarak birisine âşık olması doğaldır. Fakat zeki, güzel, dindar, aynı zamanda fiziksel olarak ta çok güzel bir insanın, Zeyn gibi çirkin, çocukların

eğlencesi olmuş bir meczubun evlilik teklifini kabul etmesidir. Köydeki yediden yetmiş bütün erkeklerin gözdesi ve evlenmek istedikleri kızdır. Bütün bunlara rağmen onun zihninde sadece Zeyn vardır.

Ni'me, Zeyn'in amcası Hacı İbrahim'in kızıdır. Yani Zeyn'in kuzenidir. Romanın bütününe baktığımız zaman Sûdan toplumunda kuzenle evlenmek bir gelenektir dersek yanlış olmaz.

“- İmam seni kıskanıyor, kadını (Ni'me'yi) kendine istiyor.

- O benim kuzenim değil mi? Gidip kendisine kendi kuzenlerinden birini bulsun dedi, Zeyn.” (s.92)

Ni'me yoldan geçerken bütün erkek ve kadınların başları, güzelliğinden dolayı ona dönecek kadar güzel bir kızdır. Ni'me ciddi bir çocuk olarak büyüdü. Güçlü bir kişiliğe sahipti. Kişiliğinin özünü sorumluluk duygusu oluşturuyordu. Gündelik ev işlerinde annesine yardım ederek gününü geçiren bir karakterdir. Babasıyla zaman zaman tartışacak niteliğe sahip bilgi birikimine sahipti. Ağabeyleri onu tıp okuması konusunda teşvik etmelerine rağmen Ni'me bu çeşit eğitimin boş olduğunu, asıl eğitimin dini eğitim olduğunu söyleyecek kadar dinine bağlıdır. Onun için okumak yazmak ve Kur'an okuyuşunu bilmek ve namaz kılmayı öğrenmek temel ve yeter eğitimidir. Ni'me kendi kararını verebilecek kadar özgüvene sahip bir kızdır. Ni'me için güzelliği hiçbir şey ifade etmiyordu. İlkokulda Kur'an öğrenmek için babasını zorlayarak, erkek çocuklarıyla beraber okula gitmiştir. Bir ay sonra kendinden büyük çocukların okuyuşlarını dinleyerek Kur'an'dan bazı bölümleri ezberleyecek kadar zeki bir kızdır. Kendini Kur'an'a adayarak zevkle ezberlemişti. Bazı ayetler ona gerçekten haz verir, bu ayetleri gönlüyle yaşardı. En sevdiği sureler, Fatıha ve Meryem sureleriydi. Bu ayetlerden etkilenerek, tesiri altlarında kalarak, anne babasının adını Rahime koymasını arzu ederdi.

Çok güzel ve eğitilmiş biri olduğu için Ni'me, on altı yaşına gelince genç, yakışıklı, zengin kimseler Ni'me'ye talip olunca o hep bütün bu teklifleri reddetmişti. Her gelene omuz silkerek reddetmesine babası Hacı İbrahim'i bile çileden çıkarmıştı. Çünkü Ni'me, köyün delisi ve en çirkin erkeğiyle evlenmeyi aklına koymuştu. Kimi teklif etseler burun kıvırıyordu. Köy okulunun müdürü, köyün imamı, imam sonradan da değineceğimiz üzere Zeyn ile Ni'me'nin evliliğine şiddetle karşı çıkacaktır. Hatta köyde yaşayan İdris'i bile reddetmişti. Çünkü İdris, tahsilli, iyi huylu, köklü bir aileden gelen herkes tarafından

saygı duyulan, ortaokul öğretmeni idi. “Bana göre değil” der omuz silkelendi. Bu olaydan sonra artık kimse, Ni‘me ile evlilik hakkında konuşmamayı seçtiler. Belki de onun gönlünde bir başkasıyla evlilik olduğu fikrini iyice kanıksamışlardı.

Ni‘me kaderci bir görüşe sahipti. Ona göre evlilik Allah’ın bir yazgısıydı ve bunu kimsenin değiştirme gücüne sahip olmadığına inanan genç bir kızdı. Yöredeki bütün kızların tamamı beyaz atlı prenslerini beklerken Ni‘me, böyle bir şeyi hiç düşünmemişti. Diğer kızlardan farklı bir bakış açısına sahipti. Ona göre sıradan biriyle evlenebilirdi. Bu durum bize Ni‘me’nin sıradan bir evlilik yapacağı, hatta delicesine bir evliliğe imza atacağını yazar okuyucusuna hissettiriyor.

Hanîn’in karakteri bu noktada yine devreye giriyor. Hanîn, karakterleri incelediğimiz bu bölümde ele alacağımız bir kişiliktir. Çünkü yazar, romanının ana temasını bu kişilik üzere kurmuş, bütün gelişmeler el- Hanîn karakteri üzerinden temellendirilmiştir. Çünkü daha romanın başında Mahcûb’un:

“ - Bu geri zekâlıyla kim evlenecek her şeyden önce az daha suç işleyecekti.

Hanin Mahcûb’a sert bir şekilde baktı, Mahcûb’un içinin titremesine rağmen korkusunu belli etmedi.

- Zeyn geri zekâlı değildir. Dedi Hanin.
- Yarım köyün en güzel kızıyla evlenecek.” (s.47)

Ni‘me’nin rüyasında el- Hanîn’i görmesi ve ona “Zeyn ile evlenen pişman olmaz” demesi de bu noktada önem arz etmektedir.

Zeyn her ne kadar çok çirkin ve deli birisi olmasına rağmen Ni‘me’nin kıskançlığından kurtulamadığını görmekteyiz. Bu da doğal bir kadın davranışı olarak karşımıza çıkan diğer bir durumdur.

Ni‘me, bu karakteriyle aslında Sûdan’ın geleneksel insanının düşünce yapısını da bize yansıtmaktadır diyebiliriz. Çünkü Ni‘me için önemli olan pozitif eğitimden ziyade, dini eğitimidir. Diğer eğitimler olmazsa da olabilir. Önemli olanın dünya hayatı değil, insanın manevi hayatını güçlendirip ahiretini kazanmasıdır düşüncesine sahip bir karakterdir. Diğer taraftan Ni‘me, bize kaderci bir anlayışı yansıtmaktadır. Bu da bizim toplumumuz dâhil, bütün İslam toplumlarının aslında bir nevi yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır.

‘İzze

‘İzze, Zeyn’in ilk aşkıdır. Sâlih, ‘İzze’yi detaylı olarak tanımlamaktadır. ‘İzze çok güzel ve çekici bir kızdır. Aynı zamanda köyün muhtarının kızıdır.

“On beş yaşında, güzelliği ise, aniden susadıktan sonra su verilmiş genç bir palmye ağacı gibi ortaya çıkmış gibiydi. Teni hasattan hemen önceki bir buğday tarlası kadar altın sarısıydı. Duru bir güzelliği olan yüzünde, gözleri siyah ve iriydi. Yüz hatları ince, kirpikleri uzundu. Onları yavaşça kaldırdığı zaman karşısındakinin kalp atışları hızlanırdı” (s.15)

Zeyn, “ işitin ey köy halkı, hısımlar, Muhtar’ın kızı bir erkeği kendine esir etti. Zeyn, Muhtar’ın avlusunda aşka yenik düştü” (s.15) şeklinde, aşkı ilan etme sloganını kullandığı ilk kız olması hasebiyle önemli bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. İki karakter arasındaki fiziksel farka bakıldığında olmayacak bir aşk olarak görülebilir. Kızın babası, yani köy muhtarı, bu durum karşısında büyük bir tepki verecekken etrafındaki insanların, aradaki komik farkı görüp te kahkahalara boğulunca, kızın babası büyük bir tepki vermek yerine nasıl olsa bu iş olmaz mantığıyla Zeyn’e kızmaktan vazgeçmişti. O da kahkahalara boğulmuş, hatta Zeyn’in herkesin bildiği gücünden ve saflığından yararlanarak kişisel işlerinde köle gibi çalıştırmayı bir fırsat bilmişti. Bütün bu iş yoğunluğu içinde ‘İzze, Zeyn’e on beş günde bir gülümsemesi onu yeni işleri aşkla ve yorulmadan yapması için büyük bir motivasyon kaynağı olmaya yetiyordu:

“ Muhtar Zeyn’in duygularını nasıl sömüreceğini iyi biliyordu. Ona cinlerin bile aciz kalacağı güç bela işleri yaptırıyordu. Böylece Âşık Zeyn sırtında su kovaları asılı bir çubuk, günün en sıcak vaktinde taşlar bile sıcaktan inerken Muhtarın bahçesini bir aşağı bir yukarı koşarak suluyordu. Ya da nerdeyse kendisinden daha büyük bir baltayla ağacı keserken, odun kırarken görülüyordu. Muhtar’ın eşeklerine, atlarına ve buzağılarına saman toplarken rastlayabilirdiniz. Haftada bir, ‘İzze’nin ona gülümsediği zaman sevinci, dünyalara sığmazdı. ” (s.17)

Bunula birlikte aradan bir ay geçmemişti ki, ‘İzze’nin, kuzeni ile nişanlandığı köyde duyulunca, Zeyn aldırış etmeden başka bir aşka yelken açtı. Zeyn’in diğer âşık olduğu kızların akıbetinden haberimiz olmamakla birlikte yazar, ‘İzze ile ilgili bir bilgiyi şöyle vermiştir:

“ ‘İzze’ nin kısa boylu, kaba ve çirkin bir adamla evlendiğinin hikâyesi ve bedevi kadının kaba saba bir adamla evlendiği zaman bu evliliği nasıl kabul ettiği sorulunca;

- Allah için, ya siz öyle olsaydınız diye cevap verdi. Kadının bu cevabı üzerine, Müdür ve Abdussamed gülmekten neredeyse sırt üstü yere düşeceklerdi.” (s73)

Bedevi Halime

Sûdan’da günümüzde de varlığını sürdüren, göçebe bir kabile olan, el- Kuz bedevilerinden güzel bir kızdır. Halime’nin güzelliği hakkında yazar fazla bir bilgi vermemiştir. Güzel demekle yetinmiştir. Bunu, şuna bağlamak yerinde olur; Zeyn’in tartışılmaz zevklerini bildiğimiz için bu seferki aşkıyla ilgili olarak fiziki bir detay vermenin gerekli olmadığını düşünüyoruz. Ama Zeyn, yine imkânsız bir aşkın peşine düşmüştür, çünkü Halime, kendilerini diğer insanlardan üstün gören bedevi bir kabileye mensup bir kızdır. Bu kabile içine kapanık, geleneksel Arap gelenek ve göreneklerine bağlıdırlar. Kendilerini diğer kabilelerden üstün tutma sebepleri de kendilerinin gerçek Arap olduğu fikri alt yapısıdır. Kendi kabileleri dışında evlilik yapmazlardı. Zeyn gibi hem saf, hem de çok çirkin birine kız vermek akıllarından bile geçmesi mümkün değildi. Sâlih burada bize, Zeyn’in aşklarındaki zorluğun sadece fizikî ve eğitim farkı değil, aynı zamanda toplumsal katmanlar arasındaki katılığın bir simgesi olarak ta bir mesaj vermek olabilir.

“ Kendilerini has Arap kabul ettiklerinden yerli halktan kimseyle evlenmezlerdi. Bununla birlikte köy halkı da onlar kaba Bedeviler olarak görürlerdi.”... ve köyün zengin adamlarının çoğu, evlilik için uygun gençler, seçkinler onu babasından istemeye geldiler. Sonunda Kadı’nın oğluyla evlendi. (s.18)

Zeyn kime âşık olsa çok geçmeden iyi bir evlilik yaptığı gibi, Halime de Zeyn’in diğer aşkları gibi, çok geçmeden Kadı’nın oğluyla evlenir.

‘Ulviyye

‘Ulviyye ismi dikkat çekicidir. Çünkü ‘Ulviyye ismi, Sâlih’in kız kardeşinin adıdır. Kız kardeşine ithâf olduğunu düşünmek mümkündür. Çünkü birkaç eserinin başında kız kardeşinin ismini zikrederek atıfta bulunur.

‘Ulviyye, Mahcûb’un kızıdır. Mahcûb köydeki sosyal katmalardan en güçlüsünün ve otorite sahibi bir grubun temsilcisidir. Mahcûb karakterini daha sonra detaylıca

inceleyeceğiz. Sosyal sınıf olarak baktığımız zaman, Zeyn yine kendinden üstün birinin kızına âşık oldu. Anladığımız kadarıyla Zeyn yine yapacağını yapmış, olmayacak bir aşka yelken açmıştır. Burada dikkat çeken farklı bir durum var. Zeyn'in kimseden çekinmemesi. Köydeki herkes Mahacûb'tan çekinir, herkes onun otoritesini bilirdi. Fakat bu durum Zeyn'in pek te umurunda değildir.

'Ulviyye hakkında detaylıca bir bilgiye sahip değiliz. Yazar Zeyn'in talip olduğu kızları detaylı bir şekilde anlatmasına rağmen 'Ulviyye ile ilgili, fiziksel hiçbir özelliğinden bahsetmez. Belki de Zeyn sadece güzel ve alımlı kızlara âşık olmadığını, kızların sosyal statüleri de Zeyn için önem arz ediyordu, fikrine ulaşabiliriz.

Zeyn'in diğer âşık olduğu kızların bir süre sonra evlenip, nişanlandıklarıyla ilgili bir bilgiye sahibiz. Fakat bu durum 'Ulviyye için aynı değildir. Kiminle evlendi, nasıl bir evlilik yaptı, bu konuyla ilgili yazar herhangi bir bilgi vermemiştir. Zeyn'in âşık olduğu kızlarla ilgili tek bilgi verilmeyen karakter olarak karşımızda durmaktadır.

Şeyh el- Hanîn

Sâlih'in hayatını ele aldığımız, birinci bölümde söz etmiş olduğumuz gibi, tasavvufî bir çevrede yetişmiş, hatta dedesinin bir tarikat şeyhi olduğuna dair bilgileri sunmuştuk. "Tayyib" ismini de bu dedesine atfen konduğunu belirtmiştik. Bu açıdan baktığımız zaman yazarımızın romanını ve karakterlerini yetiştirdiği çevreden bağımsız düşünmemiz mümkün değildir.

Hanîn karakteriyle Sâlih, aslında romanının sonuyla ilgili olarak okuyucuya bir ipucu vermektedir. Hanîn, ibadetlerine sıkı sıkıya bağlı, aynı yerde durmayan devamlı seyahat eden birisidir. Aynı anda farklı yerlerde görüldüğüne yemin edenler bile vardı. Bu mesafelerin arası altı günlük yoldu. Uzun yolculuklara çıkarken yanına erzak almaz, kimse ne yiyip içtiğinin bilmezdi. Köydekilerle pek konuşmazdı. Hanîn, gittiği yeri bereketlendiren, bazı olayları önceden sezebilen bir ferasete sahip, saygıdeğer olduğu kadar gizemli bir şahsiyettir.

"Hanin, insanlardan uzak duran sâlih bir adamdı. Köyde namaz kılarak ve oruç tutarak altı ay kaldıktan sonra senenin diğer altı ayını geçirmek üzere ibriğini, seccadesini alıp çölde kaybolurdu. Onun nereye gittiğini kimse bilmezdi. Ama insanlar onun hakkında acayip hikâyeler anlatıyorlardı. İnsanlardan bazıları onun aynı zamanda Mervî'de gördüğüne yemin ederken, diğerleri ise onun Kerme'de gördüğüne yemin

ediyorlardı. Oysaki bu iki şehrin arasında altı günlük bir mesafe vardı. Hanin, yeryüzünün ibadet haneye çeviren gezgin bir evliya grubuna da liderlik ediyordu. Hanin, köyden herhangi bir kimseyle konuşurken yılın altı ayını nerede geçirdiği sorulsa cevap vermezdi. Uzun yolculukları boyunca yanına erzak almadığı için ne yiyip ne içtiğini kimse bilmezdi. Fakat Hanin ‘in köyde yakın ilişki kurduğu tek kişi vardı. O da Zeyn idi. (s.22)

Köyde “Hanîn yılı” olarak adlandırılan bir yıl vardır ki bütün güzelliklerin bereketin yaşandığı bir yıl olmuştur. Bu yıl içinde çok ilginç bir şekilde çöle bile kar yağmış, pamuk fiyatları görülmemiş bir şekilde artmıştı. Hurma fiyatları inanılmaz bir şekilde artmış, köylüler büyük gelirler elde etmişlerdi. İnatçı eşeğe benzettikleri hükümet köylerinde beş yüz yataklı hastane kurmuş, hastalarını uzağa gitmeden tedavi ettirebilmişler. Ayrıca köyde ortaokul açılmıştı. Ordu gelip köy yakınlarına kamp kurmuş, bütün giderlerini köylülerden karşılamışlardı. Nil boyunca sulanmayan topraklar hükümet tarafından pompalar vasıtasıyla sulanmış, köyde inanılmaz bir yıl yaşanmıştı.

Köyde konuştuğu tek isim Zeyn’di. Hanîn, yolda Zeyn’i gördüğü zaman onu kucaklar, başını öper ve Allah’ın mübarek kulu diye seslenirdi. Zeyn de Hanîn’i görünce eşek şakalarını bırakıp kendine çeki düzen verirdi. Hanîn köyde kimsenin evinde yemek yemez, kimsenin davetine icabet etmezdi. Zeyn ile uzun uzun konuşur ve gülüşürlerdi. Aralarındaki muhabbetin sırrını öğrenmek isteyenlere “Zeyn Allah’ın sevgili kuludur” der geçerdi. Hanîn’in bu davranışları Zeyn’in değerini köylülerin gözünde artırıyordu.

Sâlih, romanının temelini Hanîn üzerinden kurmuştur. Bizce Hanîn roman kurgusunun üzerine oturtulduğu karakterdir. Çünkü romanın sonunda ne olacağını aslında Hanîn karakteriyle bize anlatmaktadır. Zeyn ile Ni‘me’nin evleneceğini romanın başlarında anlayabiliyoruz.

Hanîn karakteri, Sûdan’da dini yapıdan bahsettiğimiz bölümde de vurgulamış olduğumuz gibi Sûdan’da ki tasavvufî hayatın gerçekliğini göz önüne koymaktadır. Sâlih bu karakterle aslında her ne kadar İngiltere’de yaşamını sürdürmüş olmasına rağmen asıl topraklarından kopmadığını, kendi kültürüne ne kadar bağlı olduğunu belki de bunu herkesçe mümkün olabileceğini bir nevi ispat etmeye çalışmıştır.

Zeyn'in Annesi

Zeyn'in annesiyle ilgili olarak fiziksel herhangi bir özelliğinden bahsedilmemekle beraber, onun klasik bir köy kadını olduğunu söyleyebiliriz. Her anne gibi, o da oğlunun bir an önce evlenmesini ve mürüvvetini görmek isteyen bir annedir. Hatta kendisi öldüğü zaman Zeyn'le ilgilenecek birilerinin olacak olması da annesini rahatlatan bir durumdu. Çünkü Zeyn diğer insanlara benzemiyordu. O annesine göre çok özel bir insandı. Zeyn'in annesi oğlunun Allah'ın mübarek bir kulu olduğuna emin bir kişidir. Bunu da Hanîn ile olan arkadaşlığına bağlamaktadır. Bununla birlikte annesi Zeyn'in dışarda vakit geçirmesi konusunda pek duyarlı bir anne olduğunu söyleyemeyiz. Çünkü Zeyn bazı geceler eve gelmez ama annesinin pek umurunda olan bir durum değildi. Bir ihtimaldir ki annesi, Zeyn'in mübarek bir kul olduğu için Allah'ın onu koruyacağına olan inancı ağır bastığını insanın aklına getiriyor.

Köydeki bütün düğünlere iştirak eder, hediyeler verirdi. Çünkü oğlunu evlendirirken bütün bu hediyeleri fazlasıyla geri alacağına emindi. Ama köylüler Zeyn'in evlenmesini alaycı bir tavırla karşılardı ve hediyelerin karşılığını nasıl alacak ki, çünkü onlara göre Zeyn'in evlenmesi mümkün değildi. Zeyn'in annesi karakteri mutlu sona ulaşan belki de en mutlu kişidir.

Seyfeddin

Seyfeddin karakteri hakkında yazar tarafından çok detaylı bilgi verildiği için sıralamada öne aldık. Seyfeddin'i bu kadar önemli kılan şeyin, hayatındaki bir anda gerçekleşen değişikliklerdir. Zeyn köydeki bir düğünde Seyfeddin'in kız kardeşine saldırmış, Seyfeddin'de onun başına balata ile vurmıştu. Zeyn'in bu yüzden Seyfeddin'e bir hıncı vardı. Zeyn'de ilk fırsatta Seyfeddin'i, Sa'id'in dükkânının önünde öldüresiye dövmüş, dört beş kişi Seyfeddin'i, Zeyn'in elinden alamamış, eğer Hanîn gelmeseydi, Zeyn Seyfeddin'i öldürecekti. Bu kavgadan sonra gelişen olaylar çok ilginç bir hal almaktadır. Çünkü Hanîn, bu kavgadan sonra sarf ettiği sözler birer birer gerçekleşecektir. Tezimizin mekân bölümünde ele alacağımız, "Sa'id'in dükkânı" roman için çok önemli bir yer olduğunu söyleyebiliriz.

Seyfeddin, babası kuyumcu olan zengin bir adamın oğludur. Beş kardeşten tek erkek olanıdır. Bu yüzden aile içinde çok şımarık olarak yetişen bir tiptir. Büyük bir ağacın altında yaşıyan bir fidan gibi devamlı olarak korundu ve kollandı. Babası onun

eğitimi için çok para harcadıysa da başarılı olamamıştı. Babası Seyfeddin'e köyde bir iş kurmuş, ticareti öğrensini istemişti fakat aradan bir ay geçmeden iflas etmişti. Daha sonra nüfuzunu kullanarak, devlet işine yerleştirmesine rağmen, Seyfeddin gecelerini meyhanede içki içerek geçiriyordu. İş yerine ise uğramamaya başlayınca, babası haberi alıp Seyfeddin'i önüne katıp köy işlerinde çalıştırmak istediysede Seyfeddin, köyün yanı başında kurulmuş eğlence mekânlarında zaman geçirerek, metres tutarak, babasının hiç istemediği, kötü yola düşmüş bir kadınla evlenmek noktasında diretince, babası onu öldüresiye dövüp evlatlıktan reddetmişti. Bu olaydan sonra Seyfeddin evi terk etmişti. Kuyumcu Bedevî geri kalan ömrünü kötü bir hastalığın pençesindeymiş gibi acılar içinde geçirdi. Seyfeddin'den hep kötü haberler geliyordu. Hakkında hırsızlık, adam öldürme suçlamaları vardı. Seyfeddin'in amcaları, kuyumcu Seyfeddin'i mirastan mahrum etmeleri hususunda direttiyseler de kuyumcu bunu kabul etmeyip mutlaka bir gün aklının başına geleceğini umuyordu. Ama bu sadece bir umuttu, kuyumcu acılar içinde mübarek bir Ramazan günü vefat etti. Vefatından hemen sonra Seyfeddin çıkageldi. Elinde bir baston, saçı sakalı birbirine karışmış yüzü berbat bir görünümdeydi. Büyük amcası ayağa kalkıp yüzüne tükürdü. Kocasının ölümüne alışan annesi, Seyfeddin'i görünce sanki kuyumcu yeni ölmüş gibi feryatlarına yeniden başladı.

Köydeki herkes Seyfeddin'den cüzzamlı gibi kaçıyordu. Hatta yakın akrabaları bile eve onu almaktan sakınıyorlardı, çünkü çocuklarının ahlaklarını bozacak, kızlarının namuslarını kirletecek korkuları vardı.

Kız kardeşlerinin birinin düğününde, köyün en neşeli, en renkli, en içten, en samimi ve düğünlerin vazgeçilmezi Zeyn'i dövmüşü. Bu olay köyde artık sabırları taşırımış, daha sonra değineceğimiz köydeki bütün işleri gören Mahcûb'un grubu tarafından iyi bir dayak yemişti.

Seyfeddin'in hayatı, Zeyn ile Sa'id'in dükkânının önünde kavgalarından sonra yüz seksen derece denilecek şekilde değişikliğe uğramıştır. Zeyn'in onu öldüresiye dövmesi onu şifası olmuş, hayatındaki bütün olumsuzlukları bir tarafa itmiş, sanki Zeyn ile olan o temas, Zeyn bütün iyi enerjisini Seyfeddin'e aktarmasına vesile olmuştu. Seyfeddin tövbe etmiş bütün kötü alışkanlıklarını bırakmış hatta hac vazifesini yerine getirmişti.

Seyfeddin'in önemi bu açılardan baktığımız zaman çok önemlidir. Çünkü o herkesin uzak durduğu, cüzzamlı gibi kaçılan, birinin değişiminin bir temsilcisidir. Ayrıca Hanîn'in sözlerinin gerçeğe dönüşmesi ve gözle görülür bir hal alması onunla birlikte olmuştu. Yani Hanîn'in kerameti onunla gerçeğe dönüşmüştür. Aslına bakarsak Zeyn', sıradan ve önemsiz biri olmadığını anlatması bakımından da bu olay çok değerlidir.

“ Bir ay kadar bütün köy Seyfeddin'in yaptığı yeni şeylerin söylentileriyle çalkalandı. Şarap içmekten kaçınması, kötü arkadaşlarından uzaklaşması, namaza devam etmesi, babasının kendisi yüzünden bozulan işlerini düzeltmeye çalışması, kuzeniyle nişanlanması ve son olarak ta o yıl hacca gitmeye karar vermesi” (s.58)

“ İlk başta insanlar gözlerine inanamadılar. Ama Seyfeddin onlara her gün yeni bir değişimle geldi. İlk olarak bir sabah annesine gittiğini, başını öpüp uzun bir süre önünde ağladığını, insanlar bunun şaşkınlığını atamadan amca ve dayılarını bir araya getirerek önlerinde tövbe ettiğinin ve af dilediğini ve kendisi tamamen sorumluluk taşıyacak duruma gelene kadar babasından kalan bütün serveti büyük amcasının vesayetine bıraktığını duydular. ” (s.59)

Mahcûb

Mahcûb karakteri, zekâ, kurnazlık, gücün, kuvvetin ve otoritenin köydeki temsilcisidir. Köyde yaşayan halkın, sosyal katmanlarından en güçlüsünün temsilcisidir. Sâlih'in diğer bir romanı olan *Davvu-l Beyt* romanında Mahcûb ve grubunun gücünün yitirdiği ve modernizme yenildiğini görebiliriz.

Mahcûb, olaylar karşısında soğukkanlılığı, acil vakalarda geminin kaptanlığını yürütecek yeteneğe sahip bir karakterdir. Köydeki düğün dernek, cenaze, nişan, fakirleri gözetmek ya da herhangi bir anlaşmazlık, serserilere haddini bildirmek, taşkınlık yapanlara gerekli cezayı kesme noktasında, hep Mahcûb ve etrafındaki kişileri görmekteyiz. Bir keresinde bölgeye yeni gelmiş bir devlet görevlisiyle fikir ayrılığına düştüklerinde, Mahcûb son sözü söylemişti. Devlet yetkilisi ise Mahcûb'un grubu her şeyi kontrolü altında tuttıklarını ve onlarsız köyde adım atmanın ve onlara danışmaksızın bir şey yapılamayacağını söylemişti. Aralarındaki görüş ayrılığı artınca devlet görevlisinin tayinini çıkarmıştı. Mahcûb'un gücünün boyutlarını anlamak için bu yeterli

olduğunun bir delili niteliğindedir. Mahcûb, aynı zamanda Zeyn’i hikâyelerini anlatmaya teşvik ve tahrik eden bir karakterdir.

“Mahcub, Zeyn’i şu sözleriyle tahrik etmeye çalıştı; Ne öyküsü yarmaz adam, çalmaya giderken seni dikenli ağaç dalıyla mı dövdüler? Bu sözün, arka üstü yuvarlanarak bacakları havada, elleriyle yere vuran Zeyn üzerinde mükemmel bir etkisi olmuştu. Durmadan sürdürdüğü bu garip ve eşsiz kahkaha eşeğin anırmasını andırıyordu. Ondan etkilenen diğerleri de kahkahaya boğuldu. Zeyn kendini toparlayarak koluyla gözlerindeki yaşı sildi;

- Evet, çalmaya gitmiştim. Dedi. Mahcûb onu yeniden kışkırttı:

- Peki, ne çalmaya gitmiştin, alçak herif? Kendine yiyecek bir şeyler istiyordun.

Elleriyle yüzünü kurulayan Zeyn, yeniden gülmeye başladı. Orada bulunanlar bu yara izinini yiyecek çalmak için bir eve girerken olduğunu anladılar.” (s.9)

Zeyn, devamlı Mahcûb’un yanında ve koruması altındadır. Zeyn’i koruyup kollar ve bazen de gücünden yararlanarak, kendi özel işlerinde kullanmaktan da geri durmaz. Hatta Zeyn ‘in son aşkı Mahcûb’un kızı ‘Ulviyye’dir. Bu bakımdan da Mahcûb önemlidir. Zeyn, Ulviyye’ye aşkını ilan ettikten sonra Mahcub, Zeyn’in gücünden yararlanarak onu zor işlerde çalıştırır.

Mahcûb’un kritik durumlarda kendine has, problemleri çözme metodu vardı. Zeyn’in düğünün bütün organizasyonu da doğal olarak Mahcûb’un uhdesindeydi. Böyle büyük bir organizasyonun altından kalkabilecek tek kişi Mahcûb idi. Olay örgüsü bölümünde de bahsedildiği gibi büyük bir katılımın olduğu düğün gecesi hiçbir aksaklık yaşanmaması, herkesin tıka basa doyması, yörenin en önemli şarkıcılarının düğüne katılımının sağlanması, kısaca her şeyin yolunda yürümesinin tek sebebi yine Mahcûb’tur. Mahcûb’un bir eli devamlı Zeyn’in üstündedir. Düğün gecesi Zeyn’in ortadan kaybolmasının farkına varıp Zeyn’i aramaya başlayan o dur. Aslında Hanîn’den daha çok Zeyn’le ilgilenen Mahcûb’tur.

Diğerleri

Tip, birbirine az çok benzer insanların temel özelliklerini, ana niteliklerini toplayan, temsil eden kişidir. Tip, pek çok özelliğe sahip olan insanın bu özelliklerinden

en belirginini seçip onu belirtmektir.¹⁰¹ Tipin karakterden farkı şudur; Tip, benzerleri çok olan kişinin sosyal boyutuyla işlenmesidir.¹⁰² Her toplumda anne ya da babanın davranışları, duyguları ve hassasiyetleri aynıdır. Yine her toplumda görülen cami imamı, okul müdürü, köydeki ortak işleri yaparken dedikodu yapan kadın tipleri bizim toplumumuzda da kolayca rastlayabileceğimiz kişiler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Romanda ana karakterlerin yanında tiplerin romanın daha gerçekçi ve anlaşılır olmasını sağlaması bakımından büyük bir önem arz ettiğini düşünerek böyle bir bölüm açmayı uygun gördük.

Sütçü Halime

Sütçü Halime tiplemesi her toplumda görülebilecek fırsatçı bir tiptir. Süt satarken, insanların dikkatinin dağıldığı bir anda satacağı süte su ekleyerek işini gören bir tiptir. Halime tiplemesi, ayrıca Sûdan'da kadınların gündelik hayatlarını ve işlere olan katkısını da göstermektedir. Romanın başında anıldıktan sonra daha sonraki safhalarda Halime tiplemesini görmemekteyiz. Romanın bu tiplemeyle başlaması da ayrıca önemlidir.

Âmine

Âmine tiplemesi çok önemlidir. Çünkü sıradan bir Arap köyünde gündelik insanlar arasındaki ilişkiyi göstermesi bakımından önemlidir. Hacı İbrahim'in kızı olan Ni'me'yi oğlu Ahmet'e istemiş, ama Ni'me'nin annesi Sa'diye ile aralarındaki gündelik bir problem yüzünden birbirlerine dargındırlar. Dargınlıklarının sebebi, Âmine'nin annesi vefat ettiğinde, Sa'diye hariç, köyün bütün kadınlarının taziyeye gelmesiydi. Aslında Sa'diye'nin de geçerli bir nedeni vardı. Sa'diye, Âmine'nin annesi vefat ettiğinde hastanede yatmaktaydı. Köylülerin bir kısmı Âmine'yi, bir kısmı da Sa'diye'yi haklı görmekteydiler. Köylülerin bu tutumu da aralarındaki bu dargınlığı uzattı. Sonuçta bu insanlar iç içe yaşamaktaydı. Âmine oğlu Ahmet'e, Ni'me'yi istemek için evlerine gidince aralarındaki soğukluğu görmekteyiz. Aralarındaki dargınlıktan dolayı tam bir kadın çatışması görmekteyiz. Sonuç olarak Sa'diye, kızını Âmine'nin oğlu Ahmet'e vermez. Gerekeç olarak ta kararların Ni'me'de bitmesini gösterir. Onun rızası olmadan ona sormadan bu işin olamayacağını sebep olarak sunar. Aslında kızının yaşının küçük olduğunu da önlerine bir set olarak çeker:

---

¹⁰¹ Çetin, s.149.

¹⁰² Çetin, s.162.

“Âmine bütün bunları hatırlıyordu. Daha sonra Ni‘me’nin henüz küçük ve evlenebilecek yaşta olmadığını sebep göstererek nasıl reddettiklerini de hatırlıyordu. Ve şimdi onu kaba ve ahmak bir adam, Zeyn ile evlendiriyorlardı. Âmine bunu şahsına yöneltilmiş, kasıtlı bir hareket olduğunu hissetti.” (s.29)

Sa‘diye

Sa‘diye tiplmesi gündelik Arap köy kültürü açısından bize bir fikir sunmaktadır. Sa‘diye, inatçı ve intikamcı bir tip olarak karşımıza çıkmaktadır. Kendisine yapılan bir yanlışlığı affetmeyen ve unutmayan bir tiptir. Ayrıca Ni‘me’nin annesi olması dolayısı ile önemlidir. Çünkü bir kızın veya çocuğun ilk terbiyecisi annesidir. Annesinden aldığı bu terbiyeyi hayatına yansıtır. Yukarıda bahsettiğimiz gibi inatçı bir kadın olması kızına da aynı şekilde yansımıştır. Çünkü Ni‘me evlilik kararını alırken başına buyruk, kimseyi dinlemeyen, köyün saf ve en çirkin delikanlısı olmasına rağmen Zeyn ile evliliği kabul etmesi bakımından annesinin kızı olduğunu bize göstermektedir. Yazar Sa‘diye’nin fiziksel görünüşünden de bir miktar bahsetmektedir.

“Kırkının üstünde olmasına ve üç erkek, bir kız doğurmasına rağmen hala bakire bir kadın görünümündeydi.” (s.28)

Okul Müdürü

Okul Müdürü’nün aslında coğrafya öğretmeni olduğunu ve köyün önde gelen eğitimli kişilerinden biri olduğunu anlamaktayız. Açıkça ismi geçmemesi bakımından da önemlidir. Romanın başından sonuna kadar açık ismi geçmeyen bir karakterdir. Ayrıca Müdür, bilgisi ve eğitiminden kaynaklı olarak kendine güvenen bir karakter olması bakımından da önemlidir. Müdür ellisini aşmasına rağmen genç ve çok güzel bir kız olan Ni‘me ile evlenmek istemişti. Ni‘me ile evliliğini, Ni‘me’nin babası Hacı İbrahim’e iletmişti zaman bu evliliği garanti görmesi, kendinden daha iyi bir damat bulamayacaklarını zannetmesinden bu durumu anlıyoruz. Ni‘me’yi babasından istediğinde, kendinden çok emin olmasına rağmen Hacı İbrahim’in tepkisi,

“- Ni‘me’yi kime istiyorsun” dedi Hacı İbrahim.

- Bana tabi. Dedi Müdür, büyük bir kibirle. Sanki Hacı İbrahim’e bir hançer saplanmış ta kalbine daha hızlı gömülsün diye kabzasından bastırılmıştı.

-Sana mı? Dedi Hacı İbrahim. Sonunda Müdürün uğradığı hasarı onarmak istercesine, Hacı İbrahim aralarında geçen bu olayı hiç kimseye anlatmayacağına ve hiç olmamış gibi kabul edeceğine yemin etti...

- Bir çukur kazalım ve oraya bu olayı gömelim". (s.71)

Demesi Ni'me'ye sadece kendisine layık görmektedir. Fakat Hacı İbrahim, Ni'me'yi müdüre, çeşitli bahaneler sunarak vermemesi ve böyle bir olayın hiç olmadığını, karşılıklı olarak unutmalarını istemiştir. Müdür şerefının incindiğini hissetti. Daha da kötüsü Ni'me'nin, Zeyn gibi çirkin ve saf birisiyle evlenmesi Müdür'ü daha da incitti. Bu olay Sûdan'da yapılan evlilikler hakkında genel bir kanaat oluşması hakkında dikkate değerdir. Müdür'ün Ni'me'yi istemesi sadece Ni'me'nin babası tarafından kınanmamış köydeki diğer ileri gelen kişiler de karşı çıkmıştır. Abdussamed te Müdürün bu davranışını hoş karşılamamış;

- "Şerefın incinmemeli. Eğer evlenmek istiyorsan köyde evde kalmış kızlar, boşanmış ya da kocası ölmüş kadınlarla dolu." (s.72)

Caminin İmamı

Caminin İmamı, yine ismi açıkça geçmeyen karakterlerdendir. Köydeki çocukları her aileden gönülsüzce alınan ücret karşılığı Kur'an eğitimi veren bir kişiliktir. Ne ekecek bir tarlası ne de yapacağı bir ticaret vardı. İmamdan köydeki hiç kimse hoşlanmamaktaydı. Köydeki insanlardan intikam alır gibi vaaz ederdi. Onları ölümle ve cehennemle korkuturdu. İmama göre köy çeşitli fikrî gruplara ayrılmıştı. Bu grupları daha sonra ele alacağız. Şeriatın temsilcisi olarak görülebilir. Fikirlerinden asla taviz vermeyen oldukça mutaassıp birisidir. Statükonun köydeki temsilcisidir:

" Köy, İmam'a göre açıkça bölünmüş kamplardan oluşuyordu. Köylüler, İmamı asla ismiyle çağırmaslardı. Onlara göre İmam, sanki bir kişi değil, devletin bir kurumu gibiydi." (s.78)

İmamın Hacı İbrahim'in kızı Ni'me ile ilgili kendi fikirleri vardı. Ve Zeyn ile Ni'me'nin evliliğine en çok karşı çıkanlardan biriydi. Zeyn ile Ni'me'nin nikâhını kıyması bakımından da önemlidir. Nikâh kıyma esnasında bile, bu hoşnutsuzluğunu dile getirmiştir.

“ İmam camide dini nikâhı kıydı. Hacı İbrahim kızının vekili, Mahcub ta Zeyn’in vekili oldu. Nikâh bittikten sonra Mahcub ayağa kalktı ve herkesin göreceği şekilde mihrini tepsiye koydu. Hacı İbrahim’den yüz cüneyh altın. Daha sonra İmam ayağa kalktı. Gözlerini etrafındaki insanlara döndürdü.(Zeyn’in annesi de onlardan biriydi) Aslında bu evliliğe kendisinin karşı olduğunu ama Allah’ın böyle istediğini söyledi. Yüce Allah’tan bunun mutlu ve hayırlı bir evlilik olmasını diledi. Herkes Zeyn’e baktı ama onun başı eğikti... İmam’ın Zeyn’e doğru yürüyüp elini onun omuzuna koyduğunu gören herkes şaşırıldı. Zeyn korkuyla ona yöneldi. İmam Zeyn’in elini tuttu ve kuvvetli bir şekilde kendine çekti ve etkileyici ses tonuyla:

- Kutlarım Allah yuvanıza bereket, size de çoluk çocuk versin. Dedi.” (s.101)

Ama İmam da Hanîn’in sözlerinin doğru çıkması üzerine aslında bu evliliğe karşı çıktığını, fakat o da kaderci bir görüşle, Allah’ın böyle takdir ettiğini söyleyerek bu evliliğe boyun eğmiştir.

Köyün Muhtarı (el- ‘Umde)

Köyün Muhtarı karakteri, romanda fazlaca yer almayan durağan bir karakterdir. Muhtar karakterinin sönük kalmasının sebebi belki de, Mahcûb ve grubunun köydeki bütün işleri uhdelere almalarıydı. Muhtar, ismi romanda açıkça geçmeyen diğer bir karakterdir. Muhtar, aynı zamanda Zeyn’in âşık olduğu, ‘İzze’nin de babasıdır:

“ Ciddi görünüşlü, kendi kendine gülerken bile insana huşu veren bir adamdı. Fakat bu kez Zeyn’in sözlerine bir kahkaha patlattı.”

- Zeyn! Diye bağırdı.

- Eğer akşama kadar sıkı çalışırsan sana evlenmen için ‘İzze’yi vereceğiz. Dedi. İnsanlar Muhtar’ın hatırına bir kez daha güldüler.” (s.16)

Kuyumcu el-Bedevi

Kuyumcu Bedevi, romanda ismi açıkça geçmeyen diğer bir kişiliktir. Her toplumda görülebilecek zengin bir baba karakteridir. Zengin olmasına rağmen düzgün bir hayat sürmeyi kendine şiar etmiş bir kişiliktir. Aynı zamanda, dini bütün biri olması bakımından da, toplumun bir yansıması olarak Sâlih yaşadığı toplumun değerlerini bize aktarmaya çalışması bakımından da Bedevi önemli bir tip olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kuyumcu Bedevi, belki de köyün en zengin ve en varlıklı kişisidir. Servetinin büyük bir bölümünü kendi alın teriyle kazanmış, geri kalan kısmı ise eşinin tarafından gelen biriydi. Köylülerin tanımıyla “dokunduğu her şeyi paraya çeviren adam” olarak bilinirdi:

“ Bedevi’ni durumu iyiydi ve belki de köyün en zengin adamıydı. Servetinin bir kısmı, bir kuyumcu olarak kendi alın teriyle yaptığı alım satım ve gezilerden, bir kısmı da eşi tarafından geliyordu. Köy halkının dediği gibi dokunduğu şeyi paraya çeviren “yeşil kollu adamdı”(s.50)

Yıllarını ticarete veren bir kişi olarak karısı ve kızlarının kollarını mücevherlerle süslemişti. Tek erkek oğlu olan Seyfeddin’i iyi bir evlat olarak yetiştirmeyi çok istediysede başarılı olamadı. Bedevi çok zengin olmasına rağmen mütevazı bir hayat sürmekteydi. Fakat oğlunun bir türlü düzenli bir hayat yaşamaması, Bedevi’nin çok üzülmesine sebep oluyordu. Oğlu için ne yaptıysa bir türlü başarılı olamadı. Bir keresinde oğlu eve içkili gelince şiddetli bir şekilde oğlunu dövmek zorunda kaldı ve oğlunu evden kovdu. Bedevi bu olaydan sonra kötü bir hastalığın pençesine düşmüş gibi çok kötü günler geçirdi.

“Bedevi, oğlu yüzünden boğazında hayal kırıklığından dolayı oluşan bir yumru ile öldü. Eğitimi için çok para harcadığı halde çocuk başarılı olamamıştı. Ona köyde bir iş kurmuş fakat o bir ay içinde iflas etmişti. Bundan sonra sanat öğrensin diye bir atölyeye sokmuş ama o, oradan da kaçmıştı... Seyfeddin beşkardeşin arasındaki tek erkek çocuk olarak yetişti. Annesi, babası ve kız kardeşleri tarafından şımartıldı.” (s.51)

Kardeşleri, Bedevi’yi oğlunu mirastan mahrum bırakmasını istediyseler de Bedevi bunu kabul etmedi. Her baba gibi, bir gün mutlaka oğlunu değişeceği umudunu taşıdı. Fakat Bedevi bu durumu göremeden bir Ramazan günü namaz kılarken seccadesi üzerinde ölü olarak bulundu.

İdris

İdris, köydeki her kızın evlenmek için can atacağı bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. İdris, köydeki birçok kız sadece onun karısı olmaktan bile mutlu olabilecekleri biridir. Çünkü İdris, tahsilli, ortaokul öğretmeni, iyi huylu, saygı duyulan birisi, aynı zamanda köydeki soylu bir aileye mensuptu. İdris’i önemli kılan şey, Ni‘me ile evlenebilecek belki de tek erkekti ve böyle birini reddedip, Zeyn ile evliliği kabul etmesi, romanı daha da ilginç kılan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. İdris’in bir

önemi de, Ni‘me’nin İdris’i reddetmesinden sonra evde daha kimse evlilikle ilgili konuşmamasıdır. Ni‘me’ye olan aile içi tepki ve baskı bu olaydan sonra azalmıştır. Yani bu olay evdeki tepkinin zirveden aşağı doğru inmesidir. Ni‘me’nin, İdris’i bile kabul etmemesi ve Zeyn’i evlilik için seçmesi romanı daha da ilginç kılan durumlardan bir tanesidir. Çünkü Köyün İmamı olsun, Okulun Müdürü olsun, bunlar zaten yaşını başını almış evli kişilerdi. Ama İdris, eğitilmiş, soylu bir aileden gelmesi, yaşının da diğerlerine göre uygun olması, Ni‘me için en uygun kişi olarak durmasıdır.

“Ni‘me’nin babası Hacı İbrahim, annesi Sa‘diye ve üç abisi, Ni‘me’nin, İdris’i kabul etmesinden yanaydı. Fakat “Ni‘me onlardan farklı düşünüyordu.

- Bana göre değil. Diyerek omuzlarını silkti. Hacı İbrahim hiddetle onunla konuştu ve onu neredeyse tokatlayacaktı ki aniden durdu. Kızının inatçılığı kalbindeki öfkeyi öldürmüştü. Bu belki de kızın gözlerindeki ifadenin samimiyetindendi.” (s.35)

Hacı İbrahim

Hacı İbrahim Zeyn’in amcası, Ni‘me’nin babasıdır. Köydeki ilim ve eğitimin temsilcisidir. Dini ilimlerde gayet iyi, aynı zamanda Ni‘me’nin ilk öğretmenidir. Evde bazen babasıyla ilmi konularda tatlı tartışmaları vardır. Hacı İbrahim aynı zamanda caminin imamın başını çektiği, mutaassıp ve muhafazakârların oluşturduğu bir grubun fikir babasıdır:

“Köydeki kamplaşmalardan biri de, çoğunlukla Ni‘me’nin babası, Hacı İbrahim tarafından eğitilmiş kıvrak zekâlı ve yetişkin erkeklerden oluşuyordu.” (s.78) Hacı İbrahim her ne kadar tutucu bir kişiliğe sahipse de kızının bir dervişle, hatta saf birisiyle evlenme isteğine dirense de sonuçta kabul edecek bir olgunluğa da sahiptir. Bir keresinde Zeyn ile evlilik için belirttiği zaman neredeyse kızını dövecek hale gelmiş fakat kızının kararlılığı karşısında bu durumdan vazgeçmiş bir tip olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tureyfi

Romanın tek çocuk tiplemesi olarak ta Tureyfi’yi görmekteyiz. Tureyfi, romanın başında okula geç gelmiş, fakat getirdiği haberle ve kurnazlığı ve zekâsıyla okul müdürün hışmından kurtulmasını bilmiştir. Çünkü taşıdığı haber sıradan bir haber değil, herkesin nutkunun tutulacağı, Zeyn ile Ni‘me’nin evlilik haberidir. Tureyfi, kurnaz ve çok zeki bir

tiplenedir. Sâlih'in diğ er eserlerinde bu çocuğ u yeniliğ in bir temsilcisi olarak karşımıza karakter olarak çıkacaktır.

“ Uzaktan nefes nefese, cüppesinin alt kısmını koltuğ unun altına sıkıştırarak koşan bir ocuk görüldü. Okul müdürünün olduğ u ikinci sınıfın kapısının önünde durdu.

- Eşek herif niye geç kaldın? Tureyfi'nin gözlerinde bir sinsilik parıldıadı.

- Efendim haberi duymadın mı?

- Ne haberi ocuk, hayvan herif?

Bununla birlikte müdürün öfkesi çocuğ un sakinliğ ini bozmadı. Gülmesini gizleyerek müdüre;

- Zeyn'i yarın, öbür gün evlendiriyorlar.

Müdürün aç zı şaşkınlıktan açık kaldı, böylece Tureyfi cezadan kurtulmuş oldu.” (s. 3-4)

şeyh Ali

Köydeki bakkalın sahibidir. Kurnazlığ ı ile bilinen bir karakterdir. Kendisinden alacağ ı olanları oyalamakta üstüne yoktur. şeyh Ali karakterini önemli kılan diğ er bir şey; bakkalının önünde yaşanan olaylardır. Seyfeddin'in yediğ i dayaktan sonra değ işmesi, şeyh Hanin'in burada sarf ettiğ i sözlerin bir, bir gerçekleşmesi şeyh Ali ve bakkalını önemli kılmaktadır. Ayrıca Okul Müdürü'nün uğrak yeri olması ve şeyh Ali ile diyalogları vardır:

“ Müdür Pazar yerinde şeyh Ali'nin dükkânına soluk soluğ a ve boğ azı kurumuş bir vaziyette ulaştı. Okul Pazar yerine yakın değildi. İkisinin arasında insanın ayaklarının kuma gömüldüğ ü kumluk bir arazi bulunuyordu. Üstelik Müdür ellisini de aşmıştı. şeyh Ali'nin dükkânı pazarda en çok tercih ettiğ i yerdı.”(s.66)

Köylü Kadınlar

Köylü Kadınlar, her yerde, her toplumda görülebilecek tipler olarak değerlendirebiliriz. Özellikle “Köylü kadınlar” tiplmelerini önemli görmekteyiz. Çünkü kadınların haber taşıma, aralarındaki geçen gündelik dedikodular sayesinde her yazar için vazgeçilmez tiplmelerdir. Su kuyusu başında, su sırası beklerken köyde olup bitenleri kendi aralarında müzakere etmeleri, romanı sıkıcı olmaktan çıkarıp esasında daha okunur ve anlaşılır hale getirmesi bakımından önemlidir. Yine Zeyn'in doğumuna şahitlik eden

kadınlar olarak romanda bu tiplerini görmek mümkündür. Romanın sonunda Zeyn'in düğün günü verdikleri katkıyı da dikkate almalıyız. Çünkü herhangi bir düğünü, köylü kadınlardan bağımsız düşünmek mümkün değildir:

“ Zeyn'in düğününde zılgıt atmayan tek bir kadın kalmadı” (s.100)

“ Methiyecinin yanında kadınların zılgıtlarıyla dans yerindeki kadınların zılgıtları birbirine karıştı.” (s.108)

“ Günün ortasında haber, herkesin ağzında çalkalanıyordu. Zeyn o sırada köyün merkezindeki kuyuda, her zaman ki gibi kadınlarla gülüşerek kaplarını suyla dolduruyordu. Çocuklar etrafında toplaşmış;

-Zeyn evleniyor, Zeyn evleniyor...

“Zeyn bir kızın elbisesini çekiştiriyor, bir diğerin baldırını çimdikliyor, çocuklar gülüyor, kadınlar çığlık çığlığa kahkahalar atıyordu.”(s.6)

Engelliler

Her toplumun bir gerçeği olan engellileri görmezden gelmeyen anlatıcı, engelli karakterlere de değinerek, romanını gerçek yaşamla bağlantılı hale getirmeyi başarmıştır. Esasında anlatıcı, Zeyn'i merkez karaktere oturtması bakımından da engelli kişilerin toplumun bir gerçeği olduğunu, romanı okuyanlara bir mesajı olarak algılanabilir. Zeyn'i de bu kategoriye, engelliler bölümüne dâhil etmek gerekirse de ana karakter olması hasebiyle burada incelemeyi doğru bulmadık.

Özellikle köyde yaşayan Sağır 'Aşmana, Topal Musa, Felçli Buheyt gibi tiplerini, Zeyn karakterini tanımlaması bakımından önemli görüyoruz. Çünkü Zeyn'nin bu kişilere olan davranma biçiminden aslında, Zeyn'in ne kadar narin ve ince bir kalbinin olduğunu bize çok güzel anlatmaktadır. Zeyn çok çirkin biri olabilir ama yardım sever, merhametli ve çokta şefkatli birisidir. Çünkü bu saydığımız tiplerle Zeyn'in birebir ilişkisi vardır. Zeyn bu tiplerinin devamlı yardımına koşturmaktadır. Sabah akşam yanlarına uğrar, yiyecek ve içecek gibi temel ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadır. Kim bilir belki de yazar, bize Zeyn'in bu davranışı karşılığında mutlu sona ulaştığını ya da Allah'ın sevgili kulu olmaya layık olduğunu anlatıyordu. Topal Musa aynı zamanda Kuyumcu Bedevi'nin yıllarca hizmetçiliğini yapmış. Bedevi'nin ölümünden sonra oğlu Seyfeddin tarafından evden kovulmuş ve perişan bir hayatın ortasında kendini bulmuştur.

“ Zeyn, köylülerce anormal sayılan Sağır ‘Aşmana, Topal Musa ve doğuştan üst dudağı olmayan, sol tarafı felçli Buheyt gibi kişilerle arkadaşlıkları vardı. Zeyn, bu tür insanlara düşküdü. Bu yüzden başının üzerinde ağır bir odun yüküyle dönen Sağır ‘Aşmana’yı gördüğü zaman, yüzünde bir tebessümle onun yükünü taşırdı. İnsanlardan korkan bu kadın, erkek ya da kadın herhangi biriyle yüz yüze gelecek olsa, vahşi bir hayvanla karşılaşmışçasına korkar ve ürkerdi. Bununla birlikte Zeyn’in arkadaşlığından hoşlanıyor, hüzünlü ve sessiz bir tavuğun gıdaklamasına benzeyen bir gülmeyle Zeyn’e karşılık veriyordu. Bir de köylülerin adıyla değil de “topal” diye seslendikleri, yürümek için sarf ettiği gayretten dolayı görüntüsü bile insanın içini parçalayan yaşlı Musa vardı.” (s.23)

Sâlih’in bu romana direk katkısı olmayan karakterler de vardır. Bu karakterlerin bazıları diğer eserlerinde merkez karakter olmuşlardır. ‘Abduhâfız, et-Tâhir er- Revâsî, Hamid Ved Rayîs, karakterini bütün romanlarında görmek mümkündür. Hayal gücünün ve abartıya olan eğilimiyle bilinen sıradan bir tiptedir. Bu karakterlerle ilgili çok detay yoktur. Bu karakterle ilgili detayı, *Mevsimu’l Hicre ile’ş-Şimal* eserinde verir.¹⁰³

3.7. Romana Dair Dikkatler, Eleştiriler

1950’li yılların sonlarında Tayyib Sâlih tarafından ülkesinden uzakta, İngiltere’de kaleme aldığı, ‘*Ursu’z- Zeyn* imkânsız bir aşk romanından öte, sıradan bir Sûdan köyünün gelenek görenek ve adetlerini muhteşem bir şekilde okuyucunun önüne serilmiştir. İncelediğimiz bu roman, hem realist bir roman olmakla beraber, aynı zamanda köy romanı diyebileceğimiz niteliktedir. Bu romanda ayrıca şunu görmek te çok mümkündür; yazarın da belirttiği gibi bu romanı yazarken ülkesinden çok uzakta, Londra’da ele alması aslında yazarın ülkesine, köyüne duyduğu özlemi de çok net görebilmekteyiz. Bu durumu özellikle Nil tasvirinde çok net görülmektedir. Romanda dikkate değer bir konu da, kişiler kadrosunun romanın hacimce küçük olmasına rağmen çok fazla oluşudur. Kişiler kadrosunun çok geniş olması anlatıcıya geniş bir bakış açısı kazandırması bakımından önemlidir. Bu durumun ortaya çıkardığı bir dezavantaj ise, isimlerin birbirine olan benzerliği yüzünden bazen karakterle birbirine karışmaktadır. Bu açıdan bakarsak okuyucuda kafa karışıklığına sebep olmasına yol açabilir.

¹⁰³ Koç, s.118.

Yazar, romanını iki günlük bir zaman dilimine sığdırmayı başarmıştır. Anlatıcının tek gerçek zamanı, Zeyn'in düğünden iki gün önce ve düğün günüdür. Bunun dışındaki bütün zamanlar geçmişe aittir. Ana karakterlerin çocukluğuna atıflar yaparak, romanı daha da anlaşılır hale getirmiştir. Sık sık geriye dönerek, zaman sıçramaları yaparak bizi geriye götürmektedir. Romanda iki bölümde gerçek zamanı görmek mümkündür:

“-Haberı duydun mu Zeyn evleniyor. Süt kabı neredeyse Âmine'nin elinden düşüyordu, Halime onun bu şaşkınlığından istifade ederek ölçeği azalttı.” (s.3)

Bu cümle romanın başlangıç sayfasındaki bir diyalogdan seçilmiştir. Romanın tamamı bu sözler ve iki gün arasında olup bitmektedir. Romanın beşinci bölümü diyebileceğimiz kısmına kadar hep geçmişle bağ kurularak gelinmiştir:

“- Âmine kulaklarına inanamadı. Sütçü Halime'ye onuncu kez sordu.

- Oğlan kiminle evleniyor?

- Ni'me.

- İmkânsız. Kız aklını yitirmiş olmalıydı. Ni'me Zeynle evleniyor?

Hayret ve öfke Âmine'nin göğsünde birbirine karıştı. İki ay önce gurunu yenip cesaretini toparlayarak Ni'me'nin annesine gittiğini hatırlıyordu.” (s.27)

Onuncu bölümde bu sefer, öğrenci Tureyfi'nin, romanın başında Okulun Müdürü ile olan diyalogunun devamını görmekteyiz:

“ Tureyfi, Müdürle Zeyn'in evliliği hakkında konuştuğundan sonra sinsi bir şekilde sırasına oturdu. Her an kaçacakmış gibi sanki diken üzerinde oturuyordu. Tavırlarında ve kişiliğinde benzer kurnazlıklar vardı. Sinsi gözleriyle etrafına bakındı ve sağında oturan arkadaşının kulağına şöyle fısıldadı:

- Seninle bahse girerim ki bugün Müdür dersi bitiremeyecek.

Tureyfi'nin dediği gibi Müdür kayıtsız ve rastgele bir ses tonuyla önemli bir konun üzerinden geçti.” (s.65)

Yazar, zaman sıçramaları yaparken bazen okuyucu romanın ana temasından kopabilmektedir. Bu durum roman açısından bir dezavantaja dönüşmüştür. Çünkü devamlı geçmişe ve şimdiye dönmek okuyucunun zihnini karıştırabilir. Özellikle de belirli bir zaman dilimi kullanmaması bu zorluğu daha da artırmaktadır.

Bu romanı, platonik¹⁰⁴ bir âşk romanı olarak ta tanımlayabiliriz. Platonik âşk, Türkçede, karşılığı sorgulanmayan âşk anlamında kullanılır. Bu bakımdan tam olarak platonik romanla karşı karşıyayız. Romanın genelinde karşılığını bir türlü bulamayan, çirkin, zihinsel özürlü, köylülerin günlük eğlencesi olan Zeyn'in köydeki en güzel ve eğitilmiş kızlarına âşık olması anlatılır. Ama hiçbirinden karşılık göremez. Âşık olduğu kızların tamamı, birkaç aya varmadan çok iyi bir kısmet bularak evlenir. Ama Ni'me, Zeyn için öyle değildir. Evliliklerde genellikle erkek seçicidir. Durum bu romanda da aynı gözükmeyle beraber, Zeyn'in âşık olduğu ilk kızları düşünürsek sıradan bir âşk, belki karşılığı olmayan âşklar olarak nitelendirebiliriz. Fakat amcasının kızı Ni'me için durum aynı değildir. Çünkü Ni'me Zeyn gibi nerede yatıp kalktığı belli olmayan biriyle evlenmeyi, kendi istediğini söylüyor, ailesini ve bütün köyü karşısına almayı göze almıştır.

Romanın bir başka özelliği ise onun psikolojik bir roman olmasıdır. Çünkü ana karakterlerin duygu ve düşüncelerine, ayrılık, ölüm, kavuşma gibi iç dünyalarını da bize yansıtmaktadır. Özellikle Ni'me'yle evlenmek isteyen İmam, Müdür, Âmine'nin kendi oğluna istemesi ve diğerlerinin, Ni'me'nin evlilik tekliflerini reddetmeleri karşısında, yaşadıkları öfke, aşağılanmış ve onuru kırılmışlık duygusu, tam bir psikolojik roman tarifine uymaktadır. Belki de en çok Zeyn'in düşün gecesini çok sevdiği, hatta babam dediği, Hanin'in mezarına kaçıp gitmesi bunun ispatıdır.

Roman aynı zamanda, sosyolojik bir roman olma hüviyetine de sahiptir. Romanın olay örgüsü bölümünde değindiğimiz için tekrara düşmemek bakımından aynı alandan bir daha atıfta daha bulunmayacağız. Kısaca şunu söyleyebiliriz; köydeki insanlar, kendi aralarında dünyevî, uhrevî ve eğitim gibi farklılıklarından dolayı kamplara ayrılmışlardır. İmam'ın grubu, dindar devamlı camide ve namaz oruç ve diğer ibadetlerle ilgilenen, dindar ama biraz da katı bir grup, diğer grup ise Avrupa'da eğitim görmüş materyalizme inan, daha çok gençlerden oluşan, içki içip eğlenen ve son grup köyde otorite sahibi, tabiri caizse onlardan habersiz köyde kuş dahi uçmayan bir gruptur. Bu gruplar kendi aralarında otorite ve güç savaşları vermektedir. Çok ilginç bir şekilde, bütün bu gruplar Zeyn'in düşününde sorunsuzca yan yana gelebilmiş olması yine Zeyn'in bir kerameti olarak değerlendirilebilir. Köy sakinlerinin, özellikle basmakalıp kişiliklerini davranışlarını ve

¹⁰⁴ Wikipedia Özgür Ansiklopedi, Platonik, Erişim tarihi: 22.01.2020, https://tr.wikipedia.org/wiki/Platonik_âşk.

tepkilerini ortaya koyması bakımından da önemlidir, belki de onlarsız kırsal bir yaşam yoktur diyebiliriz. Yazar, yine hayatın gerçekliliğini ortaya koymuştur. Sâlih, romanında malzeme olarak kendi köyünün gündelik yaşamını ele almıştır. Romanda, Ni'me ile ilgili olan bölümlerde yazar, Türkiye'mizde de gördüğümüz, Sûdan toplumunda da, genç kızların evlilik hususunda ciddi bir baskı altında olduğunu görmekteyiz. Bu durumla ilgili Kişiler bölümünde İdris ile ilgili kısımda detaylıca bilgi verilmiştir. Fakat bu romanda Ni'me'nin ailesinin, geçerli bir nedeni olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü Ni'me'nin sıradan biriyle evlilik yapmak istemiyor.

Romanda karşımıza çıkan diğer bir konu ise, yerel lehçelerin özellikle diyaloglarda çokça kullanılmasıdır. Günlük Sûdan dilini kullanması, Sûdan'ın bir gerçekliliği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Romanı ilginç kılan, belki de en önemli şey; Ni'me'nin, fiziksel ve zihinsel engelli, aynı zamanda da çok çirkin bir insanla evlenmeyi kabul etmesidir. Çirkin bir insanın çok güzel bir kızı semesi normaldir. Burada önemli olan karar vericidir. Ni'me ki, köyün en güzel ve yakışıklısı olan İdris'i, Âmine'nin oğlu Ahmed'i, ayrıca statü bakımından önemli olan Okul Müdürü'nü de reddetmiş olması, Zeyn'i de isteseydi çok rahat reddederdi. Ama öyle yapmadı. Bu bizce romanı çok ilginç kılan bir durumdur. Burada Hanin'in, Zeyn'le evlenen pişman olmaz sözü, kilit rol oynamaktadır. Bu açıdan baktığımız zaman, Zeyn'in düğününden ziyade, Ni'me'nin düğününden bahsetmek daha doğru olur.

Romanda yine gözden kaçırılmayacak konulardan bir tanesi de kişiler kadrosunun çok geniş olmasıydı. Bu kadro genişliğiyle her köyde görülebilen bütün karakterlere yer vermesi romanı çok gerçekçi kılmaktadır. Köy Muhtarı, Caminin İmamı, Okulun Müdürü, köylü kadınlar, engelliler, köyün manevi önderi Hanin, köyün âlimleri ve Zeyn gibi çok renkli bir kişilik. Kısacası köyde bulunabilecek bütün renklere yer vermesi romana çok doğallık katmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmamızda genel olarak romanın tanımına, romanların ortaya çıkışı ve romanların tarihi gelişimine bir göz attıktan sonra, Arap edebiyatının geçirdiği evrelere kısaca temas ederek, günümüz Arap edebiyatı çerçevesinde, et- Tayyib Sâlih'in hayatı, edebi kişiliği ve eserleri hakkında bazı bilgiler vermeye çalıştık. Daha sonraki bölümde ise Sûdan tarihi ve edebiyatı üzerinde durarak romanın daha da iyi anlaşılması adına birtakım bilgiler verdik.

Sâlih'in eserlerinde Sûdan günlük yaşamına ait birçok bilgi vermesi bakımından çok değerli olduğu ortadadır. Sûdan'ın bağımsızlığının ardından Sûdan'da yaşanan toplumsal gelişmeleri ve modern hayatın köy hayatına katkılarını da görmekteyiz. Sâlih, özellikle incelediğimiz bu romanında gündelik Sûdan köylüsünün yaşamını çok net olarak önümüze koymaktadır. Özellikle çalışmamız olan '*Ursuz- Zeyn* romanı, Sûdan gelenek ve göreneklerini derinlemesine öğrenme fırsatı sunmaktadır. Araştırmacılar açısından Sûdan köy düğünü ile Türk düğün geleneklerinde birçok benzer yan bulma açısından da önemlidir. Özellikle Zeyn'in annesinin köyde evlenen bütün düğünlere iştirak ederek, hediyeye takması ve sonrasında kendi oğlunun düğününde bu hediyeleri geri toplama fikri çok dikkat çekicidir. Diğer taraftan Şeyh Hanin'in köylüler üzerindeki tesirine baktığımız zaman tasavvuf geleneğinin Sûdan'da etkili olduğunu açıkça görmekteyiz.

Sûdan edebiyatının yıllarca Mısır edebiyatı etkisi altında kalıp kendi özgün eserlerini veremediğini ve gelişemediğini belirtmiştik. Bu açıdan baktığımız zaman Sâlih'in Sûdan edebiyatının ilk özgün eserlerini verdiğini söylemek mümkündür. Fakat burada bile bir tezat durum söz konusudur; Sâlih eserini Sûdan'da değil de İngiltere'de yazmasıdır. Çünkü o dönemdeki mevcut Sûdan'ın eski Devlet Başkanı Ömer el-Beşir, Sâlih'in bir süreliğine de olsa Sûdan'da kitaplarını yasaklatmıştır. İlk defa 1966 yılında Beyrut'ta yayımlanan *Kuzeye Göç Mevsimi* yıllar yılı yasaklı kitaplar arasında yer aldı. Mısır'da tam otuz yıl kitabın baskısı yapılamadı. Körfez ülkelerinin tümünde tamamen yasaklandı. Yine aynı coğrafyada "pornografik", "yıkıcı" ve "dini aşağılayıcı" olduğu gerekçeleri nedeniyle "Kuzeye Göç Mevsimi" yasaklı kaldı. Özellikle, bizim incelediğimiz bu romanında, bu suçlamaları doğrulayacak herhangi bir durum söz konusu değildir. Aksine dinine bağlı iyi bir Müslüman olarak nitelendirebiliriz.

Yazarın diğere eserlerini inceleyebildiğimiz kadarıyla her ne kadar Sûdan dışında, Kuzey’de, İngiltere’de yaşadığını ve ömrünü orada tamamladığını göz önünde bulundurursak, asla kendi topraklarına yabancılaşmadığını açık ve net olarak görebiliriz. Bir müddet kendi ülkesine girişi yasaklanmasına rağmen ülkesine küsmemiş, daima ülkesini övmüş ve ülkesine olan özlemini dile getirmiştir. Ve sonunda kendi vatanında defnedilmiştir.

Sonuç olarak eserleri büyük bir beğeniyle takip edilen Tayyib Sâlih’in, modern Arap edebiyatında bir ivme kazandırdığı ve Sûdan romancılığını Mısır etkisinden bir miktar kurtararak, Sûdan edebiyatını bir nevi özgürlüğüne kavuşturmuştur. Sûdan edebiyatını, Arap dünyasına hem de dünya edebiyatçılara tanıtmayı başarmıştır. Sâlih, Arap ve Dünya edebiyatında bilinen yazarlar listesine adını yazdırmayı da başarmıştır. Hâlâ Sûdan’da devam eden kabileler arası savaş, ülkenin ikiye bölünmesi gibi durumlar ve bir türlü siyasi istikrarın sağlanamaması gibi faktörler, Sûdan edebiyatının önündeki en büyük engeller olarak karşımıza çıkmaktadır. Tayyib Sâlih’ten sonra Sâlih kadar, Dünya edebiyatına katkı sunacak bir edebiyatçı yetişmemiştir. Bu durumu Sûdan’da bir türlü sağlanamayan siyasi istikrarsızlığa bağlayabiliriz.

Sâlih, romanlarında özellikle diyaloglarda kullandığı yöresel dil sebebiyle bazı eleştirmenler tarafından Sûdan romancılığın önünde bir engel olarak görülmüştür. Bu bizce doğru bir yaklaşım değildir. Çünkü Sâlih, romanlarını yaşadığı çevreden bağımsız veya yabancıları değildir. Daha gerçekçi ve vatanının gerçeklerine yüz çevirmemesi bakımından önemlidir.

Tezimizin asıl hedefleri arasında, Sûdan edebiyatı ülkemizde yeterince tanınmadığı kanaatindeyiz. Sâlih’in bu eserini Türkiye’de de tanınmasına bir katkıda bulunacağını umuyoruz. Bu çalışmamızdan gaye, Arap edebiyatıyla ilgilenen kişilere bu çalışmanın bir katkı sağlaması hedeflenmiştir.

KAYNAKÇA

- A. Kazım Ürün, *Modern Arap Edebiyatı*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2015.
- Adnan Arslan, “ Modern Arap Romanı Ve Siyaset İlişkisi Bağlamında “Şakkatu'l-Hurriye Romanı ‘’, *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c:7.
- Celal Turgut Koç, “Tayyib Salih'in Romanlarındaki Kadın Karakterler” *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Şarkiyat Mecmuası*, sy.30, s.72-73, 2017
- _____, *Tayyib Salih Ve Romancılığı*, Palet Yayınları, Konya, 2018.
- Cumhur Aslan, “Türkiye'de Politik Roman: 12 Mart Döneminde İdeoloji ve Edebiyat”, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c:11, (Aralık, 2011)
- Esat Ayyıldız, “et-Tayyib Sâlih'in “Mevsimu'l-Hicre ile'ş-Şemâl” Adlı Romanının Tahlili, *DTCF Dergisi*, sy.58, s.663, 2018
- Esat Ayyıldız, sy.58, s.662, 2018
- et- Tayyib Sâlih, *'Ursu 'z- Zeyn*, Daru'l-Ceyl, Beyrut(tsz.).
- _____, *Benderşâh, Davvu 'l- Beyt*, Daru'l-Ceyl, Beyrut(tsz.) .
- Fetullah Yener, “Arap Romanının Dehası: Tayyib Sâlih Hayatı Eserleri Ve Modern Arap Edebiyatındaki Yeri”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, yıl,5, sy.60, s.374-375, Aralık 2017
- İlknur, Emekli, “*Abdurrahman Munif Hayatı Edebî Kişiliği ve en-Nihayat Adlı Romanının İncelenmesi*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2006.
- Mehmet Kaplan, *Hikâye Tahlilleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992.
- Mehmet Tekin, *Roman Sanatı 1, Romanın Unsurları*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2001.
- Milan Kundera, *Roman Sanatı*, çev. Aysel Bora, Can Yayınları, 7. b.s, İstanbul, 2017.
- Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, Akçağ Yayınları, 15. b.s, Ankara, 2017.
- Philip Stevick, *Roman Teorisi*, çev. Sevim Kantarcıoğlu, Akçağ Yayınları, Ankara, 2010.
- Rahmi Er, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, Vadi Yayınları, Ankara 2012.

Serdar Mutçalı, *Arapça- Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları, İstanbul, 1995.

Şahbender Çoraklı, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c:2, sy: 28-29, Haziran-Aralık,2002, s, 23

Yusuf Köşeli, “Tayyib Sâlih’in Mevsimu’l-Hicre ile Şimal Adlı Romanında Post-Kolonyal İzlekler”, *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, , sy.8, s. 777, 2013

İNTERNET KAYNAKLARI

Aljazeraturk, Ülke profili, Sûdan, Erişim tarihi: 20.01.2020,
<http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profil/ulke-profil-Sudan>.

Anadolu Ajansı, Mavi Nil ile Beyaz Nil'in birleştiği yer, Erişim tarihi: 23/ 04 /2019,
<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/mavi-nil-ile-beyaz-nilin-birlestigi-yer-hartum/179282>.

Arkeofili, Sûdan'ın Terkedilmiş Piramitleri, Erişim tarihi: 23/ 04/2019,
<http://arkeofili.com/Sudanin-terkedilmis-piramitleri/>.

Ayrıntı Yayınları, Tayeb Salih, Erişim tarihi: 27.02.2019,
<https://www.ayrintiyayinlari.com.tr/kisi/tayeb-salih/286>.

BBC Türkçe, Sûdan'da darbe, Erişim tarihi: 23.01.2020,
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-47893272>.

Diplomatik Strateji, 2017,Sevakin Adası'nın önemi, Erişim tarihi: 25.01.2020,
<https://www.diplomatikstrateji.com/sevakin-adasinin-onemi/>.

el-Ğad, Teşyi'i Cusmani er- Rivai et-Tayyib Salih (*Romancı Tayyib Salih'in Cenazesi*),
Erişim tarihi: 27.02.2019, <https://alghad.com/تشيع-جثمان-الروائي-الطيب-صالح-بجنازة>

Fikriyat, Postkolonyal Teori Postkolonyalizm, , Erişim tarihi: 23.09.2019,
<https://www.fikriyat.com/mefhum/2018/04/18/postkolonyal-teori>.

<https://www.turkcebilgi.com/cancevit>, Erişim Tarihi: 20.01.2020

İnsamer, Sûdan, İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, Erişim tarihi: 20.01.2020,
https://insamer.com/tr/Sudan_901.html.

Kitapyurdu, Moris Fahri, Erişim tarihi: 27.02.2019,
<https://www.kitapyurdu.com/yazar/moris-farhi/4847.html>.

Kuzeye Göç Mevsimi, Tayeb Salih, Erişim tarihi:17. 02. 2019,
http://www.dipnotkitap.net/OYKU_ve_NOVELLA/Kuzeye_Goc_Mevsimi2.htm.

Kuzeye Göç Mevsimi, Tayeb Salih, Erişim tarihi:17. 02. 2019,
http://www.dipnotkitap.net/OYKU_ve_NOVELLA/Kuzeye_Goc_Mevsimi2.htm.

Mevsu'atu'l Cezire,et-Tayyib Salih,(*el- Cezire Ansiklopedisi,Tayyib Salih*), Erişim tarihi: 27.02.2019, <https://www.aljazeera.net/encyclopedia/icons/2014/12/24/صالح-الطيب>

Nubze 'an et-Tayyib Salih,(*Tayyib Salih'in Biyografisi*), Erişim tarihi: 25.02.2019,
<https://www.kutub-pdf.net/book/الموسم-الهجرة-الى-الشمال.html>.

Nubze 'an et-Tayyib Salih,(*Tayyib Salih'in Biyografisi*), Erişim tarihi: 25.02.2019,
<https://www.kutub-pdf.net/book/الموسم-الهجرة-الى-الشمال.html> <https://www.kutub-pdf.net/book/الموسم-الهجرة-الى-الشمال.html>

Roman Türleri ve Özellikleri, Sosyal Roman, Erişim tarihi: 03.02.2020,
<https://www.turkedebiyati.org/roman-turleri-ve-ozellikleri/>

Sûdan Online, Erişim tarihi: 19.09.2019, <https://Sûdaneseonline.com/board/359/msg/1240339404-السيرة-الذاتية-للاديب-الطيب-صالح.html>.

Şarku'l Avsat, Körfez, Erişim tarihi: 11.02.2020, <https://aawsat.com/turkish/home/article/1513896/kral-selman-33-cenadiriyye-ulusal-miras-ve-kültür-festivalinin-açılışını-yaptı>.

Timeturk, Güney Sûdan'da çatışma, Erişim tarihi: 27.02.2019, <https://www.timeturk.com/guney-Sûdan-da-catisma-10-olu/haber-574231>.

Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Sûdan Cumhuriyeti, Erişim tarihi: 20.01.2020, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/770/Sûdan_cumhuriyeti_cumhuriyetus-sûdân.

Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Sûdan'da Eğitim, Erişim tarihi: 20.01.2020, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/770/Sûdan_cumhuriyeti_cumhuriyetus-sûdân.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Sûdan Ekonomisi, Erişim tarihi: 24.09.2019, <http://www.mfa.gov.tr/Sûdan-ekonomisi.tr.mfa>.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Türkiye - Sûdan Siyasi İlişkileri, Erişim tarihi: 23.01.2020, <http://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa>.

Wikipedia Özgür Ansiklopedi, Func Devleti, Erişim tarihi: 23.01.2020, https://tr.wikipedia.org/wiki/Func_Devleti.

Wikipedia Özgür Ansiklopedi, Animizm, Erişim tarihi: 23.01.2020, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Animizm>.

Wikipedia Özgür Ansiklopedi, Merowe, Erişim tarihi: 03.02.2020, https://en.wikipedia.org/wiki/Merowe_Dam.

Wikipedia Özgür Ansiklopedi, Nil Taşkınları, Erişim tarihi: 03.02.2020, https://tr.wikipedia.org/wiki/Nil#Nil_taşkınları.

Wikipedia Özgür Ansiklopedi, Omdurman, Erişim tarihi: 20.01.2020, <https://en.wikipedia.org/wiki/Omdurman>

Wikipedia Özgür Ansiklopedi, Platonik, Erişim tarihi: 22.01.2020, https://tr.wikipedia.org/wiki/Platonik_aşk.

Wikipedia Özgür Ansiklopedi, Sûdan Bayrağı, Erişim tarihi: 20.01.2020, https://tr.wikipedia.org/wiki/Sûdan_bayrağı.

Wikipedia Özgür Ansiklopedi, Sûdan, Erişim tarihi: 20.01.2020, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Sûdan>.

Youtube, et- Tayyib Salih ve Rivayetu 'Ursu'z-Zeyn, Erişim tarihi: 23.09.2019, <https://www.youtube.com/watch?v=hcMrq9gi3qk>.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Murat SANDIKÇI
Doğum Yeri ve Tarihi	Rize/Çayeli / 02.06.1973
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi- Fen Edebiyat Fakültesi- Arap Dili ve Edebiyatı 2000
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü Arap Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller	Arapça
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Milli Eğitim Bakanlığı
İletişim	
E-Posta Adresi	mrdsndkc@gmail.com
Tarih	12.08.2020